

KIS JÁNOS

A' Magyar Páméla

Forráskiadás

RETEXTUM

A reciti kiadó *ReTextum* című könyvsorozata szövegeket közöl. A szerkesztőség és a sorozatszerkesztők koncepciója szerint egy adott szöveg kritikai igényű újra- vagy első közlése nem egy elvárt lépést jelent az ideálisnak feltételezett szövegállapot felé, mivel azt gondoljuk, hogy nincs egy ideális szövegállapot. A sorozatban megjelenő szövegek is csupán szövegváltozatok. Szándékaink szerint egy adott pillanat szakmai kritériumai alapján a legjobbak.

Kis János
A' Magyar Páméla

reciti

ReTextum · 1

sorozatszerkesztők

HEGEDÜS BÉLA

LABÁDI GERGELY

A' Magyar Páméla irodalomtörténeti értékelése meglehetősen egyöntetű: túlságosan megkésett, az eredeti elbeszéléstechnikai újítását nem megőrző átdolgozás. Ha a forrás Samuel Richardson *Pamelája*, e vélemények alighanem helytállóak. Ám ha kiderül, hogy Kis János valójában egy egykor népszerű német folyóirat két-három évvel korábbi számában megjelent elbeszélést követ, akkor újra kell gondolnunk, mit tudunk a 18–19. század fordulója magyar irodalmáról, a *Pamela* utóéletéről és Kis János szempontjairól. Jelen kiadvány *A' Magyar Páméla* és forrása párhuzamos kiadásával, valamint a bevezető tanulmánnyal erre tesz kísérletet.

A reciti kiadó ReTextum című könyvsorozata szövegeket közöl. A szerkesztőség és a sorozatszerkesztők koncepciója szerint egy adott szöveg kritikai igényű újra- vagy első közlése nem egy elvárt lépést jelent az ideálisnak feltételezett szövegállapot felé, mivel azt gondoljuk, hogy nincs egy ideális szövegállapot. A sorozatban megjelenő szövegek is csupán szövegváltozatok. Szándékaink szerint egy adott pillanat szakmai kritériumai alapján a legjobbak.

Kis János

A' Magyar Páméla

•

Forráskiadás

bevezette és sajtó alá rendezte

LABÁDI GERGELY

• r • e • c • i • t • i •

Budapest

2014

A kiadvány a Magyar Tudományos Akadémia
támogatásával készült.



Könyvünk a Creative Commons *Nevezd meg! – Ne add el! – Így add tovább! 2.5 Magyarország Licenc* (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/hu/>) feltételei szerint szabadon másolható, idézhető, sokszorosítható.

A köteteink honlapunkról letölthetők. Éljen jogaival!

HU ISSN 2064-728X
ISBN 978-615-5478-03-1

Kiadja a *reciti*,
az MTA BTK Irodalomtudományi Intézetének
tartalomszolgáltató portálja ► <http://www.reciti.hu>

Borítóterv: Szilágyi N. Zsuzsa
Tördelte: Labádi Gergely, Hegedüs Béla
X_Y-L^AT_EX, Linux Libertine, Linux Libertinum

Tartalom

I. A' Magyar Páméla és forrása	7
A' Magyar Páméla történetei	9
<i>A Pamela a magyar irodalomban, 9 – A Flóra történetei, 14</i>	
A <i>Die neue Pamela</i> történetei.	26
Kontextus és értelmezés, 27	
A fordítás	29
Fräulein Harcourt és H. Kisaszszony, 31 – Pamela és Páméla, 33	
A szövegközlésről.	40
II. Die neue Pamela – A' Magyar Páméla	43
III. Mutatók	143
Irodalom	145
Névmutató.	151

A' Magyar Páméla
és
forrása

A' Magyar Páméla történetei

Sajátos paradoxon uralja a magyar irodalomtörténeti szakirodalomban A' Magyar Páméláról szóló megnyilatkozásokat. Egyrészt a magyar regény korai történetében a fordítás különleges helyet foglal el, mivel azon kevés, Wéber Antal szerint mindössze kilenc szöveg közé tartozik, amelyeknek a „világirodalom maradandó alkotása” volt a mintája.¹ Másrészt Kisé mégiscsak viszonylagos érdem, hiszen az eredetivel való összevetés során a szakirodalom már nagyon korán azt állította, hogy Kis műve meglehetősen „szerény kísérlet”.² Ez a megállapítás lényegében Fest Sándor óta változatlan, még ha értékelése az idők folyamán változott is. Ahogy Fried István Kis verseit forrásaival összevetve kifejti, Kis fordításainak egyenletes, nem túl jó, ám nem is rossz minősége fordítói habitusából következik.³ Valójában tehát A' Magyar Páméla is belesimul abba a tendenciába, amit az eredetiség kritikusi normájának⁴ hatása alatt szinte mindenki egyöntetűen vall: a korszak nyomtatott magyar regényirodalma zömében nem túl jó szövegekből áll, részben a szerzők és a közönség irodalmi érzékenysége (érzéketlensége) miatt, részben pedig azért – ez persze összefügg az előzővel –, mert a forrásul szolgáló művek zömében az ún. sokadrangú írók munkái közül kerülnek ki.

A Pamela a magyar irodalomban

Fest Sándor után két és fél évtizeddel György Lajos máig meghatározó monográfiája és katalógusa is mélabúsan veszi tudomásul, hogy „a nagyhirű Pamelának csak halvány kópiáját őrzi irodalmunk”.⁵ Mindketten elismerik, hogy Kis János művén kívül is vannak nyomok a regény ismeretéről, azaz fel lehet hozni néhány említést a *Mindenes Gyűjtemény*ből, Faludi Ferenc *Nemes Aszszony*ából vagy éppen Kazinczy Ferenc leveleiből, ám ezek megítélése már el-

¹ Wéber 1959, 35.

² Fest 1917, 99.

³ Fried 1974, 351–352.

⁴ Tóth 2002.

⁵ György 1941, 356.

lentmondásos. Míg Fest a nyomokból arra következtet, Richardson „híres családi regényeit [...] nálunk is olvasták”, addig György úgy tekint a szórványos említésekre, mint amelyek csupán az „alig egy-két vonatkozás” kategóriájába esnek, tehát Magyarországon a korszakban lényegében ismeretlenek volnának regényei.⁶

Elismerve, hogy meglehetősen kevés olyan adatunk van, amelyek kifejezetten a *Pamela* ismeretét igazolnák, azaz nincsenek olyan források, amelyek a regény olvasásáról, közvetlen hatásáról tanúskodnának, a szakirodalom eddigi adatait újragondolva mégis érdemes feltételezni Richardson szövegeinek elterjedtségét: szembetűnő ugyanis, hogy mennyire magától értetődően hivatkoznak rá, illetve szerzőjére. A *Mindenes Gyűjtemény* említéseiben minden magyarázat nélkül nevezik meg, sőt a következő felsorolásban a többiekkel ellentétben a regények címe lép Richardson nevének helyére (másként: nem lép a szerző a cím helyére): „Hogy sok Grófi familiák már alig tudnak Magyarúl, egygyik oka az, mert nem vóltak nyelvünkön *Pamélák*, *Grandissonok*, *Pópok*, *Racinok* 's más szép könyvek, mellyeknek ólvasásokkal magokat gyönyörködtethették volna: 's azért az idegen nyelvekhez folyamodtak.”⁷ Kazinczynak Fest és György által egyaránt hivatkozott levelében sem pusztán az az érdekes, hogy felesége, Török Sophie terhesen egykori kedves olvasmányát, a *Clarissát* olvassa újra, az e részlet előtt olvasható megjegyzés Csáky Emánuelről legalább ennyire tanulságos. Miközben Kazinczy 1807-ben beszámol Cserey Farkasnak arról, hogy Csáky évekkorábban megmentett egy klastromból kijövő rokon leányt a csábítótól, teljes természetességgel használja a *Clarissa* gonosz férfi szereplőjét a fiatal lányra leselkedő veszély leírásakor: „látván hogy Lovelászok készülnek a' gyermek leány fejét elbódítani, a' leánynak tutelarís geniusává lett, és a' Lovelászokat tőle eltávóztatta”.⁸

Az ilyen általános ismertségre vonatkozó források annál is értékesebbek, mert az olvasóközönség, illetve a címzett tudására való hallgatólagos ráhagyatkozás egyértelműbb információkkal szolgál azon adatoknál, ahol esetleg a kiinduló forrás lehet az említés alapja.

⁶ Fest 1917, 99.; György 1941, 356.

⁷ *Mindenes Gyűjtemény*, 2.2. (1789), 20. (Kiem. tőlem. L. G.)

⁸ Kazinczy 1893, 535.

Problematikus a helyzet például Faludi esetében. Bár a *Nemes Aszszony* érvelése alapján úgy tűnik, hogy a *Pamela* Gyöngyösi *Charicliájával* kerül egy szintre, hiszen a főszereplő megnevezése egyik esetben sem követel indoklást, a Faludinál olvasható *Pamelia* eredetileg mégsem utalhat Richardson főhősnőjére, ahogy azt még a kritikai kiadás is elfogadta, mivel a név már jóval a *Pamela* megjelenése előtt, 1732-ben is szerepel a forráskiadványban, az *Il Gentiluomo Istruitóban*.⁹ A fordítást a forrással összevető Vörös Imre az elhagyásokat és a beszúrásokat, köztük a regényekről szóló részlet Gyöngyösi-hivatkozását a magyar közönség igényeihez való igazodásként értelmezi, és bár a *Pamela*-kérdéssel nem foglalkozik, elképzelhető, hogy *utóbb* mégis utalhatott Richardson regényére a név.¹⁰

Egyértelmű viszont a helyzet Andreas Meyer művének magyar fordítása esetében, ahol az előszóban maga a fordító, Szerencsi Nagy István emeli ki, hogy a regényről szóló paragrafusnak módosítások nélküli lefordítását az eredeti integritásának megőrzése indokolja, a magyar viszonyokra azonban nem alkalmazhatók az abban foglaltak. Ennélfogva az eredetit hűen követő „az Ánglusok között még eddig csak az egy Rikárdsonunk vagyon, a’ ki tudta azt a’ nehéz mesterségét a’ festék elegyítésnek, hogy kellessék a’ virtust és vétkeket egy-mással úgy elegyíteni, hogy a’ szeretetre méltó dolgok mindég magához édesgetőbbek, a’ meg-útálást érdemlők’ olvasása pedig soha unalmat ne okozna”¹¹ kijelentésnek a richardsoni életmű magyarországi ismeretére nézve problematikus a státusa. Mindezek miatt érdemes a Meyer-fordításhoz hasonlóan a szakirodalomban korábban regisztráltakon túl további forrásokat is bevonni a vizsgálatba, amelyek a szöveg elterjedtségére, ismeretére nézve informatívak lehetnek, és ekként a Kis János-fordítás kontextusát is megrajzolják.

A magyarországi irodalmi piacról árulkodó, legalábbis az erről alkotott egykorú elképzeléseket kifejező kereskedői, kölcsönzői katalógusok anyagát böngészve feltűnő például, hogy Richardson művei a század utolsó harmadában folyamatosan elérhetőek. Weingand

⁹ Faludi 1991, II, 994.; Darrell 1732, 142.

¹⁰ Vörös 1994, 27–28.

¹¹ Meyer 1783, 69.; I. Meyer 1776, 50.

és Köpf pesti boltjának 1774-ben megjelent kínálatában Richardson mindhárom regénye kapható, és amint a *Mindenes Gyűjtemény* korábban idézett példájában, a szerzőt művével azonosítva („von dem Verfasser der Pamela”), ami azért is érdekes, mert a lista Richardson saját neve alatt ugyanakkor erkölcsi oktatásokat tartalmazó válogatást is hoz.¹² Aloys Doll pozsonyi olvasókabinetének a következő évtized végéről származó katalógusa a német nyelvű regények között az első helyen hozza Richardson három művét, amelyek így megelőzik a közvetlenül ezeket követő Voltaire-kiadásokat is. Ez a sorrend azt is sejteti, hogy itt valószínűleg népszerűségi szempontokat is figyelembe vett az összeállító, ráadásul Pamela, Clarissa és Sir Charles Grandison történeteit franciául is el lehetett olvasni.¹³ A katalógus adatának jelentőségét mutatja, hogy a Doll-kereskedés újabb könyveinek 1784-es és 1788-as listáján Richardson művei egyáltalán nem találhatók meg, továbbá Diepold és Lindauer az évtized derekáról származó budai katalógusában is csak a francia könyvek között.¹⁴ Beleznay Sámuel könyvtárának 1795. január 14-én a Hatvani- kapunál lévő fogadóban tartott nyilvános árverésén Richardson három regénye németül és franciául egyaránt kapható volt – a könyvtárat végül a sárospataki kollégium vásárolta meg.¹⁵ A Patzkó által kiadott katalógus az előzőekhez képest jóval kevesebb regényt tartalmaz, azaz talán megkockáztatható – bár újabb adatok felülírhatják ezt az értelmezést –, hogy Richardson művei (Marmonteléval és D’Arnaud-ével egyetemben) keresettek voltak. Átvéve Bíró Ferenc értelmezését Péczeli áruba bocsátott, egyébként Richardson műveit is tartalmazó könyvtáráról, illetve az árverési katalógusról: ezek a művek eladhatók voltak.¹⁶

A katalógusokból levonható tanulságokat megerősíti Mindszenti Sámuel *Ladvoctj*ának példája is. A történeti szótár hatodik kötetében ugyanis megtalálható Richardson életrajza, és a szócikket a *Mindenes Gyűjtemény* egykori szerkesztője két kereszttel jelöli meg, ami az eredetiben nem olvasható, legújabb tételekre hívja fel a figyel-

¹² Weingand, Köpf 1774, 153, 158, 163, 320.

¹³ Doll 1788a, 23, 62.

¹⁴ Doll 1784; Diepold, Lindauer 1786, 184, 188.; Doll 1788b.

¹⁵ *Catalogus...* 1795, 104, 138, 150–151.; Barcza 1966.

¹⁶ Bíró 1962, 332.

met. Mindszenti tehát tudatosítja, hogy a nagysikerű *Pamela* írójának életrajzát nem lehet kihagyni a magyar közönség szempontjait figyelembe vevő átdolgozás során.¹⁷

Végző soron pedig Kis János fordításának címét is érvként hozhatjuk fel, hiszen teljes magától értetődőséggel utal a *Pamelára*, és még csak jegyzetet sem kell hozzáfűznie, azaz számíthatott a szüzsé ismeretére.

E példák mellett azonban a megítélés változását is szükséges regisztrálni, mivel ez szintén meghatározó Kis János fordításának értelmezésekor. Már a *Mindenes Gyűjtemény* korábban idézett, Richardson és Smollett műveinek lefordítására buzdító cikke, a *Román, 's mi jobb a' Románnál* jelzi, hogy a regények fikcionalitása alapvető problémát jelent, ezért a lap szerkesztői a regények mellett, de még inkább helyettük a „valóságot” tartalmazó történetírás szövegeinek lefordítására buzdítanak.¹⁸ A szembeállítás persze a regénytörténet egyik közhelye, és az sem egyedülálló, hogy a cikk a magyar női olvasóközönség ízlésére hivatkozik a történetírás preferálásakor, Szirmay Antal is azzal érvel 1790-ben, hogy a regényekkel ellentétben a „valóság” nemcsak a férfiakat, de a nőket is jobban érdekli.¹⁹ Míg a *Mindenes Gyűjtemény* és Szirmay minden kifogásuk ellenére megengedők az „erkölcsös”, „szép gondolatokat” illetően, valójában ekkor már a regények narrativitása, illetve a hozzájuk fűződő olvasási stratégiák egyre alapvetőbb problémát jelentenek, ami a korábbiakhoz képest a regényellenes hangok felerősödéséhez vezet. Az esetleges elvi engedékenység ellenére valójában még a műfaj kiválóbb darabjai sem képesek betölteni az egyébként elvárható nevelő funkciót: egyszerűen túl drágák.²⁰

Visszatérve magára a *Pamela* fogadtatástörténetére, a német irodalomban a számos fordítás, újrairás mellett is az 1790-es évekre már nem egyöntetűen pozitív Richardson regényének megítélése, és Kis a munkásságát olyannyira befolyásoló peregrinációját ekkor végezte.²¹ Claudius *Pamelát* követő regényének, a *Leonore Schmidt*nek

¹⁷ Ladvoat 1795–1797, VI, 75.

¹⁸ *Mindenes Gyűjtemény*, 1.12. (1789), 188.

¹⁹ Kazinczy 1891, 7.

²⁰ *Mindenes Gyűjtemény* 2.23. (1789), 360–361.; I. Labádi 2007, 70.

²¹ Gálos 1935; Labádi 2009.

kritikai fogadtatása jól mutatja a kétségeket.²² A recenzensek szerint már maga a mintaválasztás is problematikus, hiszen egyrészt ez Richardson legelső, *tehát* leggyengébb regénye, másrészt önmagában véve is középszerű regény. A *Pamela* Claudius-féle „nemzetiesítésének” legfőbb érdeme az ismertetőkből részben a nyelv korszerűsítése, a régi fordítás ugyanis olvashatatlanul elavult nyelvezetű, részben pedig egyszerűsítése és szerencsés rövidítése, ti. a túlzott, babonás ájtatosságra utaló elemektől való megtisztítása. Az ismertetők szerint összességében a *Leonore Schmidt* a műveltebb olvasóknak túlságosan unalmas, de vannak olyan rétegek, amelyeknek a regény moralitása, építő kegyessége miatt ajánlható.

Christoph Meiners ekkortájt megfogalmazott véleménye szintén jelzi a *Pamela* megítélésének változását. Az 1789-ben megjelent munkájában terjedelmességük és hatásuk miatt az ifjaknak és a férfiaknak kifejezetten nem ajánlja Richardson művének olvasását, jóllehet a regény műfajával szemben az olyan szerzők esetében, mint Smollett, Lesage, Fielding semmiféle kifogása nincs.²³ Amikor tehát Schedius mint „hivatalban lévő [...] tulajdonképpen-való tudós” *A’ sánta ördög* elé ajánlót ír 1802-ben, e meinersi elképzelés és érvelés jegyében jár el. Meiners révén ráadásul a *Pamela* megváltozott státusának Kis életművében közvetlen nyoma is van, hiszen ő készítette fordítását, sőt Aranka Györgynek írt levele tanúsága szerint saját költségét kockáztatva adatta ki 1798-ban.²⁴

Mindezek fényében tehát a *Pamela* a magyarországi olvasóközönység számára alighanem ismeretes volt a 18–19. század fordulóján, ám az is valószínűsíthető, hogy Kis János aligha akarhatta az eredetit lefordítani.

A Flóra története

A *Pamela*-szüzsé feltételezhető ismertsége után nem az a kérdés, *A’ Magyar Páméla* szerves része-e a magyarországi irodalmi mezőnek, hanem az, hogy voltaképpen mi a helyi értéke a *Flórában* való

²² Anon. 1790; Qw 1792; Anon. 1794.

²³ Meiners 1789, 41–42.

²⁴ Meiners 1798.; I. Enyedi 1986, 180.

megjelenésének. Másképp megfogalmazva: Miért adta ki Kis János a *Flórát*? A válasz egyszerű, bár kifejtést igényel: pénzért.

Ez a prózai magyarázat persze nem cáfolja azt, amit Kis önelbeszéléseiben állít, azaz továbbra is lehet és érdemes munkásságát a kultúraközvetítés elmélete és gyakorlata felől vizsgálni, ugyanígy nem helyezi hatályon kívül az általa felvállalt célkitűzést, a magyar nyelvű olvasás megkedveltetését, és nyilvánvalóan nem felel minden felmerülő kérdésre. Egyszerűen csak annyit jelent, hogy a németországi peregrinációból hazatérő Kis János irodalmi munkásságát nagyban meghatározta az a példa, amit tapasztalt, hogy ti. az irodalmi tevékenység (írás, fordítás, szerkesztés) kenyérkereső foglalkozásként is művelhető, és ezt nem szabad figyelmen kívül hagyni az általa készített kiadványok értelmezésekor. Továbbá ez a minta korántsem rendszeridegen, mint a *Magyar Museum* Kazinczy- és Batsányi-féle előszava mutatja, a magyar irodalmi mezőben már az 1780-as évek végén elhangozhat ez a felvetés.²⁵ Ugyanakkor nemcsak Kis feltehető tájékozódásából, 1800 körül megfigyelhető élénk és kiterjedt munkásságából lehet erre következtetni, de az általa írt levelek is egyértelműen igazolják a fent adott magyarázat érvényességét.

A legnyilvánvalóbb utalás az az 1804. január 5-én kelt levél – ekkoriban állítja össze a kiadónak, Kiss Istvánnak a *Flóra* három kéziratcsomóját –, amelyben Kazinczynak a rendkívül sikeresnek bizonyuló Kotzebue-fordításra (*Zaid*) tett észrevételeire reagálva értelmezi saját tevékenységét:

Én is azt itélem felőle [Kotzebue felől], hogy munkái koránt sem tökéletesek, de a' mi Publikumunk nem is szereti a' tökéleteseket. Én olyan ételt tálaltam, a' millyenen kap. Jól tudom, hogy a' jó Irónak kötelessége az Olvasókat jobb ízlésre szoktatni. De Barátom, *igen kemény kéntelenség alatt vagyok, melly szerént ollyas mit kell írnom, a' mit a' könyvárosok kívánnak. Míg annyi pénzetskére szert nem teszek, a' mennyiből szükségnek idején el*

²⁵ Debreczeni 2004, I, 13, 505.

élhetnék, mind addig kéntelen leszek szegénységemből származó nyughatatlanságomat ekkép is enyhíteni.²⁶

Egy évvel később, 1805 áprilisában ugyanilyen értelemben ír Kazinczynek, amikor a Kiss Istvánnak küldött kéziratok, köztük a *Flóra* kötetei bizonytalan sorsa miatt aggódik:

Már most olyan gondolattal vagyok, hogy a' magam költségén próbáljak valamit nyomtatattni. Mit tanátsolsz erre nézve Te, a' kinek olly sok tapasztalásaid vagynak, 's a' ki a' Hazának azt a' részét lakod és nézed vizsgáló szemekkel, mellyben a' Magyar könyvek' olvasása legnagyobb divatjában van? *Ebben mellesleg az is lenne tzelom, hogy munkáimból valami kis jövedelmet vehetnék; mert akarmiképp vizsgálom sorsomat, úgy találok, hogy erre is igen szükséges tekéntenem.* Mit gondolsz, boldogúlhatok-e némelly popularis és gyönyörködtetésre tzelozó munkákkal ezen szándékomban?²⁷

Lehetne még ilyen értelmű passzusokat idézni a Kazinczyval váltott levelezésből, azonban fontos megjegyezni, hogy nemcsak a Kiss Istvánnal kapcsolatos kellemetlen tapasztalat nyomán érlelődtek meg Kisben ezek a gondolatok. Már jóval korábban, az Arankának 1797 nyarán küldött legelső levélben ugyanerről a problémáról írva kér tanácsot tapasztaltabb pályatársától.²⁸ Bár a válasz aligha elégítette ki – hiszen a kiadók saját költségüket nemigen akarják kockáztatni –, második levelében nemcsak egy *Flóra* munkacímű magyar journal tervezetét küldi el, de javaslatot tesz arra is, hogy a lapot Arankáék finanszírozzák.

Kis János számára tehát az irodalmi tevékenységnek egyáltalán nem elhanyagolható része annak anyagi vonzata, sőt a kiadandó szövegek megválasztását alapvetően befolyásolta eladhatóságuk, hiszen olyan szerzőket (pl. Campe, Kotzebue, Lafontaine), olyan kiadványokat (pl. *Kinderbibliothek*) és olyan témákat (oktatás- és ne-

²⁶ Kazinczy 1892, 148–149. (Kiem. tőlem. L. G.)

²⁷ Kazinczy 1892, 313. (Kiem. tőlem. L. G.)

²⁸ Enyedi 1986, 168–169.

velésügy) fordít, illetve követ, akik és amelyek német nyelvterületen meglehetősen népszerűek. Nem véletlen, hogy Kazinczytól az ugyanebbe a sorba tartozó *Theophron*, *Elisa* és az *Erkölcsei kezdő könyv* magyarítói után érdeklődik.²⁹ Természetesen nem árt némi óvatosság, mivel nem minden esetben lehet pontosan tudni, a fordítandók kiválasztásakor mi Kis János döntésének eredménye és mi írható a korábban idézett kiadói nyomás számlájára, de tendenciaszerűen tanulságosak a felvázoltak, hiszen már az Arankának írott első levélben felsorolt kéziratok is ezt a képet rajzolják ki: „*Kalendariom és zsebbenvaló könyv* [...], *Meiners oktatása* [...], *Az emberekkel való társalkodásról* [...], *Erkölcsei próbák* [...]”.³⁰ Szintén ezt az állítást támogatja, hogy Kis a korábban idézett levele tanúsága szerint Kazinczyval szemben erre hivatkozva vállalja, napvilágot látott munkássága egy bizonyos szerzőserep, ti. a közönséget nevelő, a magyar kultúra felemelkedésén munkálkodó szerzőről alkotott elképzelések alapján nem is feltétlen értelmezhető, még ha e szerepre időnként, mint a *'Sebbe való Könyv* és a *Flóra* előszavában Barcsay, Báróczi, Bessenyei és Orczy említésével nyilvánosan is utal.³¹

Mindezek ellenére a *Flóra* megléte korántsem magától értetődő, és a megjelent verzió nem is feltétlenül az, amit Kis János eredetileg tervezett.

A *Flóra* összeállítása és értelmezései Kis János a 18–19. század fordulóján legalább három alkalommal készült egy „magyar journal” indítására: 1797-ben, 1803-ban és 1808-ban. Ez utóbbi esetben a *Magyar Tárház* nevet viselte a tervezet, az első kettőben a *Flóra* volt a kiszemelt cím. A második tervhez kapcsolódik *A' Magyar Páméla*. Ebből az időszakból elég sok levél maradt fenn, így a kiadvány összeállításának folyamata, és a kiadás körüli nehézségek jól nyomon követhetők.

Először egy 1803. július 23-i levélben számol be Kis János Kazinczynak arról, hogy egy „Flora tzimű *Holmit*” szeretne kiadni, „mellyben Románok, versek s. a. t. lesznek”.³² A következő nyom az első

²⁹ Kazinczy 1892, 198.

³⁰ Enyedi 1986, 168.

³¹ Kis 1797, 4.; Kis 1806, I, 4.

³² Kazinczy 1892, 77.

kötet 1803. november 19-ére keltezett levélformájú előszava. Ezután hosszú ideig nincs semmi információnk, valószínűleg 1804 tavaszán küldhette el Kis János a *Flórát* a kiadónak, mivel a korábban idézett 1804. június 3-ai levelében már arról ír Kazinczynak, hogy a három kötet terjedelmű kézirat kiadásáról még nem döntött Kiss István, novemberben pedig úgy emlékszik vissza, hogy közel fél éve nem kapott választ a beküldött anyagra.³³ A beküldés utáni hosszú csönd miatt 1805 elején Kazinczy már arra biztatja Kist, bízva másra a *Flóra* nyomtatását.³⁴ Erre végül nem kerül sor, sőt júniusban már arról értesülünk, hogy Kiss István „Flórámnak vagy egészen más titulust, vagy ennek megtartásával egy másik melleleg valót is akar”.³⁵ A *Flóra* azonban még ezután is sokáig kéziratban hever, időközben Kiss István is meghal. Az örökségét átvevő fia, ifjabb Kiss István viszont ígéretet tesz arra, hogy most már rövidesen nekilát, erre hivatkozva nem is adja vissza a kéziratot.³⁶ Ennek ellenére csak egy évvel később jelenik meg az első kötet: egy Kazinczynak írt októberi levélben azt olvashatjuk, hogy 1806 augusztusában jött ki a *Flóra*, Döbrenteinek szeptember közepén viszont még azt írta Kis, a kézirat a nyomdában van, végül a *Hazai Tudósítások* október 1-jei száma hirdeti először.³⁷

A kézirat viszontagságai viszont nem értek véget a kiadással, Kis János a megjelenés után amiatt panaszkodik Kazinczynak, hogy Kiss István megkérdése nélkül sok helyen változtat, nem végez gondos munkát. Kifogásait így foglalja össze az első kötet kézbe vétele után 1806 októberében: „a’ kiadó könyváros még a’ titulust is tudtom nélkül megváltoztatta; az egész munkát pedig nyomtatásbéli ’s egyéb hibákkal is megtömette ’s a’ t”.³⁸ Hasonlókat olvashatunk a második kötet kapcsán is 1807 elején:

Kiss István Flóranak Ildik darabját kiadá, tsak az Újságból tudom, hogy valamely románka foglaltatik benne,

³³ Kazinczy 1892, 198.; Kazinczy 1892, 228.

³⁴ Kazinczy 1892, 257.

³⁵ Kazinczy 1892, 369.

³⁶ Kazinczy 1892, 431.

³⁷ Kazinczy 1893, 349.; Soós 1987, 132.; *Hazai Tudósítások*. 1806. október 1., 231.

³⁸ Kazinczy 1893, 349.

de azt nem tudom, milyen és melly románka. Három tsomó aprólékságokat már ez előtt három négy eszten-dővel küldöttem-el; már el is felejtettem mik vannak benne. K. pedig az Attya' szokása szerént szörnyű sza-badságokat enged meg magának: a' titulusokat változ-tatja, a' darabokat majd kihagyja majd másképp teszi, mint az Auctor akarja, a' Zaid kiadója' munkájának mondja azt is, a' mit az annak mondani nem akar vagy igazságosan nem is mondhat 's a' t. Mind a' mellett a' munkát eltsufítja seprőkórával mázolt képekkel 's meg számlálhatatlan nyomtatásbéli hibákkal.³⁹

Nem tagadva, hogy a kiadó jelentősen belenyúlhatott a szövegbe, a rendelkezésre álló források alapján nem tűnik teljesen megala-pozottnak Kis János panasza. A kéziratról 1803-ban adott leírása („Flora tzimű *Holmit* akarok kiadni, mellyben Románok, versek s. a. t. lesznek”) nem különbözik döntően az első kötet címlapjától („Flóra, vagy szívreható apró románok, erköltsi mesék, versek, és egyéb hasznosan gyönyörködtető Darabok”), ha csak a *holmi* mű-fajjelölés elhagyását nem tekintjük annak. Még ha különböznék is a címlap az elküldöttől, megegyezik az általa jegyzett előszó egyik passzusával, amelyben a „románok, mesék, versek és egyéb mulat-tató darabok” hasznosságáról szól.⁴⁰ De tanulságos a második kötet felpanaszolt románkájának helyzete is. Az általam látott egykorú hirdetések – közülük a levél dátuma miatt csak a bécsi *Magyar Ku-riré* jöhet szóba – kétségtelenül egyetlen szöveggel reklámozzák a kötetet: „Flóra 2-ik kötetje Rozália egy Szitziliani Történet, 8vo, kötve 54 kr.”⁴¹ A *Rozália* eredetije viszont ugyanúgy a *Florában* jelent meg, mint *A' Magyar Páméláé*, ugyanúgy 1800-ban, csak egy másik számban.⁴² Kevéssé tűnik valószínűnek, hogy pont abból a lapból és év-folyamból egészítse ki Kiss István a kéziratot. Ráadásul Kis János maga is bevallja, már nem emlékszik arra, mit tartalmazott az elkül-

³⁹ Kazinczy 1893, 509.

⁴⁰ Kis 1806, I, 4–5.

⁴¹ *Magyar Kurir*. 1807. február 13., 203.

⁴² Rosalia. Eine sicilianische Novelle. *Flora* 1793–1803, VIII/1, 81–101.

dött kézirat.⁴³ Feltűnő még Kisnek a második kötethez rendelt képpel kapcsolatban kifejtett elégedetlensége, mivel az első megjelenésekor ezt nem tette szóvá, nem úgy, mint Kazinczy, akinek viszont novemberben ez az egyetlen megjegyzése a rögtön továbbajándékozott példányról.⁴⁴

Kis most felsorolt kifogásai a kiadvánnyal kapcsolatos egyfajta általános elégedetlenségét tükrözik, ami persze lehet őszinte, de nyilvánvalóan nem áll távol levelezőpartnerétől. Kis ugyanis a *Flórát* a többi hasonló jellegű összeállításával egyetemben Kazinczynak írt leveleiben rendre nem becsüli sokra. Az ilyen típusú szövegek pusztán „ephemerák”, ahogy az 1803. július 23-ai levélben áll, még ha az irodalomnak a komolyabb tudományokra való előkészítő funkciójával érvelve szükségesnek is tartja ezeket, azaz indokolhatónak és vállalhatónak kiadásukat. Kis a későbbiekben sem változtatja meg az összeállításról alkotott elképzelését, így egy helyen „mellesleg való”-ként említi, máskor pedig a *Flóra* hányattatásaira akkor tér át, miután kifejtette, hogy nem szabad elhanyagolni azokat az olvasókat, „vagy inkább olvasóknak valókat”, akik legfeljebb a kalendáriumot veszik elő, tehát az *Elmés nyájasságokkal* egy célt tölthetne be ez a kiadvány is.⁴⁵ Ez az érvelés lényegében megegyezik az 1797-ben Arankának küldött tervezettel, amely az akkor negyedévi lapnak tervezett *Flórát* a „hasznos gyönyörködtetés” paradigmája szerint képzeli el:

Ha azt akarjuk, hogy a józan okosságnak megért gyümölcsseit teremhesse hazánk, szükség, hogy a képzelődésnek virágjait gondos dajkálkodással ápolgassuk. A tudományokat mindeneknek előtte az ifjúsággal kell megszerettetni [...] meg kell rózsákkal hinteni azt az utat, mely azoknak dicső templomához vezet. Egyébiránt is nemzetünknek az a része, melynek magyar könyvekre legnagyobb szüksége van, ha nem családunk,

⁴³ Kis nem emlékszik a *Kinderbibliothek* kéziratára sem (Kazinczy 1892, 369.), valamint a megjelenés után szintén a címlappal van gondja (Kazinczy 1892, 431.).

⁴⁴ Kazinczy 1893, 348.; Kazinczy 1893, 394.

⁴⁵ Kazinczy 1892, 369.; Kazinczy 1893, 111.

épen most áll azon a grádícson, melyen neki a szépségnek bájoló ereje által kell az igazságnak nyomozására édesgettetni.⁴⁶

Kis János viszonyát a piaci logikát követő kiadói igényekhez, a feltételezett közönségizlés kiszolgálásához tehát alapvetően kétféle stratégia határozza meg: egyrészt nem tekinti az ezeket kielégítő kiadványokat komolyan számba vehető munkának, és eltávolító gesztusokkal kommentálja őket, másrészt viszont a felvilágosodás kori magyar irodalom kedvelt közhelyéhez nyúlva az irodalom előkészítő szerepével érvel mellettük. Tőle függetlenül egyébként Kultsár István is ezt az érvelést alkalmazza, a *Flóra* harmadik kötete kapcsán, és megjegyzése annál is inkább figyelemre méltó, mert a kiadványt az egykorú regénysorozatokkal összevetve értékeli.⁴⁷

Kis János levelezésében azonban még legalább két további stratégiával találkozhatunk. Az egyik a már idézett személyes szempont: Kis pénzkereső tevékenységként tekint ilyen jellegű munkáira. A vágyott életpályamodell szerint legkésőbb negyvenöt évesen szeretett volna visszavonulni, és ehhez szüksége lenne minden forrásra. Bár a Kazinczynak írt levelében 1806-ban csak a „tisztbéli foglalatosságok”-ból szerzett jövedelmeit emlegeti,⁴⁸ az 1805 áprilisi, fent idézett levelében megfogalmazott „az is lenne tzelóm, hogy munkáimból valami kis jövedelmet vehetnék; mert akarmiképp vizsgálom sorsomat, úgy találok, hogy erre is igen szükséges tekéntenem” arra utal, valójában ezzel a forrással is komolyan számolt.

A negyedik, legkevésbé hangsúlyos stratégia az egyetlen, amely szorosabban vett irodalmi kérdést helyez a középpontba. A népszerű narratív szövegek kapcsán a magyar nyelvű elbeszélés nyelvi kérdéseit helyezi előtérbe Kis két levele is. Arankának küldött levelében a *Kinderbibliothek* fordítása kapcsán a következő kommentárt olvashatjuk: „rettent ettől a munkától kivált az, hogy a verseken kívül többnyire történetecskék vannak benne, én pedig azoknak fordításokban vagyok legerőtlenebb: különösen bizonytalan vagyok az

⁴⁶ Enyedi 1986, 169–170.

⁴⁷ *Hazai Tudósítások*. 1807. augusztus 15., 111.

⁴⁸ Kazinczy 1893, 229.

imperf.[ectum] és perfectumoknak megválasztásában”.⁴⁹ Kazinczy-nak hat évvel később, 1803-ban két másik mű kapcsán ugyanilyen problémát vet föl Kis:

Zaidot már eddig olvastad; *Emberi indulatok tüköre* nevezet alatt most is egynéhány fordított erköltsi meséim nyomtattnak Webernél. Mind a’ két munkát főképp azért adtam ki, hogy Barátim ítéletét érthessem, menyiben kerültem légyen-el az elő beszélő stylusban a’ hibákat, a’ melly írásmódjában való fordítást én különösen nehéznek tartom.⁵⁰

A kérdés, mint azt a levelek közötti időbeli távolság jelzi, valóban foglalkoztatta Kis Jánost, és az elbeszélés elmélete felől nézve is releváns, paradox módon azonban erre a fölvetésére sem Arankától, sem Kazinczytól nem kap választ.

A Flóra mint folyóirat Kell némi nehézségre számítani annak, akinek egy sosem volt folyóiratról kell beszélnie, de az 1803 végén, 1804 elején összeállított *Flórával* kapcsolatban nem megkerülhető a vele kapcsolatban felmerülő lapindítási tervezetek figyelembe vétele. Kis már a legelső, 1803 júliusi, a *Flórá*t „holmi”-ként emlegető levelében megjegyzi, hogy szükséges volna „egy ilyenforma Journált” kiadni. Kazinczy válaszában összekapcsolja a két, nyilvánvalóan összetartozó felvetést („Régen óhajtottam, hogy valaki kezdjen ismét egy Journált. Flóra nekünk Thaliánk lessz, mert Kis írja, a’ – mi – Kisünk.”), és rögtön beszámol róla Kozma Gergelynek.⁵¹ Ebbe a kontextusba illeszkedik Kisnek a korábban idézett 1804 januári levele, amelyben külön nyomatékot ad az anyagi szempontok jelentőségének, hogy a kritizált *Zaid* igen jól teljesít a piacon, Kazinczy éppen a Kozmának írt levélben számol be arról, hogy a kiadó egy hónap alatt 400 példányt adott el belőle.

A későbbiekben azonban a *Flóra* és az „ilyenforma Journal” terve elválik egymástól: 1806 elején – tehát akkor, amikor a *Flóra* kéz-

⁴⁹ Enyedi 1986, 173.

⁵⁰ Kazinczy 1892, 113

⁵¹ Kazinczy 1892, 419.; Kazinczy 1892, 96.

irata már közel két éve a kiadónál hever – Cseh József arról számol be Kazinczynak, hogy Kis egy laptervet ismertetett vele, amelynek munkatársául őt is felkérte, és alig három hét alatt be is fejezi az első számba ígért anyag összeállítását.⁵² Erről a laptervről csak annyit tudunk, hogy Kis 2000 forintot akar összegyűjteni a működés fedezésére, de konkrét programot nem. Kazinczy kérdez rá Kisnél 1806. február 12-én, hogy a tervezet és a *Flóra* milyen viszonyban vannak egymással.⁵³ A fennmaradt levelek a kérdést nem tisztázzák, de Kis elfogadja Kazinczy februári javaslatát, ami a folyóiratnak recenziókkal, könyvismertetésekkel és egy Intelligenzblattal történő bővítéséről szól, amivel lényegében visszatér a *Flóra* Arankának küldött tervezetéhez.⁵⁴ A projektről azonban Kultsár lapjának megindulása után sokáig nincs hír, sőt Kultsár maga közöl egy olyan tervet, amely több elemében is Kisére emlékeztet, ráadásul ugyanitt a *Flórát* is megemlíti, ám saját tervétől egyértelműen elkülönítve.⁵⁵ 1808 decemberében viszont már *Magyar Tárház* név alatt bukkan fel Kis János egy újabb, hasonló tartalmú terve, ami azonban Hartleben visszavonulása miatt az előzőekhez hasonlóan nem valósul meg.

Hartleben felkérése egy, a magyar olvasóközönséget érdeklő lap megindításáról szól, Kis az ajánlatot megkapva egy vegyes tartalmú, „historicus, politicus, morális és literarius” újságot tervez. Kazinczy ismét javasolja a recenziók, könyvismertetések fölvételét és egy Intelligenzblatt beillesztését.⁵⁶ Hartlebennek ugyanakkor egészen más tervei voltak, lényegében saját német kiadványa (*Miscellen für Zeitungsleser oder Denkwürdigkeiten aus dem Archive der Zeit*) lefordítását tervezte.

A' könyváros épen nem reménylén az olly plánum szerint való munkának, a' millyent mi akarunk, elkelését, lemondott a' kiadásról. Lemondásnak mondhatom, mert azt írja, hogy azon Gyűjteményben, mellyet ő ál-

⁵² Kazinczy 1893, 20, 39.

⁵³ Kazinczy 1893, 49.

⁵⁴ Kazinczy 1893, 109–110.; Enyedi 1986, 172.

⁵⁵ *Hazai Tudósítások*. 1806. október 8., 255–256.

⁵⁶ Kazinczy 1895, 150, 168.

talvehessen, ne legyen semmi vers, ne legyen senki munkája az enyimen kívül 's a' t.⁵⁷

A kiadó feltételei két szempontból is tanulságosak. Egyrészt jelzik, hogy végső soron számára Kis János a garancia a sikerre, azaz utóbb igazolja, hogy Kis alapvetően jó érzékkel választotta meg forrásait, követendő mintáit. Ráadásul a felkérés akkor érkezett, amikor Kis éppen felszabadul a *Flóra* folytatásának kényszere alól – a *Flóra* második kötete után a kiadó részéről a folytatásra irányuló biztatást, úgy tűnik, Kis visszautasította, hiszen a harmadik kötetet már Pucz Antal előszava vezeti be.⁵⁸ Másrészt pedig amellet, hogy Hartleben igazolja Kis korábbi választásait, tanulságos, hogy Kis végül nem alkuszik meg vele. Hogy ennek háttérében mi áll, nem tudhatjuk, de hivatali emelkedése nyilvánvaló, Kis János 1808-ban kerül Sopronba vezető lelkésznek.

A Flora mint előzmény A *Flóra* összeállítása során, mint látuk, Kis János egyszer sem hivatkozott a német *Florára*, amit György Lajos katalógusában a kiadvány forrásaként azonosít,⁵⁹ ugyanakkor, amint az az Arankának írott levelekből kiderül, nyilvánvalóan ismerte. Mennyiben illeszkedik a *Flora* Kis Jánosnak a századfordulón fordított, forrásul használt szövegei közé: valóban népszerű és sikeres lap volt? A kérdésre a válasz egyértelműen igen. Bármennyire is különbözően értelmezze Cotta vállalkozását a Marianne Ehrmannról szóló monográfia, valamint a németországi századfordulós női lappiac átalakulását értelmező tanulmány, abban mindkettő egyetért, hogy a hosszú, tizenegy éves működés (1793–1803) – Cotta egyébként az előzménylaptól, az *Amaliens Erholungsstundentől* számolja az éveket⁶⁰ – nem lett volna lehetséges, ha nem népszerű és ezzel együtt anyagilag nem sikeres a lap.⁶¹

Ulricke Weckel imént hivatkozott tanulmánya nyomán érdemes arra is felfigyelni, hogy Kis János meglehetősen jó érzékkel válasz-

⁵⁷ Kazinczy 1895, 260.

⁵⁸ Kazinczy 1893, 509.; Pucz 1807, 3–4.

⁵⁹ György 1941, 357.

⁶⁰ *Flora*. 8.4 (1800), 248.

⁶¹ Kirstein 1997, 154.; Weckel 2006.

tott. A *Flora* ugyanis a 18. század vége sikeres női lapjainak új nemzedékébe tartozik: magazinszerűen szerveződik és működik szemben a korábban általános, a morális hetilapokra épülő típussal. Ez a változás nemcsak a lap szerkezetére (rovatok, vegyes tartalom), nemcsak az újságíró és a szerkesztő figurája köré épített fikciójának és tényleges személyének megváltozására érvényes (kevésbé személyes, nem csevegő-moralizáló hang, tipikusan többtagú szerkesztőség férfi vezetővel), hanem a feltételezett, megszólított olvasóközönségre is: nemcsak női olvasókra számítanak. Az, hogy a változás irányát maga Kis (és/vagy a kiadója) is érzékelte, jelzi, hogy a *Flóra* a címlapon „a’ szép nemnek, és a’ szép nem barátainak” ajánlja magát, míg az eredeti „pusztán” Németország leányait szólította meg („Teutschlands Töchtern geweih’t”).

Ha részletesebben megnézzük a *Flora* szerkezetét, akkor az első év után egy többé-kevésbé állandó struktúrát látunk. Az 1793-as éves tartalomjegyzék ugyan még tíz különböző kategóriát különít el (*Anekdoten, vermischte prosaische Aufsätze, Bücher-Anzeigen, Fabeln, Gedanken, Gedichte, Geschichten, Modeneuigkeiten, Räthsel, Theater*), a későbbiekben azonban stabilan három-négy főbb szövegtípust nevesít a mutató. 1796-ban például az *Erzählungen, Gedichte, Vermischte Aufsätze* és az *Anekdoten*, míg 1800-ban a *Geschichten, Gedichte* mellé egy harmadik vegyes kategória került (*Vermischte Aufsätze, Anekdoten und Theater-Stücke*). Ezek a kategóriák ugyanakkor a kiadvány főszerkesztésében nem jelennek meg. A *Flóra* címlapján és első kötetének előszavában megadott, az előző fejezetben idézett kategóriák tehát egyáltalán nem térnek el a *Flóra*-ban találhatóktól, az Arankának küldött tervezet pontjaiban olvasható „tudománybéli Jelentések, új találmányok, nevezetes emberek haláláról való híradások” viszont nyilvánvalóan nem vezethetők vissza Cotta kiadványára, sokkal inkább a *Mindenes Gyűjtemény*t lehet a háttérben sejteni.⁶²

⁶² Fried 1979, 578.

A *Die neue Pamela* történetei

Voltaképpen meglepő, hogy György Lajos bár regisztrálja katalógusában a *Flora* című német periodikumot az 1806–1808-ban megjelent, nagyrészt Kis által összeállított *Flóra* forrásaként, az ebben megjelenő *A' Magyar Pámélát* mégis Richardson művéhez köti.⁶³ A katalógus ugyan általában utal arra, hogy Kis előtt esetleg német minta is lebeghetett *A' Magyar Páméla* rövidítésekor, de a *Flora* átnézése egyértelmű eredményre vezet: Kis fordításának forrása az 1800 májusi számban olvasható, szerzői név nélkül megjelent *Die neue Pamela* című kisregény.⁶⁴

Érdekes azonban, hogy a kötet gyakorlatától eltérően a kiadványnál pusztán a *Flora* bibliográfiai adatait olvashatjuk, pedig György számos elbeszélés forrását sikerrel azonosította egy korábbi publikációjában, még a német *Florára* is hivatkozik,⁶⁵ ennél fogva valószínűleg nem járt György kezében a német lap, vagy legalábbis nem mindegyik száma. Persze aki régi külföldi folyóiratokat akar böngészni, annak ma már könnyebb dolga van mint akár még tíz évvel ezelőtt is. Akkoriban hiába kerestem számos magyarországi és külföldi könyvtárban a *Florát*: sehol sem találtam, vagy ha volt is valamennyi, sosem a teljes sorozat, így továbbra is csak a gyanú maradt. A kulturális örökség szisztematikus németországi digitális feldolgozásának, jelen esetben a Bayerische Staatsbibliothek munkájának köszönhetően immár bárki számára szabadon hozzáférhető a teljes anyag. A cím és a szöveg ismeretében pedig viszonylag egyszerű volt rájönni arra is, hogy a forrás évtizedek óta itt hevert előttünk, mivel a szövegnek létezik kritikai kiadása: a *Die neue Pamela* ugyanis Charlotte Schiller fordítása, amelyet férje, Friedrich Schiller is átnézett, javított, és emiatt az egykorú szerkesztői döntés eredményeként a Schiller kritikai kiadás vonatkozó kötete is tartalmazza.⁶⁶

⁶³ György 1941, 355–357.

⁶⁴ *Flora*. 8.2. (1800), 81–157. L. a szövegközlést!

⁶⁵ György 1928, 69–70

⁶⁶ Schiller 1954, 248–279.

Kontextus és értelmezés

A *Die neue Pamela* keletkezéséről nemigen maradtak fent adatok, lényegében csak annyit lehet tudni, amennyit a Schiller-levelezés elárul. A releváns, 1799–1802 közötti időszak levelei e tárgyban azonban meglehetősen szűkszavúak, csak a megjelenés körülményei deríthetők ki: Cotta 1799 májusában egy személyes látogatás alkalmával felkéri Friedrich Schillert a *Florá*ban való közreműködésre, majd nem sokkal később a berlini lapkiadó, Unger is megkeresi. Schiller anyagi okokból kifolyólag mindkettőjüknek igent mond, ám nem maga, hanem felesége és sógornője fordításait közvetíti. Bár levelében kissé rejtélyesen utal arra, hogy a szövegek fordítója az ő pénztárcájából él, a kiadóknak nem árulja el sem a fordítók kilétét, sem az eredeti szövegek lelőhelyét.⁶⁷

Charlotte Schiller szerteágazó irodalmi életművének mostoha sors jutott, hiszen a legutóbbi időkig még a korszak kifejezetten női irodalmával foglalkozó munkák sem tartották számon,⁶⁸ modern kiadása pedig a nemrégiben megjelent válogatáskötetig mindössze azon szövegeinek volt, amelyek valamilyen módon férjéhez is kapcsolhatók, értelmezésükre azonban már nem került sor. Tudomásom szerint az egyetlen számottevő interpretációs kísérletet a Charlotte Schillerhez tapadt, végső soron testvérének, Caroline von Wolzogennek köszönhető „deutsche Mustermutter” mítoszával leszámolni kívánó Gaby Pailer monográfiája tartalmazza.⁶⁹

Pailer összefoglalása szerint Charlotte Schiller irodalmi munkásságát a weimari években (1800–1805) műfaji és tematikus sokszínűség jellemzi.⁷⁰ A *Die neue Pamela* szűkebb kontextusát az ekkor született további öt elbeszélés alkotja: *Rosalie* (Die Nonne), *Auton und Manon*, *Der Prozeß*, *Die Brüder*, *Die heimliche Heirat*. A *Die Brüder* kivételével a többi öt, köztük tehát a Pamela-történet is poétikai és tematikai sajátosságaik miatt szorosabban összetartozik. Tematikai szempontból Pailer kiemeli, hogy az elbeszélte események mind-

⁶⁷ Schiller 1961, 103, 315.; Schiller 2000, 313.

⁶⁸ Pl. Becker-Cantarino 2000.

⁶⁹ Pailer 2009; Schiller 2014. (Utóbbi a kötet sajtó alá rendezéséig nem jelent meg.)

⁷⁰ Pailer 2009, 103–120.

egyike a forradalom előtti Franciaországban, főleg Párizsban játszódik, szerelmi történetek, amelyekben a szerelmesek osztálykülönbsége az alapprobléma. Jellemző még a meglehetősen szűkre szabott, nemileg meghatározott társadalmi mozgástér, ám végül a szerelmeseik, főleg a nők morális következetessége, erényes magatartása legyőzi az előttük tornyosuló társadalmi akadályokat. Poétikai szempontból pedig az a közös bennük, hogy nem a korban népszerű, a női perspektívát hangsúlyozottabban bemutatni képes levélformát használják, hanem számos párbeszéddel dúsítva harmadik és/vagy első személyű narrációt.

Az öt elbeszélés közötti hasonlóságok lehetséges magyarázataként Pailer felveti, hogy közös forrásból származhatnak, még ha e forrásra egyelőre nem is sikerült rámutatni, ám nem zárja ki azt sem, hogy esetleg Charlotte Schiller alakító munkájának eredménye a szövegek közötti szoros kapcsolat. Pailer ugyan nem foglal állást, de úgy tűnik, hajlik az utóbbira, mivel hangsúlyozza, hogy a korban nem ritka az eredeti művek fordításként történő megjelölése – a leg híresebb példa alighanem Voltaire *Candide*-ja –, valamint a fejezet összefoglalásában felveti a tematikus hasonlóság életrajzi hátterét is. Charlotte és férje között ugyanis az elbeszélések főszereplőjéhez hasonlóan házasságuk előtt jelentős társadalmi különbség volt, csak épp fordított előjellel: a Lengenfeld család Schillerével ellentétben magas rangú, udvarképes, nemesi család volt, ennél fogva 1802-ig, a II. Józseftől kapott nemesi címig Charlotte nem élhette azt az életet, amit korábban, és erre mind ő, mind férje reflektált.

Charlotte Schiller ugyan már 1787 óta bizonyosan ismeri Richardson regényeit, sőt a *Pamela* Fielding által írt szatíráit is, Pailer *Die neue Pamela*-értelmezését azonban a francia elbeszélések kontextusa határozza meg, tehát alapvetően az akadályokat legyőző erős nő történeteként értelmezi az elbeszélést.⁷¹ A *Die neue Pamela* ismertetésekor Pailer a következő mozzanatokat emeli ki: az ifjú Saint Hilaire megismerkedik Mariane-nal⁷² – akit a monográfia tévesen Fräulein Clairval társalkodónőjének nevez –, szerelmeseik lesznek egymásba,

⁷¹ Pailer 2009, 107–108.

⁷² A kritikai kiadásban, valamint Pailernél a *Marianne* alak szerepel, én a *Florában* megjelent szöveg alapján a *Mariane*-t használom.

de a társadalmi különbségek miatt házasságról szó sem lehet, az ifjú nem is vall özvegy édesanyjának érzéseiről, a lány pedig visszavonul. A következő momentum, amikor az ifjú Saint Hilaire Mariane és beteg édesanyja bőkezű támogatójaként lép fel. A fordulat a Saint Germain-i vásáron következik be, ahol Mariane a származásához nem illő előkelő öltözete miatt egy ismerős előtt gyanúba keveredik, hogy szeretőt tart. A lány reakciója a gyanúsításra a zárdába vonulás lehetőségének elvetése után Fräulein Clairvail beavatása, aki a lány támogatója lesz, és meggyőzi az ismerősöket, köztük a hercegnét az ártatlanságáról, a hercegné közbeavatkozása pedig végre lehetővé teszi a szerelmesek hivatalos kapcsolatát.

Jól látható a tartalmi összefoglalóból, hogy Pailer az elbeszélés kimenetelét tekintve azt tartja döntő mozzanatnak, hogy Mariane a korban rendelkezésére álló kevés önálló cselekvési lehetőség egyikét választva a szerelmétől elválasztó társadalmi különbségekre adott válaszként nem zárdába vonul, hanem elfogadja Saint Hilaire titkos támogatását, lelepleződésekor pedig támogatókat szerezve megpróbálja meggyőzni igazáról korábbi környezetét. Ennek a kitalálásnak köszönheti végső soron sorsa jobbra fordulását, ezért lehetnek a történet végén nyíltan és törvényesen is egymáséi a szerelmesek. Bár a francia történetek kontextusa felől olvasva az összefoglalás és értelmezés meggyőző, a *Die neue Pamela* magyarázata során végrehajtott változtatások az eredeti szöveget is új fénybe helyezik, ami az itt felvázolt interpretációt egy lényeges ponton módosítja.

A fordítás

Kis Jánosnak a századfordulón készült fordításai, mint arra korábban utaltam, erőteljesen kapcsolódnak néhány évvel korábbi peregrinációjához. Nemcsak maguk a források származnak onnan, de még ha különböző műfajúak is, sokuk a 18. század utolsó harmadában virágzó filantropista pedagógiához kötődik. 1846-ból visszatekintve e korszakra Kis ugyanakkor mégsem csak a nevelés elméleti és gyakorlati kérdései iránti érdeklődését hozza fel munkássága magyarázatául. A „magyar olvasás” „megkedveltetésé”-t is céljai közt nevezi

meg,⁷³ ami a korszak gyakorlatát ismerve valószínűsíti a szövegek helyi viszonyokra történő adaptációját.

E feltételezés azonban csak részben igaz. Anélkül, hogy részletesen vizsgálnánk e fordításokat, feltűnő, hogy Kis csak néhány esetben nyúl bele látványosabban az eredeti szövegbe: a *Kupás Lórintz és Ilona*[.] *annak lánya*, valamint *A' Magyar Páméla* bár hüen követi a forrásszöveg cselekménymenetét, szövegvilágaik, e világok tárgyi-kulturális környezete és így a szereplők szituáltsága jelentősen eltérnek az eredetitől. A magyar viszonyok közé helyezést azonban nem feltétlenül a fordításelmélet pragmatikai adaptáció fogalmával érdemes leírni, mivel ha a szakirodalom sokat idézett megfogalmazása szerint egy fordítás akkor tekinthető „pragmatikusan adekvát”-nak, ha a kiindulónyelvi szöveg „szándékolt pragmatikáját” a célnyelv eszközeivel „rekonstruálja”,⁷⁴ akkor ha a módosítások koncepcionális különbségekre vezethetők vissza, kérdésessé válik, a fordító valóban a forrást kívánta-e átültetni, vagy csak kiindulópont volt számára. Éppen ezért a továbbiakban nem az ekvivalenciafogalmak árnyalt elemzéseiből fogok kiindulni,⁷⁵ hanem az említett két Kis-fordítás közös pontjaiból. Feltűnő ugyanis, hogy az átalakítások két olyan szöveg esetében következtek be, amelyek nemcsak hosszukkal tűnnek ki a forráskiadványból, de a női problematika középpontba emelésével is. Mindkét szöveg arra keresi a választ, lehetséges-e a társadalmi nemi és osztályszerepek rögzített rendjének átlépése, és legalább egy-egy esetben újraírása.

Egy korábbi tanulmányomban amellett érveltem, hogy Kupás Ilona története egy érzékeny lázadó története, aki kibújik a haszonelvű házasság kényszeréből, ám számos elvi lehetőség ellenére nem törhet ki a nők számára rendelkezésre álló nemi szerepekből, és így lesz belőle a kortárs női regények számos főhőiséhez hasonlóan, bár a szövegvilág ismeretében némiképp váratlanul, nevelőnő.⁷⁶ Talán csak véletlen, ám az előző elbeszéléshez hasonlóan, a forrásszövegtől függetlenül, *A' Magyar Páméla* főhősét is Ilonának kereszteli Kis. Az elbeszélés hangsúlyainak kijelölését ebben az esetben is az erede-

⁷³ Kis 1845–1846, II, 137.

⁷⁴ Neubert 1986.

⁷⁵ Pl. Neubert 2004; Koller 2004.

⁷⁶ Labádi 2009, 705.

tivel való összevetés segíti, ami egyúttal új szempontokat kínál a német eredeti értelmezéséhez. Kis János hűen követi a *Die neue Pamela* cselekményelemeit, magyarítása mégsem pusztán a nevek megváltoztatása, mivel egyes átalakításai döntő módon nyúlnak bele a történetbe, amelyekből összességében a német szöveghez képest eltérő koncepció rajzolódik ki.

A fejezet további részében a fordítás három, elsőre talán csekélynek tűnő módosításáról fogok beszélni – egy szereplő családnevének megváltoztatásáról, a főhősnő származásának felfedezéséről, valamint társadalmi státusa történetbeli megnevezéseiről –, amelyek mindazonáltal reményeim szerint alátámasztják a koncepcionális eltérés hipotézisét.

Fräulein Harcourt és H. Kisasszony

A forrásszöveg értelmezéséből fakadó átalakítás egyik példája Fräulein Harcourt H. Kisasszonyként történő szerepeltetése a magyar változatban. Az elbeszélés kezdetén a forrásszöveg bemutatja a két főszereplőt, Mariane-t és az ifjú Saint Hilaire-t. Életük sok szempontból hasonlít egymásra, mindketten félárva, mindketten az apjukat veszítették el, és mindketten hat éves koruk körül veszíthették el apjukat. Saint Hilaire esetében ez egyértelmű, mivel maga a narrátor számol be ezekről, a leírás azonban Mariane esetében is igaz, hiszen miután az elbeszélő elmondja, hogy a nemes, de szegény családból származó apa egy, a királypártiakkal vívott csatában elesett, és emiatt az anya szolgálatba kényszerült, akkor tudjuk meg, hogy Mariane hétévesen a Clairval-házba került⁷⁷ A narrátor H. marsallnak nevezi Mariane apjának felettését, aki nem sokkal beosztotta halála után, maga is elesik egy csatában (44. 26.). A névalak (H.) később nem bukkan föl a német történetben, azonban kisregény vége felé a narrátor az elbeszélés elején olvashatókal ellentétes információt közöl, hiszen a hercegnő kérdésére Herr Clairval nemcsak azt igazolja, hogy Mariane egy régi (feltehetően) főrangú család leszármazottja Anjouból, de azt is, hogy Mariane apja az ő seregében szol-

⁷⁷ A magyar változatban olvasható „két esztendőskorában” a *Die neue Pamela* ismeretében alighanem szedési hiba (46. 1.).

gált (124. 22.). Kis János magyarítása ezt az ellentmondást úgy küszöböli ki, hogy egyrészt teljesen kihagyja a marsallt történetből, másrészt pedig a német változat elejével összhangban nála Báró Karvaly csak annyit tud mondani Ilona családjának régi nemességén túl, hogy az apa egykor kiváló katona volt.

Itt érkezzünk el Kisnek a fejezet elején említett változtatásához: hogy a magyarítás következetesen H. kisasszonyként emlegeti Fräulein Harcourt-t, nem pusztán a név megváltoztatását, a Harcourt elhagyását jelenti. Ha ugyanis nem abból indulunk ki, hogy Kis nem talált magyaros hangzású nevet a Harcourt-ra – mint a Clairvalra a Karvalyt, Szentiláryt pedig a Saint Hilaire-re –, akkor azt kell feltételeznünk, hogy Kis értelmezésében Fräulein Harcourt valójában H. marsall lánya. Ez a feltételezés, ha a történet ökonómiáját tekintjük, plauzibilis, különben miért lenne megnevezve az elbeszélés elején a marsall. Mindez azonban azt is jelenti, hogy a kiinduló állapot nemcsak a két főhősre vonatkozik, hanem Fräulein Harcourt-ra is. Ami pedig a *Die neue Pamela* kiinduló szituációját is új megvilágításba helyezi.

A kisasszonyról az elbeszélés elején mindössze annyit tudunk meg, hogy egyidős Mariane-nal, illetve hogy neki magának kell egy családi ügyet elrendeznie a Saint Hilaire család fejével, az ifjú anyjával – itt egyébként paradox módon feltárul Kis átalakításának „hibája”, ti. Ilonát H. úr veszi lánya mellé, míg a németben Clairval „barátnője” (46. 4.). Saint Hilaire-nek a Harcourt-háznál való megjelenése voltaképp egy különleges szerelmi háromszöget eredményez, ahol Fräulein Harcourt és Mariane között csak társadalmi különbség látszik, műveltségük, családi helyzetük, életkoruk is azonos – ebből a szempontból közömbös a feltételezett szedési hiba –, és még szépségük is közel egyforma. Az ifjú Saint Hilaire-nek köztük kellene választani.

A lehetséges szerelmi háromszöget valószínűsíti az a jelenet is, amelyben Clairval és Harcourt kisasszony a hercegnő kedvező válaszával Mariane-hoz sietnek, akit épp „szeretője” próbál vigasztalni: a váratlan találkozás miatt Saint Hilaire és Fräulein Harcourt zavartan néznek egymásra, nem tudnak mit kezdeni a szituációval, és csak Clairval gyors közbelépése oldja fel a kínos csöndet (118. 16.).

Ahogy a találkozás eleje, úgy a vége is megerősíti ezt az értelmezést, mivel a Fräulein Harcourt-nak adott gyémántgyűrű (120. 29.) voltaképp fizetség, mint amilyennel Bácsmegyey is megpróbálta – legalábbis felmerült benne – Szent-Péteryől megvenni Mantzit.⁷⁸

A Fräulein Harcourt és Mariane közötti párhuzam végső soron persze nem az esetleges szerelmi háromszög miatt érdekes, hanem azért, mert ráirányítja a figyelmet Kis János egy másik következetesen végigvitt módosítására, ti. Ilona társadalmi rangjának Mariane-étől való eltérésére, illetve e rangnak a német változattól különböző jelzésére. A következő fejezetben bemutatott változtatás a német és a magyar szöveg eltérő Pamela-koncepcióját vetíti előre.

Pamela és Páméla

A *Pamela*-szüzsé a „megvetett, alantas helyzetéből szerencsés fordulatok nyomán irigyelt dámává váló hős” történetét tartalmazza.⁷⁹ E tömör meghatározásnak alapvetően mind a német, mind a magyar változat megfelel, hiszen a történet legelején a félárva Mariane-nal és Ilonával találkozunk – a szüzsé Hermann által jelzett kapcsolata a *Hamupipőke*-mesetípusal magyarázza árvaságukat –, akik egyaránt szobaleányként szolgálnak velük egykorú úrnőjüknel, a végén viszont a tekintélyes, gazdag nemesi család egyetlen sarjának, az ifjú Saint Hilaire-nek, Szentilárynak feleségeként hagyjuk el őket. A szüzsé azonossága ellenére kettejük családjának eltérő a társadalmi háttere, és a narrátornak ehhez az információhoz való viszonya is különbözik.

A különbséget jól mutatja az első bekezdés, amelyben a narrátor az ifjú Saint Hilaire-t, Szentiláryt bemutatva egyúttal összefoglalja az olvasó számára a történetet:

Seine Heirath beweiß, daß er sein Wort halten konnte, denn sein Stand und Vermögen berechtigten ihn auf die größten Parthien Anspruch zu machen; aber er opferte

⁷⁸ Kazinczy 2009, 127.

⁷⁹ Hermann 2005.

alle diese Vortheile einem Mädchen auf, *das weit unter seinem Stand zu seyn schien.* (44. 15–19. Kiem. tölem. L. G.)

A' házossága meg bizonyította, hogy szavát meg tudta tartani, mert jól lehet sok jószágára, és fő rangjára nézve a' leg gazdagabb Kisaszszonyok is szerentséjeknek tartották volna vele öszve kelni; mindazonáltal ő még is egy olyan leányt választott, *a' ki sokkal alább való rendből származott.* (45. 16–21. Kiem. tölem. L. G.)

A német változatban a narrátor előrebocsájtja az olvasónak, hogy az a társadalmi különbség, amelyre az általa elmondott történet problematikája épül – ti. mikor és hogyan házasodhatnak rangban össze nem illők –, valójában csak látszólagos, ezzel szemben a magyar változatban a különbség valós. A német szöveg olvasása során tehát a magyarral ellentétben az olvasó végig tudhatja, hogy a szerető szívek egyazon osztály tagjai, ez tehát nem lehet akadály. Saint Hilaire-nek a narrátor által említett áldozata végső soron valóban áldozat, hiszen nem követi apját, a házassággal ő már nem gyarapítja családját (44. 6.), de mégsem értelmezhető a társadalmi rend áthágásaként, mivel mindketten főnemesek. Mindez Szentiláry áldozatára is igaz, az ő esetében mégis más a helyzet, mivel Ilona a történet végén sem emelkedik fel: ugyan nem „alá való házból” (125. 8.), de Szentiláryhoz képest mégis „sokkal alább való rendből” (45. 21.) származik. Arra, hogy ez a különbség nem esetleges, még legalább két további érvet lehet hozni Kis János fordításából.

Mariane és Ilona helyzetének különbségére nézve tanulságos családjuk eredetének az elbeszélés vége felé történő narrátori leírása – innen idéztem az előbb –, valamint az ezt az adatot értelmező figurális, a történeten belülről érkező kommentár. Az információ forrása mindkét esetben maga az ifjú hölgy, aki a Prinzessin E.-vel, illetve a palatinusnéval való beszélgetés során fedi fel származását. A házasságra nézve mindkét változatban ez lesz a döntő momentum: mind a Prinzessin, mind a palatinusné számára csak ekkor derül ki, hogy Mariane, illetve Ilona nemes származású. A német szövegben a helyzet egyértelmű, hiszen ennek leírásakor a „von geringer Herkunft” ellentétéként a nemesi, „von Adel” származás áll (124. 19.).

A Prinzessin nagyon megőrül a hírnek, és kommentárként hozzáfűzi Mariane-nak, hiába ékesít minden rendet (*Stand*) az erény, leginkább a nemest díszesíti (124. 27.). Saint Hilaire anyja is azért egyezik bele végső soron a házasságba, mert a lány jó családból (*aus einer guten Familie*) származik (136. 4.). A szövegvilág szabályai szerint tehát önmagában az erényesség még nem tenné Mariane-t Saint Hilaire-hez méltóvá, ahogy az sem, hogy úgy tudott viselkedni, ahogyan az a nemesi származásuaktól (*edle Herkunft*) elvárható (90. 24.). A szöveg tehát ennyiben, én úgy ítélem, nem támasztja alá Gaby Pailer fentebb ismertetett elemzését.⁸⁰

Bármennyire is magától értetődő tehát a nemes–nem nemes opozíciója, a probléma a német szöveg esetében az elbeszélés világszerúségét érinti: ha Mariane végig tudja, hiszen ő árulja el, hogy az Anjouból származó régi, „jó” család leszármazottja, akkor érthetetlen, ez korábban miért nem derült ki, ekkor ugyanis a Saint Hilaire-rel való viszonyában a nemes–nem nemes ellentéte egész egyszerűen nem igaz. Itt nemcsak az elbeszélés eltérő nézőpontjairól van szó, nem lehet arra hivatkozni, hogy csak a Prinzessin és a vőlegény anyja állítja ezt az ellentétet a középpontba, hiszen ezt az ellentétet a narrátor korábban maga is megerősíti, amikor Mariane perspektívájához⁸¹ csatlakozva elmondja, hogy Mariane anyja azért válik egy idő után terhessé a pár számára – és ez az érv kimarad a magyar változathoz –, mert nem tud illő módon viselkedni, „da sie meist *unter dem Landvolke* gelebt, oder in Paris nur Menschen *aus niedrigen Klassen* gesehen hatte” (92. 8–9. Kiem. tőlem. L. G.). Azaz ismét a nemes–nem nemes szembenállása jelenik meg, az anya mind vidéken, mind városban az alsóbb néposztályokkal érintkezik. Mint látni fogjuk, Saint Hilaire és Mariane beszélgetéseiben is ez a központi kérdés.

A magyar fordításban azonban ez az ellentét áthelyeződik, és egy szegény nemes–gazdag nemes opozíció lesz belőle. Nemcsak arról van szó, hogy az „alább való” „alá való” finom különbségtétellel a magyarítás az elbeszélés végén is megőrzi a rangbeli különbséget, további átalakítások is jelzik az átalakítás tudatosságát. A magyar és

⁸⁰ Pailer 2009, 119.

⁸¹ Schmid 2008, 128–153.

a német változatban közös az, hogy a szerelmesek jövőjük tervezésekor folyamatosan a köztük lévő társadalmi különbségre utalnak, és mindketten egyetértenek abban, hogy egy Kammermädchen, szobaleány nem volna méltó házastársa a főrangú Saint Hilaire-nek, Szentilárynak.⁸² A helyzet azért különös, mert mint olvashattuk, Mariane tudatában van származásának, a német szöveg narrátora pedig már a legelején jelzi az olvasónak, hogy a főhősnő sem alacsony származású. A forrásszöveg éppen ezért egy olyan megoldáshoz folyamodik, amelyik megpróbálja kezelni e kettősséget. A két főszereplő viszonyának nagy része ugyan arról szól, hogy Saint Hilaire társadalmi rangja nem teszi lehetővé a rangon aluli házasságot, amit mindketten sajnálattal, ám mély megértéssel fogadnak, a társadalmi státusz leírása azonban több esetben is olyan deiktikus elemekkel történik, amelyek üresek, azaz mind a szereplők, mind az olvasók maguk tölthetik meg tartalommal: például „von Ihrem Stand” (48. 30.), „meine Glüksumstände” (56. 8.), „von seinem Rang ... ihre Tochter” (80. 8.), „in diese Lage” (98. 4.). A magyar fordításban ezek az utalások vagy megmaradnak hasonlóan üresnek, vagy jelentéssel telnek meg, egyértelműsödnek: „olly fő rangú Úrtól” (51. 3.), „[a]z én szegény sorsom” (57. 15.), „olly fő rendű Úr az ő szegény sorsú Leányához” (81. 9.), „mostani állapotomba, és Úri sorsomba” (99. 5.). A magyar változat tehát hangsúlyosabbá teszi a különbségeket, és világosabbá is, amennyiben a gazdag–szegény ellentéte áll a leírások magjában. Az a korábban idézett részlet pedig, amelyik Mariane nemesi származáshoz méltó magatartásáról számol be, a magyarban „fő származású” leányokhoz illőként olvasható (91. 28.).

A magyar változat e két jól megragadható változtatása (az eredet felfedése és értelmezése, valamint a társadalmi különbségeknek a történet menetében ismertetett leírásai) igazolja, hogy e két Pamela-történet végső soron nem azonos problematikát állít a középpontba. Az Anjou-család és a törzsökös Somogy megyei familia közti különbség nemcsak pragmatikai különbséget jelent, de eltérő regényepoétikai hagyományokat hív elő. A német változat a gáláns-

⁸² A szobaleányok közötti rangsorban nem is a Kammermädchen a legelső. L. a *Kammerjungfer*, *Kammermädchen* címszavakat Adeleungnál! Adeleung 1811, II, 1486–1487.

heroikus regények közvetlen örökösének tűnik, amelyekben a történet során szegénynek, nem nemesi származásúnak tűnő főhősökről mindig kiderül, hogy valójában maguk is nemesi, sőt főnemesi származásúak, mint például Mészáros Kártigámja vagy Dugonics Etelkája és Matskási Juliánája. A magyar változat világa kétségtelenül hasonló e gálans világhoz, ám Ilona „alább való rendje” a végkifejlet szempontjából korántsem közömbös.

Az utoljára említett Dugonics-regényt, *Az arany peretzeket* érdeemes e szempontból figyelembe venni. A cselekmény ugyanis nem pusztán Matskási Juliána bűnösségét teszi központi kérdéssé, azaz nem egyedül az ékszer fellelése a tét, a háttérben az eseményeket végigkíséri egy másik rejtély, a szerémségi Kálmán herceg valódi szerelmének titka. A regény utolsó, *Juliána az isteni gondviselésben* című szakaszában előbb kiderül Juliána ártatlansága, aki aztán néhány oldallal később a szereplők kikérdezése során feljánlja kezét a majdnem tragédiához vezető események mögött álló intrikus (és szerelmes) Schelmajernek. Ezt Kálmán herceg nem engedi meg a lánynak, magához öleli és így szól: „Másnak számára rendeltnek téged’ a’ Mennyei Lakosok; – Jöszte karjaim közé édes Juliánám!”⁸³ Minden résztvevő csodálkozik, teljesen irreálisnak tűnik számukra a szituáció, hiszen bár Juliána is nemes származású, nincs egy rangban a herceggel. A herceg hosszan öleli Juliánát, mire Vernika, az erdélyi fejedelem húga, Kálmán jegyese helytelenítően megcsóválja fejét: „Ezt ugyan Kálmán herceg felől soha nem hihettem. Istenem! hogy felejtetik-el magokat a’ Nagyok-is.”⁸⁴ A herceg tovább fokozza a feszültséget, amikor kijelenti, ha Isten lehetővé tenné, elvonná Juliánát, mire Vernika sértődötten kifejti, hogy Kálmán hercegkisasszonnyá teheti Matskásit, tehát „meg-se szegnék a’ világi Törvényeket”. Kálmán válasza e világi törvények, szokások jelentéktelenségét hangsúlyozza, hiszen azt állítja, nem a lány „alacsonyabb sorsa” az akadály, sosem gondolna azzal, hogy „Ő [ti. Juliána] nemes, Én pedig Herczeg vagyok”.⁸⁵ Vernika a társadalmi rend ily felrúgását végleg nem tudja elfogadni, és meglehetősen szarkazmussal

⁸³ Dugonics 1898, 300.

⁸⁴ Dugonics 1898, 302.

⁸⁵ Dugonics 1898, 302.

azonnali házasságra biztatja a herceget. Végül persze kiderül, hogy Kálmán és Juliána valójában ikertestvérek, amiről korábban csak a herceg tudott, tehát házasságról köztük szó sem lehet.

Nyilvánvaló a szituáció hasonlósága a *Die neue Pamelával*, hiszen Vernika is Juliána úrnője és jóakarója, szintén a férfinak kell választania közülük, és az elbeszélések szereplői számára, az egy Kálmán kivételével, magától értetődő, hogy nemes és herceg között széles szakadék van. Az elbeszélésben sokáig úgy tűnik, hogy Kálmán Juliánát szereti, maga Vernika már a regény legelején meg van arról győződve, a jelek ellenére azonban Kálmán természetesen Vernikát fogja választani, nem a szolgálóját. A regény megoldását tekintve tehát még közelebb áll a gáláns-heroikus regényekhez, mint a *Die neue Pamela*, hiszen nemcsak az derül ki, hogy Juliána hercegekisasszony, hanem Kálmán is Vernikát, eredeti jegyesét veszi el. Dugonics műve ugyanakkor világszemléletében mégis az érzékeny regények világát idézi, amikor Kálmán herceg a fent idézett kijelentését megteszi. Ez a mondat ugyanis elképzelhetetlen mind Saint Hilaire, mind Mariane számára, sőt Mariane az elbeszélés egy pontján tett állítása szerint megcsökkenne tisztelete szerelme iránt, ha az őt, a szobalányt nyíltan szerelmének vallaná (69. 17.).

Érdekesen alakul a szegény lány és gazdag férfi házasságának problematikája egy másik egykorú elbeszélésben, D'Arnaud Harsányi Sámuel által lefordított, *Fánni, vagy is a' szerentsés megbánás* című szövegében, amely lényegében ott kezdődik, ahol a *Die neue Pamela* története abbamarad. Az elbeszélésben a gazdag lord Thátlley beleszeret bérlője lányába, Fánniba, aki bármennyire is húzódik eleinte a köztük lévő társadalmi különbség miatt – első megkísérelése idején Vernikához hasonló bosszús felkiáltásra ragadtatja magát⁸⁶ –, hozzámegy. Az ifjú lord aztán elhagyja feleségét, hogy a regény végére mégis visszataláljon hozzá. A szöveg azonban nemcsak azért érdekes, mert a Pamela-szüzsé ihlette, hanem azért is, mert magában a regényvilágban is megjelennek Richardson művei. Thátlley intrikus barátja a szerelemtől elragadtatott főúr elé sajátos erkölcsiséggel a *Clarissa* megnyerő, ám Clarissát romlásba döntő gazemberét állítja mintaként:

⁸⁶ Arnaud 1794, 450.

Bizonyosan, barátom, sok haszontalan Frantzia Románakat kellett olvasnod. Végképpen el vesztett tégedet London; majd ujjal fognak reád mutatni, ha mikor oda vissza térsz. Azt gondoltam, hogy már egy második Lovelásztat formáltam belőled: de, látom, most is csak tétovál. ⁸⁷

A Harsányi-féle fordításban elvész az eredeti játékosága, a franciában a Lovelace ellentétéként ugyanis a mélabús pásztor áll, azaz a richardsoni regénnyel szemben a korszak másik népszerű érzékeny műfaját, az idillt idézi meg („Je croyois avoir fait de toi un second Lovelace, & tu joues le berger langoureux!”), jelezve ezzel a szerelmi történetek költői feldolgozásának lehetőségeit. ⁸⁸ A regényben a szerelmes lord ugyanakkor magára a *Pamelára* is hivatkozik, amikor megpróbálja meggyőzni Fánnit érzelmeiről, szándéka komolyságáról: „Olvastad Pámélát: ha ki hozzája hasonló, hasonló sorsat is érdemel, ’s méltán azon jutalmat várhattya.” ⁸⁹ Ahogy a kisregény alcíme, *A’ szerentsés megbánás* már előre jelzi, az utalás nem véletlen, a jutalom nem marad el, Lord Thátléy bűnbánóan tér vissza szerelméhez, és hosszú évek nélkülözése után a „paraszt” Fanni végre bevonulhat Londonba.

Forrás és fordítás viszonyának tárgyalása után, valamint két egykorú, a Pamela-szüzsét működtető magyar elbeszélés ismeretében egy pillanatra érdemes visszatérni Kis másik jelentősen átalakított elbeszéléséhez, a *Kupás Lórintz...*-hez. Az Elise Reimarus-féle eredetiben ugyanis Leonore (és anyja) normaszegésének egyik példája a *Pamela* olvasása volt, amit Kis eltüntetett a magyar szövegből. Forrása irodalmi hivatkozásaiból csak azt őrizte meg, ami magyarul is hozzáférhető volt, illetve a szöveg átalakításának intencióit támogatja: ezért lett nála például a *Pamelából Etelka*, ami elsőre bármennyire is meglepő, nem előzmények nélküli, hiszen a *Mindenes Gyűjtemény* is összekapcsolja a kettőt, amikor a *Pamelától* induló sorba helyezi Dugonics regényét. ⁹⁰ Az *Etelka* nőalakja, mint arra

⁸⁷ Arnaud 1794, 443.

⁸⁸ Arnaud 1781, 11.

⁸⁹ Arnaud 1794, 463.

⁹⁰ *Mindenes Gyűjtemény*, II.12. (1789), 187–188.

korábban utaltam, a gáláns-heroikus regények örököse, a *Die neue Pamela* Mariane-ja utóbb viszont igazolja a *Kupás Lórintz...*-ben végrehajtott cserét, amennyiben ti. a *Pamelát* a barokk regények öröksége felől értelmezi. Néhány évvel később azonban *A' Magyar Páméla* Kis János által végrehajtott átalakításai már *Az arany peretzek* Kálmán hercegénél és a D'Arnaud-szövegben megfigyelhető szemléleti fordulatot teljesítik ki, hiszen Ilona nemessége kiderül ugyan, ám a társadalmi különbség a szerelmesek között megmarad: Ilona és Szentiláry a különbség *ellenére* lesznek egymáséi a regény végén.

Jól látható, hogy Kis a Pamela-történetek regénypoétikai sajátosságait, elsősorban a főhősnő figurális narrációját (levél, mint Richardsonnál, vallomás, mint Gellertnél, La Roche-nál) nem veszi át, ugyanakkor azzal, hogy nem szorítja elbeszélését a nem nemes-nemes oppozíciójába, erőteljesebben tud megőrizni más aspektusokat, a női szerepekre rákérdező érzékenységet, valamint a szerelmi házasság és a társadalmi rend viszonyát feszegető kérdéseket.

A szöveghelyesítésről

A következő oldalakon a német eredeti és a magyar fordítás szövegét közlöm párhuzamosan. Kis János magyarítása egy-két kivétellel megtartja forrása bekezdésstruktúráját, ezért érdemesnek tűnt a két szöveget bekezdésenként egymáshoz rendelve közölni, mivel így jobban kiütközik, hogy Kis a történet mely részeibe nyúlt bele erőteljesebben.⁹¹

A sajtó alá rendezés során *A' Magyar Páméla* alapszövegének kiválasztása magától értetődő volt, mivel a *Flóra* első kötetében olvasható változat tudomásom szerint az egyetlen, ami rendelkezésünkre áll. Ebből következik, hogy a jelen kiadás a szoros értelemben vett kritikai normákat nem teljesítheti, mivel nincsenek szövegvariánsok, azaz forrásközlésnek tekintendő. A *Die neue Pamela* esetében viszont az első megjelenés szövegén túl, mint azt a korábbiakban

⁹¹ A sajtó alá rendezés során a L^AT_EX Maieul Rouquette által gondozott, a kritikai kiadások igényeit kiszolgáló e_ledmac és e_ledpar csomagjait használtam.

jeleztem, a szöveg javított kézírata alapján készült kritikai kiadását is forgathatjuk. A műhöz a szerző (fordító) felől közelítő *Schiller Nationalausgabe* alapszöveg-választása ugyan érthető, de jelen esetben indokolt az egykorú megjelenés alapján közölni a szöveget, hiszen a fordítás ennek ismeretében készült. Tanulságos ebből a szempontból például a magyar fordítás kaotikusnak tűnő idézőjel-használata, mivel ez leginkább a *Florában* olvasható változat következtelenül ki- és ki nem tett idézőjeleit követi, erre a kritikai kiadás normalizált szövegéből nem derülne fény.

A szövegközlés során alapvetően betűhűségre törekedtem, ezért a következtelenségeket nem egységesítettem, így például eredeti formájában hagytam meg a *mindenképpen* különböző változatait (*mindenképpen* és *minden képpen* [67. 1. és 91. 1.]). Mivel sem a *Flora*, sem a *Flóra* nem ad korrektúrajegyzéket – vagy legalábbis az általam látott példányokban nem volt –, ezért jelen kiadás pontosan követi az első megjelenés szóalakjait, központosását. Ettől a gyakorlattól csak két esetben tértem el: a német változat ritkított kiemeléseit egységesen dőlt betűssé változtattam, valamint a nyilvánvaló szedési hibákat emendáltam (pl. *Kisaszszouy* [55. 1.]), az emendációt tényét viszont a sorhoz kapcsolt jegyzetben mindig jelzem. A *Die neue Pamela* kéziratának változatait, amennyiben legalább maga a szó különbözik, a kritikai kiadás alapján a jegyzetekben közlöm a megfelelő szöveghelyre utalva. Néhány esetben nem eldönthető, hogy pusztán szedési hibáról van-e szó, vagy a fordító tévedéséről, ezért ezekben az esetekben a jegyzet a német és a magyar változat közti különbség tényét tartalmazza (pl. mint a korábban említett *két esztendő korában* az *in ihrem siebenten Jahr* fordításaként [46. 1.]), még akkor is, ha mint a példában, valószínűsíthető a szedési hiba. A szöveggkritikai jegyzeteken kívül jelen kiadás tehát fordításra vonatkozó észrevételeket is tartalmaz. Ezek alapvetően a kimaradt, illetve betoldott részekre hívják fel a figyelmet, értelmezésükre azonban, amennyiben érdekesnek, szükségesnek találtam, a bevezető tanulmányban került sor. A történet magyarítása során végrehajtott változtatásokra, a szereplők, helyek átnevezésére az első megjelenéskor hívom fel a figyelmet.

A sajtó alá rendezés során használt jelek a magyar kiadási gyakorlatot követik, azaz a szöveg mellett a belső margón szögletes zárójelben olvasható számok a német és a magyar kiadás oldalszámait jelölik, a külsőn pedig a sorok számát adom meg, a jegyzetekben található félkövérrel szedett szám arra a sorra utal, amelyikre a jegyzet vonatkozik. Az apparátusban három pont jelöli az általam kihagyott részeket, az ugyanitt olvasható dőlt betűs megjegyzések (*kihagyás, betoldás*) pedig az eredeti és a fordítás viszonyára vonatkozó észrevételeket tartalmazzák. Amennyiben a magyar változathoz fűzött jegyzetek a német szövegre utalnak, úgy annak pontos oldal- és sorszámát zárójelben adom meg.

Charlotte Schiller
Die neue Pamela



Kis János
A' Magyar Páméla

Die neue Pamela.

[81]

Herr von *Saint Hilaire* war der Sohn einer reichen Magistratsperson; seine Familie hatte sich immer durch ihre Anhänglichkeit an die Person des Königs ausgezeichnet, aber sie war mehr durch Civil-
5 Aemter, als durch den Degen berühmt geworden. Sein Ansehn und Vermögen vermehrten sich noch durch eine vortheilhafte Heirath. Ein einziger Sohn war der Erbe aller dieser Reichthümer, und er verlor
10 seinen Vater, da seine Mutter noch in dem Alter war, um auf andere Verbindungen Anspruch machen zu können; aber sie zog vor, Wittwe zu bleiben, um ihren sechsjährigen Sohn zu erziehen. Der Sohn besaß bey einer vortheilhaften Bildung einen guten Charakter; es fehlte ihm nicht an Verstand, der aber oft durch eine gewisse Schüchternheit verborgen wurde. Bey einer sanften Gemüthsart war er dennoch einer starken Anhänglichkeit und eines männlichen Entschlusses fähig. Seine Heirath bewieß, daß er sein Wort
15 halten konnte, denn sein Stand und Vermögen berechtigten ihn auf die größten Parthien Anspruch zu machen; aber er opferte alle diese Vortheile einem Mädchen auf, das weit unter seinem Stand zu seyn schien.

20 Ihr Vater war ein Edelmann, aber der jüngste Sohn eines jüngsten aus seiner Familie, es blieb ihm keine Wahl als die Kutte oder der Degen. Sein Unglück band ihn an den Marschall von H., wo er in einem Gefechte gegen die königliche Parthie sein Leben verlor. Sein Tod ließ seine Wittwe mit ihrer kleinen Tochter ohne alle Hülfe
25 und Unterstützung, denn auch der Marschall verlor bald nach dem Tode ihres Mannes sein Leben auf ähnliche Weise. Sie begab sich in

[82]

22 Sein ... Marschall von H.] *kihagyás* 23 gegen ... Parthie] *kihagyás*
25–26 denn ... Weise] *kihagyás*

A' Magyar Páméla.

SZENTILÁRY egy fő hivatalbéli gazdag Úrnak fia vólt; a' Famili-
 ája eleitől fogva meg különböztette magát a' maga Fejedelme eránt
 való hűségével, de nem annyira a' vitézkedés, mint a' békesség' ide- 5
 jén való hűséges szolgálat által szerzett magának érdemeket. Nagy
 tekintetét és gazdagságát, mellyet előbb is bírt, még nagyobbra ne-
 velte Szentiláry szerentsés házassága által. Mind ezeknek a' szám-
 talan kintseknek és gazdagságoknak egyetlen egy fija lett örököse,
 a' kit a' halál olyankor fosztott meg atyától, a' midőn az anya még
 idejére nézve könnyen találhatott volna módot a' másodszor való 10
 férjhez menésére; de önként az özvegyiséget választotta, hogy hat
 esztendő's fíját annál szerentsésebben fel nevelhesse. A' fija kelleme-
 tes termete mellett jó indulatú is volt; értelmének sem volt semmi
 hibája is, egyébb hogy egy bizonyos bátortalanság azt valamennyire
 meg homályosította. Jól lehet szelíd természettel bírt, mindazonáltal 15
 férjfiúi álhatatosságot mutatott maga el tökéllésében. A' házossága
 meg bizonyította, hogy szavát meg tudta tartani, mert jól lehet sok
 jószágára, és fő rangjára nézve a' leg gazdagabb Kisaszszonyok is
 szerentséjeknek tartották volna vele öszve kelni; mindazonáltal ő
 még is egy olyan leányt választott, a' ki sokkal alább való rendből 20
 származott.

Ennek a' személynek attya nemes Familiából eredett ugyan, de
 mind az attya, mind az öreg attya leg utolsó's voltak több testvérek
 között, 's kéntelen volt az első vagy barátta, vagy katonává lenni. 25
 A' katonai ruhát fellyebb betsűlvén a' szerzetes köntösnél, nem so-
 kára el esett egy ütközetben. Halála után a' felesége és egy kis leánya
 igen gyámoltalan özvegyiségben és árvaságban maradtak. Az özvegy
 [11] szolgálatjával kereste kenyerét, a' leányát pedig két esztendő's korá-

1 Magyar] neue (44. 1.) 2 Szentiláry] Saint Hilaire (44. 2.) 20–21 a' ki
 sokkal ... származott] das weit unter seinem Stand zu seyn schien (44. 18.)
 28 két esztendő's] in ihrem siebenten Jahr (46. 1.)

Dienste, und die Tochter nahm in ihrem siebenten Jahr Herr von *Clairval* aus Mildthätigkeit in sein Haus, und ließ sie gut unterrichten. In dieser Lage blieb sie bis in ihr vierzehntes Jahr, wo eine Freundin *Clairvals* sie ihrer Tochter zur Gesellschaft gab, welche bey der Prinzessin E. Hofdame werden sollte.

Ihre junge Gebieterin war in gleichem Alter mit ihr, und diese neue Lage war der erste Grund zu ihrem künftigen Glück. Sie war eine der ersten Schönheiten, besaß einen feinen Verstand, und viel gesellschaftliche Talente. Als Kammermädchen des Fräuleins von *Harcourt* suchte sie sich so viel Kenntnisse zu erwerben, als möglich; sie war immer um sie, und nahm Theil an ihrem Unterricht, und alles, was ihre Gebieterin lernte, brachte sie zu einem gewissen Grad von Vollkommenheit. Das Fräulein *Harcourt* mußte wegen Familien
[83] Geschäften Frau von *Saint Hilaire* besuchen. Sie nahm *Marianen* mit sich; der Sohn sah sie, und empfand gleich bey dem ersten Anblick eine unüberwindliche Neigung zu ihr. Er sprach kein Wort; es genügte ihm nur, sie zu bewundern. Die Geschäfte des Fräuleins waren sehr verwickelt, sie mußte oft Frau von *St. Hilaire* besuchen, und immer begleitete sie *Mariane*. Der junge *St. Hilaire* sah sie jedesmahl, und seine Liebe nahm immer mehr zu. Eines Tags, als das Fräulein sich mit der Mutter in ihr Cabinet verschloß, blieb *Mariane* im Vorzimmer allein. *St. Hilaire* nahte sich zu ihr. Es ist mir erwünscht, schönes Mädchen, sagte er, Sie oft hier zu sehen. – Es scheint so, antwortete *Mariane*, denn Sie und Ihre Mutter veranlassen mein Fräulein, sehr oft zu kommen. – Ist es Ihnen ungelegen? sagte er. – Zum wenigsten, sagte sie, kann ich mich nicht darüber freuen, daß das Fräulein so viele vergebliche Schritte thun, und überhaupt eine Rolle hier spielen muß, die ihrer nicht würdig ist. – Setzen Sie hinzu, erwiderte er, daß es auch Ihnen nicht angenehm ist, in einem Hause so vergeblich zu warten, wo Sie niemand kennen, und die Zeit verlie-

[84]

ban Báró Karvaly' könyörületességéből magához fogadta, 's tisztes-
ségesen tanította. Ennél a' háznál maradt a' leány tizen négy esz-
tendő koráig, a' midőn osztán ötöt B. Karvalynak egy jó esmerőse
H. Úr, a' maga Kisaszszonya mellé fogadta, a' kit a' Palatinusnéhoz
akart adni Udvari Dámának.

5

A' Kisaszszony egy idős volt vele, 's ezen Ūri házhoz való szaka-
dása vetette meg jövendőbeli szerentséjének fundamentomát. Mind
szépségére, mind eszére, mind társalkodásbeli talentomaira nézve
ezer között is szembe tűnő volt ő. Minek utánna H. Kisaszszonynak
szoba leányává lett, még jobban igyekezett magát minden szükséges
esméretekben gyarapítani; mindég körül volt, mindenre figyelme-
zett, a' mire az tanított, 's mindenben szép tökéletességre lépett.
H. Kisaszszonynak valamely familiájokat illető ügyes bajos dolog-
ban meg kellett az özvegy Szentilárynét látogatni; Ilonát is mint
szoba leányát el vitte magával. Az ifjú Szentiláry ott látta leg először
[12] ezt a' személyt, 's attól az időtől fogva ellene állhatatlan hajlandó-
sággal vonattatott hozzá. Nem szóllott vele egyet is, tsak tsudálta
kellemetességeit. H. Kisaszszonynak sok veszőtsége volt az említett
dolog miatt, sokszor meg kellett Szentilárynét látogatni, 's mindég
el vitte Ilonát is magával. Az ifjú Szentilárynak olyankor mindég
[13] volt alkalmatossága ötöt látni, 's mind annyiszor nevedett hoz-
zája való szerelme. Egykor midőn H. Kisaszszony, és Szentiláryné
egy külön szobába magánosan beszélgettek, Ilona a' külső szobában
maradt. Szentiláry hozzája ment. Igen szeretem, édes szép leány
aszszonyom, így szólla hozzája, hogy itt nálunk gyakorta láthatom.
– Nem gondolom, felele Ilona, mert Nagyságtok sokszor kényszeríti
az én Kisaszszonyomat ide fáradni. – Hát terhére van az a' leány
aszszonyoknak? monda amaz. – Leg alább nem igen szerethetem azt,
[13] hogy az én Kisaszszonyomnak olly sokat kell híjába járni, és az ál-
tal némi némű képen meg aláztatik. – Sz. Tsak valja meg a' leány

10

15

20

25

30

1 Báró Karvaly] Herr von Clairval (46. 2.) 3–4 egy ... H. Úr] eine Freun-
din Clairvals (46. 4.) 4 Palatinusnéhoz] bey der Prinzessin E. (46. 5.) 9
H. Kisaszszonynak] des Fräuleins von Harcourt (46. 10.) 14 Ilonát] Ma-
rianen (46. 14.) 18 kellemetességeit] sie (46. 17.) 26 Nem gondolom]
Es scheint so (46. 23.) 29–30 és az ... aláztatik] und überhaupt eine Rolle
hier spielen muß, die ihrer nicht würdig ist (46. 27.) 30 Sz.] A jelenet be-
szélőinek szindarabszerű kiemelése végig betoldás.

ren, die Sie sonft besser, vielleicht mit einem Geliebten zubringen könnten. – Ich kann Ihnen auf dieses nichts antworten, mein Herr; die Einsamkeit erschreckt mich nicht in einem Hause wie das Ihrige, und so nahe bey Ihrer Mutter. Setzen Sie den Fall, daß ich hier die Gesellschaft eines Geliebten vermißte, so sind Sie doch zu weit über mich erhaben, um meine Vertraulichkeiten anzuhören. Hätte ich übrigens hier etwas zu sagen, so würde ich keinen Schritt weiter verlieren, um eine Kleinigkeit zu erlangen, die man so wenig geneigt scheint zu bewilligen. – Können Sie wissen, sagte er, ob man nicht ein verborgenes Interesse haben könnte, die Bitte abzuschlagen, um Sie recht oft zu veranlassen, sie zu wiederholen? – Dieses wäre nicht rechtschaffen gehandelt, erwiederte *Mariane*, und in diesem Fall könnte man eben so leicht das Fräulein aufsuchen. – Wenn Sie es aber wären, die man zu sehen wünschte? sagte er. – Auf dieses Compliment kann ich nichts antworten, sagte sie erröthend. Die Menschen, die allenfalls ein Verlangen haben könnten, mich hier zu sehen, sind wohl zu unbedeutend, um einen Einfluß auf das Geschäft zu haben, das uns herführt, oder unsern Ruf in Gefahr zu setzen, wenn sie uns selbst besuchten. – Und wenn ich es nun selbst wäre? [85] sagte er erröthend. – Gewiß nicht, fiel sie ihm schnell in die Rede; denn die Besuche eines Mannes wie Sie, könnten einem Mädchen wie ich, nur gefährlich werden, man würde nur strafbare Absichten vermuthen, und ich will der Verläumdung kein Recht über mich einräumen. Aber gehen Sie nicht weiter mein Herr! in Ihrem Stande glaubt man ein Mädchen zu ehren, wenn man sie anredet; ich verlange diese Gunst nicht, und sie würde mich sogar beleidigen. – So wundern Sie sich nicht, wenn ich meine Mutter veranlasse, Ihnen nichts zu bewilligen, da es das einzige Mittel bleibt, Sie zu sehen. – Treiben Sie Ihren Scherz nicht weiter, sagte sie mit Verlegenheit. Ich muß alles von Ihrem Stand erdulden; aber bedenken Sie, daß es einem rechtschaffenen Manne nicht geziemt, die Unglücklichen zu

29 mit Verlegenheit] *kihagyás*

aszszony, hogy magának is kedvetlen dolog, egy olyan háznál hí-
jában várakozni, mellyben senkit sem esmér, 's azt az időt haszon-
talanúl vesztegetni, mellyet másut, 's talám szeretőjének társaságá-
ban kellemetesebben tölthetne el. *I.* Nem felelhetek semmit is az Úr-
nak ezen szavaira, a' magánosságától nem félek egy ilyen háznál, 5
's az Úr' aszszony annyához ilyen közel. A' mi pedig a' többit il-
leti, hogy én a' szeretőm' társaságát sínlem, ha az úgy volna is, az
Úr sokkal felsőbb rangú, és sorsú, hogy sem mint én az Úrral titkairól beszélgethetnék. Egyéb eránt, ha én az én Kisaszszonyom'
állapotjában volnék egyet sem lépnék többet, midőn látnám, hogy 10
olly tsekélységért olly sokszor fárasztanak. – Sz. Tudhatja e' a' Le-
ányaszszony, ha nintsen e' valamelly titkos okunk, mellyre nézve
a' Kisaszszony' kívánságának tellyesítését halogatjuk, hogy annál
többször legyen alkalmatossága hozzánk jönni. – *I.* Úgy nem igen
szépen bánnának velünk, 's ebben az esetben szintén olly könnyű és 15
szebb volna a' mi Kisaszszonyunkat meg látogatni, mint ide fárasz-
tani. – Sz. De hát ha a' leány aszszony volna az, a' kit látni kívánunk?
– *I.* (*El pirúlva*) Erre a' Komplimentre semmit sem tudok felelni. En-
gemet tsak ollyan emberek kívánhatnának itt látni, a' kiknek semmi
közök sem lehet az Urak' dolgához, 's ezek bátran meg látogathatná-
nak bennünket, a' nélkül, hogy a' Kisaszszony' híre neve tsorbúlást 20
szenvedne. – Sz. (*El pirúlva*) Hát ha én magam volnék az. – *I.* (*hir-
telen*) Éppen nem gondolhatom; mert ha egy ollyan ember mint az
Úr engem' jönne látogatni, az nékem veszedelmemre szolgálna; az
egész világ azt gondolná, hogy vétkes szándékkal járna az Úr hoz- 25
zám; azt pedig nem akarom, hogy a' rágalmazásnak jussa legyen
engem' sértegetni. De kérem az Urat, kíméljen meg az illyenektől;
a' nagy Urak azt gondolják, hogy gráziát tselekesznek, ha a' nálok-
nál alatsonyabb sorsú személyeket meg szállítják; én ezt a' gráziát
nem kívánom, sőt úgy nézem mint sérelmet. – Sz. Ne tsudálja hát a'
Leányaszszony, ha aszszony anyámat arra bírom, hogy ne áljon reá 30

23 Éppen] éppen

8–9 az Úrral titkairól] um meine Vertraulichkeiten (48. 6.) 9–10 ha én ...
volnék] *betoldás* 22–23 *hirtelen*] fiel sie ihm schnell in die Rede (48. 20.)
28 a' nagy Urak] in Ihrem Stande (48. 24.) 28–29 ha a' ... szállítják] *be-
toldás*

beleidigen, die das Glück weit unter ihn gesetzt hat, und am wenigsten von meinem Geschlecht. – Ist es Beleidigung, rief er aus, wenn ich Ihnen sage, daß ich nicht leben kann, ohne Sie zu sehen? daß Sie das liebenswürdigste Geschöpf sind, das ich je sah. – Ich weis nicht, welchen Unterschied Sie unter Beleidigungen und Scherz machen, aber ich fühle, daß ich beiden bey Ihnen ausgesetzt bin. – Dieß sind Sie nicht, schönes Mädchen; Sie sind der Gegenstand innigsten Bewunderung; ich würde verzweifeln, wenn Sie meine Worte für Scherz nehmen könnten. Ich kann es nicht oft genug wiederholen, Sie sind mir die liebenswürdigste und geliebteste Person auf der Welt. Erleichtern Sie mir die Mittel, Sie zu sehen, und ich schwöre es Ihnen, daß Sie nicht mehr genöthigt werden sollen, zu uns zu kommen, weil es Sie schmerzt. – Ich mußte sehr verblendet seyn, wenn ich Ihren Worten glaubte. Doch will ich den Schein haben, als wenn ich es wirklich thäte, sagte *Mariane*, weil Sie uns versprechen, uns dadurch fernere Umwege zu ersparen. Geben Sie dem Fräulein die Papiere, die sie verlangt, bringen Sie sie ihr; sie wird Ihre Besuche nicht abschlagen, und Ihre Höflichkeit hoch anrechnen, wenn Sie sich Zutritt zu ihr erbitten. – Wohl wahr, versetzte *St. Hilaire*, aber ich würde doch Sie nicht sehen! – Mich sehen Sie immer, wenn Sie das Fräulein besuchen. – Aber sprechen könnte ich Sie nicht? – Wenn dies die zweyte Bedingung ist, war ihre Antwort, so werden Sie hier weniger erlangen, als in unserer Wohnung. Ich versichere hiermit feierlich, daß ich nie wieder der Mund in Ihrer Wohnung öffnen werde. Und bey uns werde ich nicht die Gelegenheit vermeiden, mit Ihnen zu reden; selbst die Mittel, die Sie dazu anwenden werden, wird meine Dankbarkeit Ihnen anrechnen. – Wollen Sie mir, sagte er, alle diese schönen Vorschläge machen, damit ich mich selbst der Mittel beraube, Sie zu sehen? – Und haben Sie Ihre Wünsche erlangt, wer bürgt mir dafür, daß Sie meiner nicht spotten? – Gewiß nicht, aber da Sie nach Ihrem eignen Geständniß die Macht haben, uns zu befriedigen, und doch immer aufs neue veranlassen, Schritte zu thun, die uns zu nichts führen, so versichere ich, daß ich das Fräulein nicht mehr begleiten werde. – Durch diesen Schritt werden Sie

2 rief er aus] *kihagyás* 15 sagte] *kihagyás* 19 versetzte] *kihagyás* 27 sagte] *kihagyás*

a' Kisaszszony' kívánságára; minthogy tsak ez az egyetlen módom van a' Leányaszszonyt látni. – I. Ne tréfáljon tovább velem az Úr. Nékem mindent el kell szenvednem egy olly fő rangú Úrtól; de gondolja meg az Úr, hogy nem illik a' jóra való embernek az ollyan szerentsétleneket sértegetni, a' kiket a' szerentse nálánál alatsnyabb karban helyheztetett, annál inkább sem pedig az én nemem bélieket Sz. Hát sértegetés az, ha ezt mondom, hogy a' Leányaszszony nélkül nem élhetek, hogy soha sem láttam szeretetre méltóbb teremtést a' Leányaszszonynál? – I. Nem tudom, mitsoda külömbséget tart az Úr, a' sértegetés és tréfálás között, de azt érzem, hogy most mind a' kettőnek tárgya vagyok. – Sz. Ne úgy gondolkodjék, édes szép Leányaszszonyom; a' Leányaszszony az én leg forróbb tiszteletemnek, és szerelmemnek tárgya; kész volnék meg halni, ha el nem hithetném a' Leányaszszonnyal, hogy nem tréfálok. Most is azt valom, 's azt fogom mindenkor vallani, hogy nékem nintsen a' világon szebb és kellemetesebb személy a' Leányaszszonynál. Mutasson a' Leányaszszony valami módot arra, hogy egymást láthassuk, 's esküvéssel fogadom, hogy soha sem lesznek többé kéntelenek hozzánk jönni, mint hogy ez ide jövetel nehezen esik a' Leányaszszonynak. – I. Igen együgyűnek 's esztelennek kellene lennem, ha az Úr' szavainak hinnék. Azomban nem bánom, úgy teszek mintha hinnék, mint hogy azt igéri az Úr, hogy az ide való járástól úgy meg menekedhetünk. Adja oda az Úr az én Kisaszszonyomnak azokat az írásokat, mellyeket kíván, hozza el maga hozzánk; szívesen fogja ő venni az Úr' látogatását, 's nagyra fogja betsúlni, ha a' vele való társalkodásra az Úr tőle engedelmet kér. – Sz. Az igaz, az úgy lehet, de a' Leányaszszonyt még sem láthatnám! – I. Engem' mindenkor lát az Úr, valamikor a' Kisaszszonyt meg látogatja. – Sz. De nem szállhatnék a' Leányaszszonnyal. – I. Ha ez az Úrnak második kívánsága, úgy azt itt még kevesebbé nyeri meg az Úr, mint a' mi házunkban. Fogadom az Úrnak, hogy mától fogva ebben a' házban soha sem nyitom meg a' számat a' végre, hogy az Úrral beszélgessek. Othon pedig nem kerülöm el az alkalmatosságot, mikor az Úrral szólhatok; sőt még meg is köszönöm az Úrnak, ha illyen szép alkalmatosságot

3 egy ... Úrtól] von Ihrem Stand (48. 30.) 20 együgyűnek 's esztelenek] verblendet (50. 13.)

mich nicht verbinden. – Ich suche es auch nicht, denn auch Sie wollen, daß wir Ihnen keine Verbindlichkeit haben sollen, sagte sie. – Aber wenn ich dies doch wollte? Auf welche Art würden Sie mir Ihre Dankbarkeit zeigen? – Durch was Sie wollen. – Ach! Diese
5 grosse Versprechungen machen, um Nichts zu halten! – Versprechen Sie lieber weniger, und halten, was Sie versprechen; – Aber was verlangen Sie? sagte sie lachend. – Daß Sie glauben sollen, daß ich Sie liebe, antwortete er ganz ernsthaft. – So will ichs glauben, sagte *Mariane*. – Aber welche Gewißheit soll ich dafür haben? –
10 Welche Sie wollen, wenn ich sie Ihnen geben kann.

Das Fräulein trat eben aus dem Kabinet der Mutter, und das Gespräch wurde unterbrochen. [88]

Mariane hütete sich sorgfältig, dem Fräulein etwas von dieser Unterredung zu sagen; aber sie entschloß sich, Wort zu halten, und
15 begleitete das Fräulein bey ihrem nächsten Besuche zu *Saint Hilairen's* Hause nicht. Jene kam weniger befriedigt zurück als jemals, und ärgerte sich über die Zögerungen der Dame. *Mariane* hörte ihre Klagen mit geheimer Zufriedenheit, und schmeichelte sich, daß *Saint Hilaire* nur um ihretwillen die Sache beendigen würde. Sie betrog
20 sich nicht. Er kam auch gleich den Tag darauf, aber mit Absicht hatte er einen Zeitpunkt gewählt, wo das Fräulein nicht zu Hause war. Er

2 sagte] *kihagyás*

szolgáltat reája. – Sz. A' mint látom mind ezeket a' szép beszédeket, tsak a' végre terjeszti előmbé a' Leányaszszony, hogy engem' attól az egyetlen alkalmatosságtól is meg foszszon, melly most nékem módot szolgáltat a' Leányaszszony' személyének látására. – I. De hát arról ki tehet engem' bizonyossá, nem tsúfol e' ki engem' az 5
Úr, ha egyszer kívánságát bé tellyesétem? – Sz. Bizonytal nem. – I. Mint hogy az Úrnak, a' mint maga is meg valja, tehetségében van, az én Kisaszszonyomnak meg elégtő választ adni, 's még is minden ok nélkül szaporítja vesződségét, azért előre bizonyossá teszem [18] az Urat, hogy én többszer nem fogom ide kísérni a' Kisaszszonyt. – I0
Sz. Azt nem köszönöm meg a' Leányaszszonyinak. – I. Nem is az a' tzelom, hogy azzal az Úrtól köszönetet érdemeljek; mert az Úr sem tesz velünk semmit olyyast, a' mivel köszönetet érdemelne. – Sz. De hát ha még is olyyast akarnék tenni? Mi által mutatná meg háladatosságot a' Leányaszszony? – I. Valami által az Úr kívánna. – Sz. Ó 15
a' ki sokat ígér, keveset tart meg! inkább ígérjen a' Leányaszszony kevesebbet 's tartsa meg ígérését. – I. (nevetve) De hát mit kíván az Úr? – Sz. (méltósággal) Azt, hogy ne vegye tréfára a' Leányaszszony szerelmemet. – I. E' szerént hát nem veszem tréfára. – Sz. De hogyan tesz a' felől bizonyossá a' Leányaszszony? – I. Úgy, valamint az Úr 20
kívánja, ha tsak tölem telhetik.

Ekkor lépett ki az özvegy Szentiláryné' szobájából a' Kisaszszony, 's a' beszélgetésnek félben kellett szakadni.

[19] Ilona erről a' beszélgetésről egy szóval sem tett emlétést a' Kisaszszonya előtt; de, szavát meg akarván tartani, nem ment el vele attól fogva Szentiláryné házához. A' Kisaszszony azután még nagyobb kedvetlenséggel és szomorúsággal vált meg attól a' háztól, 's nem kevés boszorkodással szenvedte a' sok halogatást. Ilona titkos meg elégedéssel hallgatta Kisaszszonya' panaszait, 's azzal hízelkedett magának, hogy Szentiláry tsupán az ő kedvéért véget fog vetni az unalmas bajoskodásnak, nem is tsalatkozott meg ezen bizodalmbában. Szentiláry mindjárt más nap el ment látogatásokra, de 25
30

3 alkalmatosságtól] alkalmatotságtól 17 De] de

12–13 mert ... érdemelne] *betoldás* 25–26 attól fogva] bey ihrem nächst-
ten Besuche (52. 15.)

ließ sich, um ihre Rückkunft zu erwarten, in ihr Zimmer führen, und fand *Marianen* allein.

Sie haben Wort gehalten, sagte er; Sie haben das Fräulein nicht mehr begleitet, werden Sie nun auch die Dankbarkeit zeigen, die Sie mir versprochen, wenn ich die Forderungen des Fräuleins befriedigte? Hier, indem er ihr ein Papier zeigte, ist die Versicherung, daß wir ihre Forderungen bewilligen, aber welchen Dank kann ich von Ihnen erwarten? – Ihr Geschenk verliert von seinem Werthe, da Sie Ihr Interesse damit vermischen, sagte sie lächelnd, und ich traue den Bedingungen nicht. – Keinen Scherz, sagte er, reden Sie auch so ernsthaft, als ich Sie frage. – Soll ich auf einen so scherzhaften Gegenstand ernsthaft antworten? Können Sie glauben, ich sey thöricht genug, mir einzubilden, daß Sie mir gewähren, was Sie dem Fräulein abschlagen? – Dennoch ist es so, sagte er ernsthaft. Sie allein haben erlangt, was weder das Fräulein noch ihre Verwandte bey mir und meiner Mutter hätten ausrichten können. Eben so wahr ist es auch, daß ich Sie liebe, wie noch niemand geliebt hat. Ich schwöre es bey allem, was heilig ist. Können Sie nach solchen Versicherungen noch an der Wahrheit meiner Liebe zweifeln? Um ohne Zeugen mit Ihnen zu sprechen, habe ich eine Zeit gewählt, wo ich das Fräulein ausser dem Hause wußte. Ich werde gehen, ehe sie wieder zurück kömmt, um noch öfter den Vorwand zu benutzen, Sie aufzusuchen. Antworten Sie mir jezt offen! – Ihr Gespräch, sagte *Mariane* erröthend, überrascht mich so, daß meine Heiterkeit verschwindet, und dem größten Ernste Platz macht. Ich will Ihnen in dem Ton antworten, den Sie verlangen. Ich glaube, daß Sie mich lieben, weil Sie mir es sagen; aber welchen Zweck haben Sie? Setzen Sie den Fall, daß ich diese Liebe nicht erwiderte, was würden Sie thun? – Ich würde unglücklich seyn, und Sie doch lieben, sagte er zärtlich. – Aber wenn ich Sie nun liebte, was würden Sie dann thun? Wenn ein Mann von Ihrem Rang ein armes Mädchen liebt, ist es entehrend für sie, wenn es

12 Können Sie glauben] *kihagyás*

kész akarva olyan időt választott, melyben a' Kisaszszony nem volt othon. Meg akarván várni a' Kisaszszony' haza jövetelét várni, bé vezettette magát annak szobájába, 's Ilonát magát találta abban.

[20] Egyben meg tartotta szavát a' Leányaszszony, így szólott hozzája; nem kísérté el hozzánk a' Kisaszszonyt, hát abban meg álja e' ígérését, hogy tetszésem szerént való háladatossággal viseltetik hozzám, ha a' Kisaszszony' kívánságainak eleget teszek? Ekkor elő vesz egy írást, 's itt vagyon, úgy mond, annak bizonyága, hogy a' Kisaszszony' kívánságait bé töltjük, de hát mitsoda köszönetet reménylhetek érette a' Leányaszszonytól? – Az Úr' ajándéka, így felelt Ilona mosolyogva, el veszi érdemét, ha a' maga hasznát keresi vele, 's én nem könnyen tudok hitelt adni az alkúnak. – Ne tréfáljon, kérem, a' Leányaszszony, monda Szentiláry, hanem szóljon szívesen és tréfa kívül, mint én. – Hogyan szólhatnék tréfa kívül, felele Ilona, egy olyan dologhoz, a' melly maga is merő tréfa? Melly esztelen volnék, ha azt gondolnám, hogy a' mit az Úr a' Kisaszszonytól meg tagad, azt az én kedvemért adná meg? – Még is úgy van a' dolog, felele Szentiláry hathatós hangon. Egyedül a' Leányaszszony nyerte meg azt, a' mit sem a' Kisaszszony, sem rokonai én tőlem és aszszonyanyámtól meg nem nyerhetnek. Hasonló képen tökéletesen igaz az is, hogy én úgy szeretem a' Leányaszszonyt, a' mint még soha senki nem szeretett; 's kész vagyok ezen szavamat esküvéssel is erősíteni. Mind ennyi bizonyágok mellett tud é még a' Leányaszszony szerelmeknek igaz volta felől kételkedni? Hogy a' Leányaszszonnyal magánosan beszélgethessek, a' végre szánt szándékkal olyankor jöttem, midőn a' Kisaszszony itthon nem léte felől bizonyos voltam. El megyek minekelőtte haza jönne, hogy többszer is jöhessen oly szín alatt, mintha őtet keresném. Feleljen, kérem a' Leányaszszony egyenes szívvel beszédemre. – Az Úr' beszéde, monda Ilona el pirúlva, oly váratlan előttem, 's oly igen el fogta szívemet, hogy lehetetlen azt tréfának vélnem. Valamint az Úr kívánja egyenes, és tiszta szívvel felelek. El hiszem, hogy szeret engem' az Úr,

1 akarva] akartva 1 Kisaszszony] Kisaszszouy

18 hathatós hangon] ernsthaft (54. 14.)

die Welt erfährt, und für ihn auch, wenn er sich seiner Leidenschaft überläßt und sie befriedigt. Denken Sie an das, was ich Ihnen sage. Weit lieber will ich mein Leben in Armuth zubringen, als Reichthum auf eine strafbare Weise erwerben. Meine Tugend ist mein einziger Reichtum, ich werde sie nicht hingeben. Also können Sie nichts von mir hoffen, was meiner Ehre nachtheilig ist; von Ihnen werde ich nichts verlangen, was Sie in den Augen der Welt verächtlich machen könnte. Meine Glücksumstände verbieten mir Ansprüche auf Ihre Hand zu machen, mein Herz ist zu groß, um eine andere Verbindung mit Ihnen einzugehen. Ich sollte ernsthaft antworten, ich glaube nun, es gethan zu haben.

Ich gestehe, sagte er, daß ich eine solche Antwort von Ihnen erwartete, aber nicht auf eine so entscheidende Art. Ich weiß wohl, daß die Welt mirs verargen könnte, wenn ich eine solche Heirath – – Ich weiß zu gut, fiel sie ihm in die Rede, daß ich nur ein Kammermädchen bin; ersparen Sie sich die Mühe, mich daran zu erinnern. Aber ich weiß auch, daß ich es zeitlebens bleiben werde, wenn es einer Niedrigkeit bedarf, um mich aus meinem Stand zu erheben. Sie sind nicht der einzige, der mir seine Hülfe anbot. Aber mein Beichtvater und mein Herz lehrten mich frühe, daß Mangel kein Laster ist, daß vor Gott ein armes tugendhaftes Mädchen mehr gilt, als eine reiche Buhlerin. Dies ist meine Gesinnung, richten Sie die Ihre darnach. Ich mache keine Ansprüche auf Ihre Hand, aber ich bitte Sie, mich nicht mehr zu beunruhigen. Wollen Sie das Fräu-

[91]

minthogy maga olly igen erősíti; de mitsoda tzelja van az Úrnak? Tegyük fel, hogy én az Úr' szerelméért nem fizetnék költsön szerelmet, mit tselekednék akkor az Úr? – Akkor szerentsétlen lennék, 's a' Leányszszonyt még is szeretném, felele Szentiláry érzékeny szívvel. – I. Hát ha szeretném az Urat, mit tselekednék akkor? Ha valamelly fő rangú Úr szegény leányt szeret, mind a' leány' bötsülete kárt vall, ha azt a' világ meg tudja, mind pedig a' férjfinak is betstelenségére válik, ha ezen indulatjának enged, és azt meg elégíti. Jól meg gondolja az Úr, a' mit mondok, sokkal inkább akarok szegénységben élni és halni, mint gazdagságot vétkes úton szerezni. Az én fedhetetlen életem, 's ártatlanságom nékem minden gazdagságom, ezt senkinek sem adom. Az Úr hát semmit sem reménylhet én tőlem, a' mi jó híremben nevemben kárt tehetne; én sem kívánok az Úrtól semmit, a' mi által az Úr magát a' világ' szemei előtt megvettetetté tehetné. Az én szegény sorsom nem engedi meg, hogy az Úr' kezére számot tartsak, hogy pedig valami más öszve kelésre lépjek az Úrral, azt a' szívem ellenzi. Azt kívánta az Ur, hogy szívemből szóljak, úgy gondolom eleget tettem az Úr' kívánságának.

[23] Meg vallom, felele Szentiláry, hogy illyen feleletet vártam a' Leányszszonytól, de hogy olly keményen 's egyszerre ki adjon rajtam, azt még sem gondoltam. Jól tudom én azt, hogy engem a' világ megítélne, ha egy olly házasságra – – Tudom, mit akar az Úr mondani; így szakasztotta félben Ilona Szentiláry' szavait; nem felejtettem el, hogy tsak Szobaleány vagyok, nem szükség, hogy arra az Úr emlékeztesen. De azt is tudom, hogy készebb vagyok egész életemben Szobaleány lenni, mint szegény sorsomból valamelly alatsonság által ki menekedni. Nem tsak maga az Úr az, a' ki én nékem efféle segedelmet ígért. De a' Gyóntató atyám, és a' lelkem' esmérere régen meg tanítottak engemet arra, hogy a' szűkölködés nem bűn, hogy Isten előtt egy ártatlan szegény leány kedvesebb, mint egy gazdag bújá személy. Ez az én gondolkozásom' módja, tessék az Úrnak ma-

5 I.] I.

15 Az ... sorsom] Meine Glüksumstände (56. 8.) 17 szívemből] ernsthaft (56. 10.) 20 olly ... rajtam] auf eine so entscheidende Art (56. 13.) 22 Tudom ... mondani] *betoldás* 28 a' lelkem' esmérere] mein Herz (56. 20.)

lein erwarten, so steht es Ihnen frey, es ist mir so gleichgültig, wie Ihre Handschrift. Ich lasse Sie allein, um mich nicht länger Gesprächen auszusetzen, die ich nicht anhören darf. Sie gieng zur Thüre, er suchte vergebens, sie zurück zu halten.

5 Er verließ das Haus, ohne Fräulein *Harcourt* zu sehen, und unentschlossen, was er thun sollte; noch dachte er nicht daran, *Marianen* zu heirathen, und sie zu verlassen war ihm unmöglich. Sie selbst war von der Stärke seiner Liebe überzeugt, und war entschlossen, ihr Glück so weit zu verfolgen als möglich. Sie fühlte zu gut, daß er
10 in ihren Fesseln war, und daß sie ihn mit der Zeit doch noch dahin bringen könnte, den grossen Entschluß zu fassen; darauf gründete sie ihren Plan und entschloß sich, den ganzen Stolz jungfräulicher Tugend zu behaupten, ohne ihn jedoch durch Unhöflichkeit abzuschrecken. [92]

15 Sie entdeckte ihrer Gebieterin den Besuch des jungen *St. Hilairs*, aber verschwieg ihr die wahre Ursache desselben. Auch den folgenden Tag erneuerte er denselben, als Fräulein *Harcourt* nicht gegenwärtig war. *Mariane* verneigte sich bescheiden, als er zu ihr ins Zimmer trat, aber ohne zu sprechen, und ohne ihm auf seine Fragen zu antworten. Sie verließ ihn, um ein andres Mädchen zu holen,
20 und erst alsdann ließ sie sich in eine Unterredung mit ihm ein. Sie erzählte ihm, daß sein Besuch dem Fräulein nicht verborgen wäre, aber sie wüßte nicht die Veranlassung. Wäre sie nicht heute abermals mit der Prinzessin ausgegangen, setzte sie hinzu, so würde sie Ihnen die Mühe ersparen, wieder zu kommen. Sie ist nach Luxemburg gefahren, und wird nicht früher als diesen Abend zurück erwar-
25

1-2 es ist ... Handschrift] *kihagyás* 4 er suchte ... halten] *kihagyás*

[24] gát e'hez alkalmaztatni. Nem tartok számat az Úrral való öszve ke-
lésre, de kérem az Urat, ne alkalmatlankodjék többé rajtam. Ha a'
Kisaszszonyomat meg akarja várni, az az Uron áll. Én el megyek in-
nét, hogy ne kellessék tovább olly beszélgetésbe merűlni, mellytől
a' szerméretesség félhet. Ezzel ki nyitotta az ajtót, 's el ment egy 5
külön szobába.

Szentiláry haza ment a' nélkül, hogy H. Kisaszszonnyal szólott
volna, 's nem tudván magában el gondolni mi tévő légyen; ekkor
még eszében sem volt, hogy Ilonát el vegye, azt pedig el hagyni 's
el felejtteni is, lehetetlen volt néki. Ilona tökéletesen meg volt győ- 10
zettetve ezen szerelemről, 's fel tette magában, hogy a' maga sze-
rentséjét olly nagyra nevelje, valamint tsak lehet. Jól tudta, hogy
Szentiláry néki rabja, 's hogy idővel azt az ő véle való öszve ke-
lésre, 's törvényes házasságra is reá veheti; 's ezen meg győződésén
építette azt a' planumot, mellyet követett, 's el tökéllente magában, 15
hogy a' leányi szűzességnek minden büszkeségét fogja szeretőjén
gyakorolni, de úgy mindazonáltal, hogy azt valami durvaság, vagy
embertelenség által magától el ne idegenítse.

[25] Megmondotta a' Kisaszszonyának Szentiláry' ott létét, de ott lé-
tének igaz okát el halgatta. Szentiláry más nap is meg újította a'
látogatását, még pedig akkor is olyankor, mikor H. Kisaszszony ot- 20
hon nem volt. Ilona ötet a' szobába bé lépni látván, magát minden
illendőséggel meg hajtotta, de sem nem szólott hozzá, sem kérdése-
ire nem felelt mind addig, míg egy másik leányt a' szobába bé nem
hívott. Akkor beszélgetésbe eredett vele, 's minden kérdéseire elég- 25
séges feleletet adott. El beszéllette néki a' többek között, hogy a'
Kisaszszonyának tudtára van látogatása, de hogy az ezen látogatás
tzélját nem tudja. Hogy ha ma a' Palatinusnéval el nem kellett volna
innét hazúl mennie, így végezte szavait, meg előzte volna az Urat,
's nem hagyta volna újra ide fáradni. Pestre mentek, 's nem is fog- 30

28 Palatinusnéval] Palatinusnénál

4–5 mellytől ... félhet] die ich nicht anhören darf (58. 3.) 5–6 's el ...
szobába] *betoldás* 13–14 az ő ... házasságra] den grossen Entschluß zu
fassen (58. 11.) 17–18 valami ... által] durch Unhöflichkeit (58. 13.) 30
Pestre] nach Luxemburg (58. 25.)

5 tet. – Er wollte ihre Zurückkunft doch erwarten, und bat *Marianen*, ihm Gesellschaft zu leisten. – Ich habe Ihnen nichts zu sagen, mein Herr, und ich fühle, daß unter uns kein Gespräch seyn kann, das Ihnen nicht Langeweile machen müßte. Sie sind gewiß an einem andern Orte nothwendiger als hier, und können wohl nicht so viel Zeit hier unnütz verlieren. Das Fräulein wird diesen Abend zu Ihnen kommen. – Er konnte aller Versuche ungeachtet nicht den Wunsch erreichen, mit ihr allein zu sprechen, denn das Mädchen hatte ruhig Besiz von ihrem Plaz genommen, und es blieb ihm nichts übrig, als fortzugehen. *Mariane* grüßte ihn ehrerbietig beym Abschied, und er verließ sie. [93]

15 Noch denselben Abend suchte das Fräulein die Mutter auf, der Sohn war nicht zu finden, aber sie erfuhr, daß sie beide sich entschlossen hätten, das Gesuch ihres Verwandten zu bewilligen, und daß der Sohn dem Fräulein die schriftliche Versicherung selbst überbringen wollte. Es geschah auch den folgenden Morgen, und *St. Hilaire* setzte noch manche Entschuldigungen hinzu, daß es so viel Zeit gekostet hätte, die Sache zu entscheiden. Das Fräulein dankte ihm doppelt, da sie von seiner Mutter erfahren hatte, daß er sich ganz allein mit so viel Wärme zum Vortheil ihres Verwandten verwendet habe *Mariane* war bey den Gesprächen zugegen, und *St. Hilaire* bat das Fräulein um Erlaubniß, seine Besuche wiederholen zu dürfen, was sie ihm auch mit vieler Artigkeit zugestand. Beym Hinausgehen machte er den Versuch, *Marianen* einen Brief zu geben, aber sie suchte geschickt auszuweichen. Doch im Herzen wußte sie ihm Dank für seine Standhaftigkeit, auch die Freude, die er ihrem Fräulein machte, rechnete sie ihm an. Er kam alle Tage wieder und setzte einen Monat seine Besuche so anhaltend bey dem Fräulein fort, daß die Welt bald glauben mußte, daß er sie liebte. Ihre Bekannten wurden aufmerksam auf sie, selbst die Prinzessin wünschte ihr Glück, sie widerlegte sie nicht, und gestand vielmehr, daß ihr eine Verbindung mit *St. Hilaire* sehr willkommen seyn würde. Doch als die Prinzessin entschlossen schien, ihn zur Erklärung zu brin- [94]

25
30

10–11 und ... sie] *kihagyás* 14 ihres Verwandten] *kihagyás*

[26] nak estvének előtte haza jöni. Szentiláry meg akarta a' Kisaszszony' haza jövetelét várni, 's kérte Ilonát, hogy legyen addig vele. Semmi beszédem sints az Úrral, felele Ilona, 's akár mit beszélgetnék is, ter- 5
hére lenne az az Úrnak. Az Úr jelen léte másutt bizonyosan szük-
ségesebb, mint itt, 's kár volna annyi időt itten híjában tölneni. A'
Kisasszonyom estvére meg fogja az Urat látogatni. – Akár mennyi
próbát tett is Szentiláry, még sem érhetette el azt a' kívánságát, hogy
Ilonával magánosan beszélhetett volna, mert a' velek együtt lévő Le-
ány meg sem mozdult helyéből, 's kénytelen volt Szentiláry el menni.
Ilona minden illendőséggel butszózott el tőle. 10

A' Kisaszszony még az nap estve felé meg látogatta az özvegy
Szentilárynét, a' fija nem volt othon, de az Annyától meg értette,
hogy mind a' ketten meg egyeztek abban, hogy az ő kívánságára
reá áljanak, és hogy az a' végre szükséges írásokat a' fija maga kéz- 15
hez fogja adni. Meg is lett ez mindjárt más nap reggel, a' mikor egy-
szer'smind külömb külömbféle okokkal mentegette is Szentiláry a'
dolognak addig lett haladását. A' Kisaszszony kétszeresen meg kö-
szönte néki szívességét, minthogy az annyától meg értette, hogy
különösen a' fija' kérésére lett vége a' dolognak. Ilona jelen volt 20
ezen beszélgetésen, 's Szentiláry engedelmet kért a' Kisaszszony-
tól, hogy látogatását többszer is meg újíthassa; melly engedelmet
meg is nyert. El menetelekor egy levelet próbált Ilonának kezébe
adni, de az önként el kerülte az alkalmatosságot. Azomban szívé-
ben meg köszönte néki álhatatoságát, 's még azt az örömet is kö-
szönnel vette, mellyet a' Kisaszszonyának szerzett. Szentiláry min- 25
den nap folytatta a' látogatást, annyira, hogy a' világ nem sokára a'
Kisaszszonnyal szerelembe esetnek gondolta. A' Kisaszszony' roko-
nai mindnyájan örültek, a' Palatinusné is gratulált néki; a' Kisasz-
szony nem titkolta el, hogy Szentilárynak kész volna kezét adni. De
midőn a' Palatinusné, Szentiláryt arra akarta venni, hogy jelentse 30
ki magyarán szándékát, igen esedezett a' Kisaszszony, hogy ezt ne
tselekedje, hanem várahozzék, míg az magától meg fogja szerelmét

23 önként] geschikt (60. 25.) 26 annyira] und sezte einen Monat seine Besuche so anhaltend bey dem Fräulein fort (60. 27.) 27–28 rokonai] Bekannten (60. 30.) 61.32–63.1 míg ... vallani] betoldás

gen, bat sie dieselbe dringend, sein Geständniß zu erwarten, da ihm selbst noch kein Wort darüber entfallen sey. Fräulein *Harcourt* war liebenswürdig und schön. Die Vermittelung der Prinzessin hätte ihn in grosse Verlegenheit gebracht, und alle Hofnungen *Marianens* umgestürzt. Diese, welche um alle diese Bewegungen wußte, gerieth auch darüber in grosse Unruhe, und widersezte sich weit weniger, als er einen neuen Versuch machte, ihr einen Brief heimlich zuzustecken. Sie nahm ihn mit zitternder Hand, als ob sie ein Verbrechen begienge, und eilte, sobald sie allein war, ihn zu lesen.

10 Dieß ist der sechste Brief, schrieb er, den ich Ihnen schreibe, schöne *Mariane*, ohne zu wissen, ob er ein besseres Schicksal haben wird, als die erstern. Ich sage Ihnen nicht, daß ich Sie liebe, ich hoffe, daß Sie dieses nicht mehr bezweifeln, auch verlange ich nicht, daß Sie meinen Worten glauben, nur meinen Handlungen sollen Sie trauen.
15 Ich sage Ihnen nicht, daß ich bereit sey, Ihnen meine Hand anzubieten, Sie würden mir selbst es nicht rathen, wenn Sie meine Gründe wüßten. Doch entsage ich auch der Hofnung nicht, Sie gesezmässig die meinige zu nennen, ich würde es vergebens versuchen. Verlassen Sie die unglückliche Lage, in der Sie jezt sind, ziehen Sie sich zurück in die Einsamkeit, verlassen Sie diesen Theil der Stadt, wo man Sie kennt, nehmen Sie Geschenke von mir an, um mir Ehre zu machen, aber machen Sie sich zu nichts verbindlich. Wären wir in einem Lande, wo man Sie nicht kennt, so würde ich nicht zögern, Sie wären mein, so bald Sie es selbst wollten; aber hier in Paris ist es unmöglich! Alles abgerechnet, der Zauber Ihres Wesens, die Liebe, die ich für Sie empfinde, könnte ich Entschuldigung in den Augen der Welt finden, wenn ich Sie in Ihrem jetzigen Stande heirathete? Ich begränze Ihre Hofnungen nicht; aber ersparen Sie mir die Beschämung eines solchen Falls. Nur eine Unterredung unter vier Augen
25 gewähren Sie mir, Sie werden mein Herz, das mit sich selbst im Streit ist, beruhigen. Ihre Antwort erwarte ich wie mein Todesurtheil, mit der größten Ungeduld. Adieu *Mariane*!

8–9 als ... begienge] *kihagyás* 10–11 schöne *Mariane*] *kihagyás* 25 Alles abgerechnet] *kihagyás* 27–29 Ich ... Falls] *kihagyás* 31 wie mein Todesurtheil] *kihagyás* 32 Adieu *Mariane*!] *kihagyás*

[28] vallani, minthogy még addig azt egy szóval sem jelentette. H. Kisaszszony szép, és szeretetre méltó volt. Ha a' Palatinusné magát közben vetette volna, Szentiláry nagy kísértetbe esett volna, 's Ilonának minden reménysége el enyészett volna. Ilona, a' ki a' Palatinusné' szándékát tudta, nem keveset nyughatatlankodott magában, 's éppen nem állott ellent, mikor Szentiláry másodszor próbált egy levelet kezében titkon adni. El vette azt reszkető kézzel, 's mihelyt magánosan lehetett, siette el olvasni. 5

Ez a' hatodik levél, így írt Szentiláry, mellyet a' Leányaszszony-nak írok, nem tudván, ha szerentsébb leszsz e' ez, mint az elébbe-niek voltak. Nem mondom itt újra, hogy a' Leányaszszonyt szeretem, reménylem abban maga sem fog már kételkedni; azt sem kívánom, hogy szavaimat el hidje, hanem tsak arra kérem, hogy tselekedeteimre vígyázzon, 's azoknak adjon hitelt. Nem fogadom a' Leányaszszony-nak, hogy most mindjárt el veszem feleségül, maga sem javallaná azt, ha okaimat tudná. De arról a' reménységről se mondok le, hogy még valaha törvényesen öszve keljünk, erről le mondanom tellyességgel lehetetlen volna. Hadja el a' Leányaszszony azt a' házat, mellyben most lakik, 's keressen valamely magános helyet; hadja el a' városnak ezt a' részét, a' hol mások esmerik, végye el tőlem az ajándékokat, mellyeket adni fogok, 's a' mellyekért a' Leányaszszonytól leg kisebb kötelességet sem kívánok. Ha olyan országban volnánk, a' hol a' Leányaszszonyt nem esmernék, nem halogatnám a' dolgot, kész volnék a' törvényes egybe kelésre mindjárt, mi helyest a' Leányaszszony akarná; de itt Budán lehetetlen! akar melly igen szeretem is a' Leányaszszonyt, 's akar melly bájoló is szépsége, találhatnék e' mentséget a' világ előtt magamnak, ha a' Leányaszszonyt mostani állapotjában el venném? Tsak arra kérem a' Leányaszszonyt, hogy kettőnk között való beszélgetésre adjon alkalmatosságot, hadd magyarázzam jól meg szándékomat, 's hadd tsendesedjék le szívem, melly most magával hartzol. A' Leányaszszony feleletét ki mondhatatlan nyughatatlansággal várom. 10 15 20 25 30

14 vígyázzon ... hitelt] trauen (62. 14.) 18–19 azt ... lakik] die unglükliche Lage, in der Sie jezt sind (62. 19.) 25 Budán] in Paris (62. 24.) 28–29 arra ... Leányaszszonyt] *betoldás*

Aber auch jetzt vergaß *Mariane* ihre Rolle nicht. Ihr Liebhaber kam den andern Morgen, nachdem sie den Brief empfangen hatte. Zum wenigsten schmeichelte er sich, daß sie mit ihm sprechen, ihm eine Zusammenkunft zusagen würde. Aber er betrog sich. Es war nicht
5 in ihrem Plan, ihm nur einen Schritt entgegen zu kommen, und er mußte das Mittel noch einmal gebrauchen, das Fräulein aufzusuchen, wenn er wußte, daß sie nicht zu Hause sey. Erst acht Tage hernach gelang ihm der Versuch. Unterdessen weidete sich *Mariane* an seiner Unruhe, seiner Ungeduld, und dem Triumph ihrer Schönheit. Endlich fand er sie allein, und sie war herzlich froh darüber,
10 denn einige Worte der Prinzessin hatten ihre Eifersucht entzündet.

Was haben Sie über mich beschlossen, schöne *Mariane*? sagte er. Ist es Ihr Plan, mich zur Verzweiflung zu bringen? Bin ich nicht schon dahin gebracht? Hoffen Sie vielleicht, daß meine Liebe sich
15 vermehren soll? das ist unmöglich. Entscheiden Sie Ihr Glück und das meine! – Ich will, antwortete sie, daß Sie mir Ruhe lassen. Ich billige die Ursachen, die Sie haben, mir Ihre Hand nicht zu geben. Billigen Sie die meinigen, Sie nie wieder zu sehen. Widerstreben Sie mir nicht mehr, Sie würden nur die Zeit verlieren, oder mich unglücklich machen; wäre ich leichtgläubig genug, Sie anzuhören. – Aber,
20 sagte er, was wollen Sie, daß ich thun soll, ich bin zu allem bereit. Sie sollen darauf denken, will ich, sagte sie, dem Fräulein *Harcourt* Ihre Hand anzubieten. Sie erwartet es. Diese Heirath wäre schicklich für Sie, was eine Verbindung mit mir niemals seyn würde. – Aber ich dachte niemals daran, sagte er, und wollte Gott, es könnte Eindruck auf Ihr Herz machen, das Opfer, das ich Ihnen brächte, würde Sie
25 von meinen Gesinnungen überzeugen. – Gut, sagte sie, bringen Sie

[97]

2 nachdem ... hatte] *kihagyás* 21–22 Sie ... denken] *kihagyás*

[30] De Ilona most sem felejtette el fel tett tzeljät. A' szeretöje el ment más nap látogatására. Azzal hízelkedett magának, hogy leg alább magánosan való beszélgetésre fogja ötet Ilona méltóztatni. De meg tsalatkozott. Ilona' szándéka és feltétele éppen nem hozta magával, hogy tsak egy lépésnyire is le ereszkedjék, 's kéntelen volt Szentiláry még egyszer az elébbeni fortélyt elő venni, 's Ilonát ollyankor keresni fel, midön a' Kisaszszonya othon nem volt. Ezen tzeljät tsak egynéhányszori próbák után érhetette el. Az alatt, míg ő ezen próbákat tette, Ilona kedve telve nézte Szentiláry' nyughatatlanságát, és a' maga szépségének diadalmát. Végre egyszer magát találta Ilonát, 's ezen magánosan való öszve jövetelnek nem kevesé örült maga a' Leány is, mert a' Palatinusnénak egynéhány szavai irigy féltést gerjesztettek benne.

[31] Mit végzett magában felölem, édes szép Leányszszonyom? így szöllott Szentiláry, az e' el tökéltett szándéka, hogy engem egész a' kétségbe esésig gyötörjön? Úgy sem sok híja már ennek; mit gyönyörködik kínomban? Talán azt gondolja a' Leányszszony, hogy keménysége által még nevelni fogja szerelmemet? ez lehetetlen. Mondja ki reám a' végső szententziát! – Az én kívánságom az, felele Ilona, hogy hagyjon engem békével az Úr. Helybe hagyom egészen azokat az okokat, mellyekre nézve kezét az Úr nékem nem adhatja. Hadja helybe az Úr is az én okaimat, mellyek nékem azt tanátsolják, hogy többé soha se lássam az Urat. Ne ellenkezzék tovább az Úr velem; azzal tsak az időt vesztegetné az Úr, vagy pedig engem szerentsétlenné tenne, ha elég esztelen volnék, mindent könnyen el hinni. – De hát mit akar a' Leányszszony, hogy tselekedjem? monda Szentiláry, én mindenre kész vagyok. – Azt akarom, felele Ilona, hogy adja kezét H. Kisaszszonynak. Ez azt nagy nyughatatlansággal várja. Ez a' házasság az illendőséget épen nem sérti meg;

16 Úgy] úgy

1 fel tett tzeljät] ihre Rolle (64. 1.) 4 Ilona ... feltétele] in ihrem Plan (64. 5.) 7–8 tsak ... után] Erst acht Tage hernach (64. 7.) 8–9 míg ... tette] *betoldás* 12 irigy] *betoldás* 16–17 mit gyönyörködik kínomban] *betoldás* 17 azt ... Leányszszony] Hoffen Sie (64. 14.) 18 keménysége által] *betoldás* 19 Mondja ... szententziát] Entscheiden Sie Ihr Glück und das meine (64. 15.) 25 esztelen] *betoldás* 28–29 nagy nyughatatlansággal] *betoldás*

mir dieses Opfer, und kommen Sie nicht mehr hieher. – Ich werde das Fräulein nicht mehr sehen, sagte er. – Dadurch werden Sie mich am besten überzeugen, unterbrach sie ihn. – Gut, sagte er, dies sey mein letzter Besuch. Ich erfülle Ihre Befehle, und dieses Opfer kostet
5 meinem Herzen nichts. Aber, schöne *Mariane*, setzte er hinzu, und warf sich ihr zu Füßen, indem er ihre Hände mit Thränen benezte; Ich kann nicht leben, ohne Sie zu sehen, ohne Sie zu sprechen. – Ihre Briefe werde ich nicht zurückschicken, sagte sie. – Und doch wollen Sie in einer Lage bleiben, die mir verbietet, an Sie zu denken. Ver-
10 lassen Sie sie, ich beschwöre Sie; ich habe Mittel, Sie anderswo auf einem anständigen und glänzenden Fuß zu unterhalten. Nicht länger kann ich Sie in einer Lage sehen, die Ihrer unwürdig ist. Wählen Sie eine andere Wohnung, seyen Sie Ihre eigene Gebieterin, wohnen Sie mit Ihrer Mutter; die Besuche, die ich Ihnen geben werde,
15 erhalten alsdann einen schicklichen Vorwand. Was würde man dazu sagen, wenn man erführe, daß ich, da ich die gute Meinung der Gebieterin besitze, ihr ein Mädchen vorziehe, das in ihren Diensten ist? Sie verbieten mir zu kommen, ich werde gehorchen. Ich darf Ihnen schreiben, aber wer wird mir Ihre Antworten bringen? Wen
20 können wir in unser Geheimniß ziehen, wobey Verschwiegenheit so nöthig ist? Wohnten Sie in einem entfernten Theil der Stadt, so könnten Sie ganz in Vergessenheit bringen, was Sie jezt sind, und sobald Sie den äussern Schein meiden, werde ich das übrige thun. Fragen Sie Ihre Mutter um Rath, ich verlange keine Gunst, die Ihrer
25 Tugend nachtheilig seyn könnte. Aber sagen Sie selbst, würden Sie es billigen, wenn ich der Welt erklärte, daß ich der Geliebte eines Kammermädchens sey? Und doch würde ich bald gezwungen werden, es zu thun, wenn Sie mir nicht selbst die Hand reichen, mich vom Abgrund zu retten; aber wenn Sie Ihre Lage verändern, wenn

[98]

[99]

[32] az Úrnak én velem való öszve kelése ellenben minden képpen el-
 lenkeznék az illendőséggel. – Úgy de én nékem az soha sem volt
 eszemben is, monda Szentiláry, és vajha ez a' vallás tétel meg hatná
 a' Leányaszszony' szívét, az az áldozat, mellyet tennék, meg fogná
 győzni a' Leányaszszonyt a' felől, hogy igazat mondok. – Jól van fe- 5
 lele Ilona, tegye hát az Úr ezt az áldozatot, 's ne jöjjön többé soha is
 ide. – Mától fogva soha sem fogom meg látogatni a' Kisaszszonyt,
 monda Szentiláry. – Ez által leg bizonyosabban meg győz engemet
 az Úr arról, felele Ilona, hogy igazán szeret. – Jól van, monda Szent- 10
 iláry e' leszsz utolsó látogatásom. Bétellyesítem a' Leányaszszony'
 kívánságát, 's ez az áldozat nékem semmiben se kerül. De, édes ked-
 ves Leányaszszony (ekkor térdre esett, és kezeit könyhullatásával
 öntözte) lehetetlen élnem úgy, hogy a' Leányaszszonyt ne láthas-
 sam, és vele ne beszélhessek. – Az Úr' leveleit nem fogom vissza
 küldeni monda Ilona. – 'S még is olyan házban akar a' Leányasz- 15
 szony maradni, felele Szentiláry, a' mellybe ígéretem szerént bé lép-
 nem sem szabad. Könyörgök a' Leányaszszonynek hagyja el ezt a'
 helyet; nékem van abban módom, hogy a' Leányaszszonyt másutt
 szebb állapotba helyheztessem, 's fényesebben ruházzam. Nem néz-
 hetem el tovább, hogy a' Leányaszszony ilyen alá való, és méltatlan 20
 állapotban legyen. Válaszszon más lakást magának, legyen a' maga
 aszszonya, lakjék együtt az édes anyával, úgy osztán látogatásaimat
 folytathatom ottan az illendőségnék sérelme nélkül. Mit mondana
 a' világ ahoz, ha az a' hírem lenne, hogy én, midőn Kisaszszony
 engem szívesen lát, ő nálánál a' maga Szobaleányát fellyebb betsü- 25
 löm? A' Leányaszszony azt parantsolja, hogy ne jöjje ide, engedek
 ezen parantsolatnak. Engedelmet ád a' levél írásra, de ki hozza né-
 kem vissza a' Leányaszszony' válaszát? Kivel közölhetjük titkun-
 kat, a' ki azt ki nem beszélné? Ha a' Leányaszszony a' városnak

23 sérelme] szerelme

5 hogy igazat mondok] von meinen Gesinnungen (64. 27.) 9 felele Ilona]
 unterbrach sie ihn (66. 3.) 9 hogy igazán szeret] *betoldás* 11 nékem]
 meinem Herzen (66. 5.) 15–17 olyan házban ... szabad] in einer Lage ...,
 die mir verbietet, an Sie zu denken (66. 9.) 22–23 látogatásaimat ... nélkül]
 die Besuche ... erhalten alsdann einen schicklichen Vorwand (66. 15.)

Sie Ihre niedrigen Glücksumstände verbergen, wird es mir eine Ehre seyn, meine Zärtlichkeit für Sie vor aller Welt zu bekennen.

Es sind die Gesinnungen eines vollkommen ehrlichen Mannes, die Sie mir eben zeigen, antwortete *Mariane*. Nein! gewiß ich würde
5 es nicht billigen, daß Sie sich für den Liebhaber eines Kammermäd-
chens erklärten. Ich selbst würde Sie minder achten. Aber könnten
auch Sie mich noch achten, wenn ich die Mittel annähme, die Sie mir
anbieten, um mich aus meinem Stand zu erheben. Sähe es nicht ganz
so aus, als wenn ich Ihnen meine Ehre verkauft hätte? Was würde
10 man sagen, wenn ich mich plötzlich in einer andern Gestalt zeigte?
Denn unfehlbar würde man mich erkennen, und was müßte man da
nicht alles zu meinem Nachtheile glauben? Würde man selbst Ihre
Besuche für unschuldig halten? – Sie geben mir gewiß recht, daß [100]
es nicht genug für ein Mädchen ist, fromm und tugendhaft zu seyn,
15 sondern es auch zu scheinen. Würde ich aber das in dem Stande,
den Sie wünschen, daß ich ihn annehmen möchte? Würde die Welt
glauben, daß Sie alles nur aus Barmherzigkeit thäten, ohne daß ich

6–7 Aber [...] achten] *a nyomtatványban kétszer*

[34] valamely meszszebb lévő útszájában lagnék, egészszen el lehetne mostani alatsony sorsát felejtetni, 's tsak egyszer a' Leányaszszony' külső állapotja botránkozásra alkalmatosságot ne adjon, a' többi az én gondom leszsz. Kérdjen a' Leányaszszony az édes Anyjától is tanátsot; nem kívánom, hogy leg kissebbet is ollyast tegyen a' kedvemért, a' mi ártatlanságának 's jó hírének ártalmára lehetne. De valja meg a' Leányaszszony, jóvá hagyhatná e' maga is, ha mindennek előtt az a' hírem lenne, hogy egy Szobaleányt szeretek? Ezt pedig semmi képpen el nem kerülhetném, ha a' Leányaszszony rajtam nem könyörülne; nyújtson hát segítõ kezet, 's vonjon ki a' mélységbõl, mellybe merülni akarok. Ha a' Leányaszszony lakását meg változtatja, és sorsának alatsonságát el titkolja, szerentsémnek tartom a' Leányaszszonyhoz való szerelmemet az egész világ előtt meg vallani.

[35] Az Úrnak ezen beszédébõl az látszik ki, hogy az Úr úgy gondolkodik, a' mint egy emberséges és nemes szívű emberhez illik, felele Ilona. Bizonytal én magam sem hagynám jóvá, ha az Úr egy Szobaleány' szeretõjének vallaná magát a' világ előtt. Ebben az esetben nem tudnám az Urat annyira betsűlni mint most. De vallyon más felõl betsűlhetne e' az Úr is engemet, ha az Úrnak mostani tanátsát követném, 's alatson sorsomból ollyan úton módon kívánnék fel emelkedni, mint az Úr javasolja? Nem úgy látszanék e' mint ha betsületemet az Úrnak el adtam volna? Mit mondanának hozzá, ha hirtelen más formában, 's más ábrázatban mutatnám magamat? El múlhatatlanul nem esmérnének, 's mennyi roszzat nem gondolhatnának rólam? Az Úr' látogatásait is vallyon ártatlanoknak fogják e' tartani az emberek? – Abban bizonyosan meg egyez velem az Úr, hogy a' leányoknak nem elég feddhetetlen életüeknek lenni, hanem feddhetetlen életüeknek is kell látszaniok. De vallyon eleget tennék

10 kezet] kezét 17 Ilona.] Ilona: 21 követném] hövetném

2 alatsony] *betoldás* 9–10 ha ... könyörülne] *betoldás* 11 mellybe merülni akarok] *betoldás* 16 emberséges ... szívű] vollkommen ehrlichen (68.3.) 21 alatsón] *betoldás* 28 feddhetetlen] fromm und tugendhaft (68.14.)

Ihre Geschenke durch Gewährung strafbarer Gunstbezeugungen erwürbe? Und was würde aus mir, wenn ich eine Lage ergriffen hätte, in der ich nicht Kräfte hätte, mich zu erhalten? Ich will nicht von einer Veränderung Ihres Vorhabens sprechen, ich baue auf Ihre Treue, oder rechne doch auf Ihre Großmuth. Aber Sie sind nicht unsterblich, was würde alsdann aus mir, wenn ich mich für mich selbst in der Lage erhalten wollte? – Dem Spott der Welt ausgesetzt, müßte ich vielleicht dahin gebracht werden, durch ein wirklich freies Leben den Schein früherer Ausschweifungen auf mich zu laden? Ich ließ *Ihren* Gründen Gerechtigkeit wie erfahren, verdienen aber die meinigen weniger Ihren Beyfall?

Ja, schönste *Mariane*, rief er aus, bis jezt bewunderte ich nur Ihre Schönheit, aber in diesem Moment entzückt mich Ihr Verstand und Ihre Tugend nicht weniger; und da Sie sich zum erstenmal mit mir auf eine Erklärung einlassen wollen, so erlauben Sie mir nun auch, daß ich Ihnen alle meine Gedanken und Entschliessungen mittheile. Ich sah voraus – – [101]

Fräulein *Harcourt*, die in diesem Augenblick ins Zimmer trat, unterbrach das Gespräch. Er blieb nur einen Augenblick, und gieng in seine Wohnung, um *Marianen* zu schreiben. Lange konnte er keinen sichern Weg entdecken, ihr seinen Brief zuzustellen; endlich erfuhr er die Krankheit ihrer Mutter, und daß *Mariane* bey ihr sey, um sie zu warten. Mit vieler Mühe fand er die Wohnung endlich auf, und erschien vor seiner Geliebten.

Mariane war nicht wenig erstaunt, ihn an einem Orte zu finden, wo sie ihn so wenig erwarten konnte; aber noch mehr war es *St. Hilaire*, als er die äusserste Armuth der Mutter und Tochter entdeckte. Er fand, daß sie seiner Mildthätigkeit eben so sehr bedürften, als sie

[36] e' ezen kötelességnek, ha abba az állapotba lépnék, melybe az Úr helyheztenni akar? El hinné e' a' világ, hogy az Úr mindent tsupa könyörületességből tselekednék, és hogy én az Úr' ajándékait semmi vétkes kedveskedések által sem szolgálnám meg? 'S mi lenne belőlem, ha olyan állapotra lépnék, melyben utóbb sem élelmemet, sem elő menetelemet nem találhatnám? Nem emlétem az Ur' szándékának meg változhatását; fel teszem, hogy az Ur' hűségében semmi fogyatkozás nem lenne, vagy leg alább nemes szívűségére mindenkor támaszkodhatnám. De az Úr is halandó, valamint minden ember, 's mi lenne akkor belőlem, ha magamnak kellene azon állapotban magamat el tartanom? Akkor a' világ tsúfja lehetnék, 's talám olyan rút életre vetemethetném, melynek fesletsége abba a' gyanúba keverhetne, hogy az előtt sem voltam ártatlan életű. Én az Úr' okait fundamentomosoknak találtam; de vallyon nem szintén olly helyessek e' az enyimek is? 5 10 15

Egészen helybe hagyom édes Leányszszony, értelmes beszédét, sőt, ha eddig tsak szépségét tsudáltam Leányszszonynak, már most okosságát és virtusát is kéntelenítetttem tsodálni; mint hogy most leg előszer van szerentsém a' Leányszszony' maga ki nyilatkoztatását hallani, engedje meg, hadd nyilatkoztassam én is ki bővebben az én gondolatimat. Előre láttam én azt, hogy – 20

H. Kisaszszony, a' ki éppen ekkor lépett bé a' szobába, félbe szakasztotta a' beszélgetést. Szentiláry tsak kevés ideig maradott az után ott, 's haza ment, hogy Ilonának levelet írjon. Sokáig nem talált alkalmatosságot a' levélnek el küldésére, és kézhez adatására; végre értésére esett, hogy Ilona' anyja le betegedvén, a' leányát magához hívta, 's magát betegségében azzal dajkáltatta. Szentiláry nagy ügyel bajjal fel kereste ennek házát, 's meg találta szeretőjét. 25

Ilona nem kevésé döbönt meg, midőn Szentiláryt ott teremni látta, a' hol látogatását ingyen sem reménylette; de Szentiláry sem kevesebbé bámúlt, midőn Ilona' Anyjának felettébb való szegény sorsát látta. Úgy találta, hogy az nem tsak igen szűkölködnék sege- 30

8 szívűségére] szívűségére

9–10 valamint minden ember] *betoldás* 31 Ilona' Anyjának] [Armuth] der Mutter und Tochter (70. 27.)

derselben werth wären, und verließ das Haus eben so schnell wieder, als er hineingekommen war. Einen Augenblick lang glaubte *Mariane*, daß sie ihn nie wieder sehen würde; aber nach einigem Nachdenken urtheilte sie anders, und er kam auch in der That nach einer halben
5 Stunde wieder zurück.

„Sie sind hier nicht in dem Zustande, schöne *Mariane*, daß man Sie sprechen könnte,” sagte er: „ich darf nicht länger hier bleiben. Ich verlasse Sie, aber ich werde jeden Tag wieder kommen, um von Ihnen zu hören und von der Gesundheit Ihrer Mutter. Tragen Sie
10 Sorge dafür, aber auch für die Ihrige, sie ist mir zu theuer, als daß ich nicht Antheil daran nähme. Der Zustand Ihrer Mutter betrübt mich, und noch mehr, daß ich ein Mädchen, welches ich anbe-
te, an einem Ort wissen muß, der ihrer so wenig werth ist. Ich muß fort, geben Sie Acht, daß sich niemand Ihrem Schrank nähert; morgen
15 werde ich sehen, ob Sie für mich einige Achtung haben.” [102]

Er verließ sie und sie gieng zu ihrem Schrank. Sie fand einen schönen Geldbeutel darinn, den sie, ohne es zu überlegen, nahm; er war voll Gold, ein Billet fiel heraus, folgenden Inhalts:

„Sie sind nicht in der Lage, schöne Freundin, die Hülfe abzuschlagen, die man Ihrer Mutter anbietet, und der Zustand, in dem
20 ich sie gefunden, verpflichtet mich, ihr meinen Beystand anzubieten. Ich verlange nicht, Ihnen ein Geschenk damit zu machen, die Noth, in der sie ist, bestimmt mich dazu. Sie müßten vor Gott den
schlimmen Ausgang ihrer Krankheit verantworten, wenn Sie sich
25 aus Stolz die Mittel versagten, ihr die nöthige Hülfe zu verschaffen. Ich verlange nicht von Ihnen, daß Sie mir für das verbindlich seyn sollen, was ich thue. Die Wohlthätigkeit allein treibt mich dazu. Der
einzige Dank, den ich dafür erwarte, ist der Gebrauch, den Sie von [103]

3 nie] *az eredetiben hiányzik*, Schiller 1954, 257. *alapján emendálva* 18
Inhalts] Inhalts

2 als ... war] *kihagyás* 16–17 schönen] *kihagyás*

[38] delem nélkül, hanem érdemes is volna a' segedelemre, 's ezen meg győztetéssel tsak hamar el távozott onnét. Egy két szempillantásig olyan gondolatokban volt Ilona, hogy soha sem jőne többé vissza szeretője; de egy kevés gondolkodás után ismét más reménységgel volt. Nem is tsalatkozott meg; mert fél óra múlva vissza ment Szentiláry. 5

„Itten a' mint látom, monda Szentiláry, nem olly környűl állások között vagyon édes Leányaszszony, hogy vele beszélgethették; nem is maradhatok most tovább ki. El megyek, de minden nap ismét el fogok jönni, hogy a' Leányaszszonynak és édes Annyának állapotját láthassam. Légyen gondja kérem édes Annya' egészségére, és a' magáéra is, mert mind a' kettőjek' sorsa szívemen fekszik. A' Leányaszszony' édes Annyának betegeskedését szívemből sajnálom; de még inkább sajnálom azt, hogy az a' személy a' kit imádok olyan környűl állások között van, a' mellyek az ő érdeménél sokkal alább 10
15
valók. El kell mennem; vigyázzon a' Leányaszszony, hogy almárió-mába senki ne nyúljon; holnap észre fogom venni, mitsoda tisztelettel viseltetik a' Leányaszszony erántam.”

[39] Ezzel el ment Szentiláry, Ilonának pedig első dolga volt az almáriómot meg nézni. Egy erszényt talált abban, melly tele volt arany- 20
nyal. Minden meg gondolás nélkül kezébe vette azt, 's egy levél tűnt szemébe, melly ezt foglalta magában:

„Nem olyan környűl állások között van édes szép Leányaszszony, hogy azt a' segítséget, mellyet édes Annya' számára a' könyörületesség nyújt, meg vethetné. Az ő mostani nyavolyájában és szegénységében, kötelességemnek tartom vele valami kevés jót tenni. Nem a' Leányaszszonynak akarok ezzel a' tsekélységgel ajándékot adni, hanem az édes Annya' insége indított szánakodásra. A' Leányaszszony adna számat Isten előtt, ha ezen tsekélységet büszkeségből el venni nem akarván, édes Annya' gyógyítására minden szükséges 25
30
eszközökkel és segedelmekkel nem élhetne. Nem kívánom a' Leányaszszonytól, hogy ezen kis adakozásomért magát erántom való

4 gondolkodás] gondolkodásra 16 kell] hell

1–2 ezen meg győztetéssel] *betoldás* 10–11 a' Leányaszszonynak ... állapotját] um von Ihnen zu hören und von den Gesundheit Ihrer Mutter (72. 8.) 12 mind ... sorsa] sie [ti. Mariane egészsége] ist (72. 10.)

dem machen werden, was ich zurückließ. Suchen Sie die Verzierung Ihres Zimmers zu ändern, dies ist möglich, ohne Aufsehen zu machen, und ich werde daraus erkennen, ob Sie Achtung für meine Wünsche bezeugen.”

5 *Mariane* befand sich nie in einer grössern Verlegenheit, als da sie dieses Billet gelesen hatte. Sie fühlte die dringendsten Bedürfnisse aller Art, ihre Mutter war in Lebensgefahr und ohne Hülfe; man bot ihr welche an, aber diese kam von ihrem Liebhaber, und sie mußte fürchten, sich eine Verpflichtung gegen ihn aufzulegen, wenn sie da-
10 von Gebrauch machte. Sie gestand nachher, daß sie längere Zeit zu ihrem Entschluß gebraucht haben würde, wenn nicht ein Kapuziner, der Beichtvater ihrer Mutter, dem sie ihre Lage unter dem Siegel der Beichte entdeckte, sie dazu bestimmt hätte. Er sagte ihr, daß sie, ohne ihr Gewissen zu verletzen, von dem angebotnen Beystand Gebrauch
15 machen, und den Inhalt des Billets wörtlich befolgen könnte, ohne sich zu etwas zu verbinden. – Sie machte also Gebrauch davon, und war froh, daß der Rath eines Geistlichen mit ihrem Herzen übereinstimmte. Sie kaufte eine Tapete, Sessel, und richtete ihre Wohnung, wo nicht prächtig, doch anständig ein. *St. Hilaire* besuchte sie den
20 Tag darauf, und wußte ihr Dank für diese Veränderung. Sie dankte ihm für seine Freigebigkeit gegen ihre Mutter, und gestand ihm mit aller Unschuld, daß sie nichts gethan habe, ohne erst ihren Beichtvater um Rath zu fragen. Er tadelte diese Vorsicht, aber nur im Scherz, und setzte hinzu: er verlange nicht, daß sie ihm einige Verbindlich-
25 keit in ihrem Namen schuldig seyn sollte; aber doch schöne *Mariane*, steht es nur bey Ihnen, mir Verbindlichkeit aufzulegen, wenn Sie mir in einem Wunsche nachgeben, der jedoch wieder Ihre Mutter betrifft. Sie sind nicht bestimmt, eine Krankenwärterin zu seyn; Sie sind zu jung, um des Nachts zu wachen, Sie müssen eine Wärter-

[104]

15 Inhalt] Innhalt

18 Tapete] *kihagyás*

- [40] háladatosságra kötelesnek tartsa. Egyedül a' jótéteményre való hajlandóság indít engem ezen tselekedetre. Tsak azt a' háladatosságot kívánom a' Leániaszszonytól, hogy fordítsa haszonra azt, a' mit itt adok. Szerezzen tsinosabb szobabéli készülteket; ez minden lárma nélkül meg eshetik, 's ebből fogom meg látni, millyen tisztelettel vi- 5
seltetik a' Leániaszszony az én kívánságaim eránt."
- Ilona soha sem volt nagyobb bizonytalanságban mit kellessék tselekednie, mint mikor ezen levelet el olvasta. Ezer meg ezer szükség-
gekkel küszködött; az anyja élet, halál között volt, nem tudott rajta
a' szegénység miatt segíteni; most segedelem érkezett, de a' szeretőjé- 10
től, a' kitől ha el veszi, attól tarthat, hogy magát az eránt le kö-
telezi. Utóbb meg vallotta; hogy nehezebben tudta volna magát el-
tökélni, ha az Annjának gyóntató papja, a' kinek a' dolgot, mint
titkot meg beszéllette, magát meg határozni nem segítette volna. Ez
azt mondotta néki, hogy a' pénzt lelki esméretének sérelme nélkül el 15
veheti, 's valami a' levélben írva van, azt mind meg teheti, a' nélkül,
[41] hogy azért valamire le lenne kötelezve. – E' szerént hát hasznát vette
a' pénznek, 's örült, hogy a' gyóntató pap' tanátsa a' maga szíve' ki-
vánságával olly igen meg egyezett. Szerzett székeket, asztalokat, 's
lakó helyét ha pompássá nem tette is, leg alább meg tsinosította. 20
Más nap meg látogatta ötet Szentiláry, 's örült ezen változtatásnak.
Ilona köszönte az édes Anyja eránt mutatott szívességet, 's meg val-
lotta egész ártatlansággal, hogy semmit sem tett addig, míg a' gyón-
tató paptól tanátsot nem kért. Szentiláry feddette ötet, de tsak tré-
fából ezen bizodalmatlanságért; 's az után ezt mondotta néki: Nem 25
tartom semmiben is erántom kötelesnek édes Leániaszszony; ha-
nem ellenben engem kötelezne le maga eránt, ha egy kívánságomat
tellyesítené, melly ismét a' Leániaszszony édes Annját illeti. A'
Leániaszszony nem arra termett, hogy beteg dajkáló légyen, a' sok
éjtszakázás igen meg ártana illy gyenge korában, fogadjon egy arra 30
[42] alkalmas személyt, lakjék és háljon maga külön szobában, hogy ne

9 élet, halál] élet' halál

9–10 nem ... segíteni] ohne Hülfe (74. 7.) 13–14 mint titkot] unter dem Siegel der Beichte (74. 12.) 19 asztalokat] *betoldás* 25 ezen bizodalmatlanságért] *betoldás* 30–31 arra alkalmas személyt] eine Wärterinn (74. 29.)

rinn nehmen, müssen ein Bett in dieses Kabinet stellen, um allein zu seyn, und nicht diese eingeschlossene Luft einathmen. Ihre Mutter wird viel besser versorgt werden, und ich werde nichts mehr für Sie zu befürchten haben.

5 Sie dankte ihm im Stillen für seine unermüdete Aufmerksamkeit, und ob sie gleich mit Widerstand seine Bitte zu erfüllen schien, so willigte sie doch freudig ein. [105]

Er schickte ihr alles Geräthe von Silber, dessen eine Kranke benötigt seyn konnte. Er wollte mit Fleiß nichts mehr, als was zu den
10 nöthigsten Bedürfnissen gehörte, hinbringen lassen, weil er fürchtete, daß *Mariane* sie nicht annehmen möchte. Eine so fortgesetzte Aufmerksamkeit und Artigkeit machte sie bekannter mit ihm. Wie er sie um Erlaubniß bat, seine Besuche fortsetzen zu dürfen, willigte sie ein, doch mit der Bedingung, daß er nur Abends kommen
15 möchte, wenn niemand mehr auf der Strasse wäre, und niemals sollten sich weder sein Wagen noch seine Leute dem Hause nähern. Man soll nicht einmal vermuthen, wer Sie sind, sagte sie. Weil Sie es wünschen, will ich eine Wärterinn annehmen, aber auch diese soll nichts gegen Ihre nächtlichen Besuche einzuwenden haben, und
20 daher ist es nöthig, daß Sie für meinen Verwandten, einen Neffen meiner Mutter gehalten werden. Ich habe keine Verwandte, aber die Wärterinn wird Sie nicht kennen; wir wollen ihr selbst sagen, daß Sie die Tage nicht frey hätten, und nur kämen, wenn Sie es möglich machen könnten. Sie wird auf diese Art glauben, daß Sie uns
25 als ein guter Verwandter besuchen, und ich hoffe, Sie werden sich mit mir so betragen, als wenn ich in der That die Ehre hätte, Ihnen anzugehören. [106]

Er that alles, was sie verlangte, und es vergieng kein Tag, wo er sie nicht besuchte, wo er nicht Geschenke brachte oder zuschickte,
30 die sie verbunden war, anzunehmen, so sehr sie es dem Schein nach gegen ihren Willen that. Aber doch war sie in ihrem Herzen froh,

20–21 einen ... Mutter] *kihagyás*

kéntelenítessék, ezt az egészségtelen levegőt bé szívni. Így az édes Anyya is jobb gondviselés alatt leszel, 's énnékem sem kell a' Leányaszszonyt féltennem.

Ilona meg köszönte magában Szentilárynak fáradhatatlan gondoskodását, 's jól lehet úgy tette magát, mintha a' dologban el- 5
lenkeznék, még is örömmel reá állott az ő kívánságára.

[43] Szentiláry mindenféle eszközöket, még pedig ezüstből készült eszközöket küldött, valamelyek a' beteggel való bánáshoz meg kívántattak. Kész akarva nem küldött több félt, mint a' mennyi leg- 10
szükségesebb volt; mert attól félt; hogy Ilona nem találná el venni. Az ő szüntelen való és szakadatlan szívességei, mind jobban jobban meg esmértették ötet Ilonával. Midőn engedelmet kért, hogy látogatásait folytathassa, ki nyerte azt, de olly fel tétel alatt, hogy tsak estve vigye azt véghez, mikor az útszákról az emberek el takarod- 15
nak, és hogy se kotsija, se inassai a' házhoz közel ne menjenek. Senki még tsak ne is gyaníthassa, így szólla, ki légyen az Úr. Minthogy az Úr kívánja, fogadok egy dajkáló személyt; de azt akarom, hogy még ez se ütközzék meg az Úrnak estvéli látogatásaiban, 's ugyan azért szükséges, hogy rokonomnak tartassék az Úr. Nékem roko- 20
naim nintsenek, de a' dajka nem fogja az Urat esmérni, 's azt fogjuk néki mondani; hogy nappal nem érkezik az Úr hozzánk jönni, 's tsak akkor látogat, mikor reá időt vehet. E' szerént ő el fogja hinni, hogy az Úr úgy látogat bennünket mint jó atyafi, 's reménylem úgy is fogja az Úr magát mind beszédében, mind maga alkalmaztatásában 25
erántam viselni, mint ha valósággal szerentsém volna az Úr' familiájához tartozni.

Szentiláry mindent meg tett a' mit Ilona kívánt, 's egy nap sem múlt el, mellyen ötet meg nem látogatta volna, 's néki ajándéko- 30
kat nem vitt, vagy nem küldött volna, még pedig olly szép móddal, hogy Ilona kéntelen volt azokat el venni. Jól lehet úgy tette ma-

9 akarva] akartva 17 kívánja] hívánja 18 meg] még 20 fogjuk]
fogják 24 mind] mint

eine so großmüthige Begegnung zu erfahren. Er betrug sich in Gegenwart der Wärterinn, als wäre er wirklich ihr Verwandter, und da er immer seine Besuche spät gab, so wurde er nicht gesehen, noch erkannt.

5 *Marianens* Mutter fieng an, sich zu erholen, er bezeugte darüber dieselbe Freude, als wäre es seine eigene Mutter, und *Mariane* dankte ihm in ihrem Herzen dafür. Er fragte sie bald, ob sie Lust zum Essen habe, und die Wärterinn antwortete statt ihrer, daß sie ihr den folgenden Tag zum Abendessen ein Huhn braten würde. So werde ich
10 auch bey Ihnen seyn, gute Tante, sagte er schnell; sorgen Sie aber nicht für die Mahlzeit, ich selbst werde Sorge dafür tragen, morgen gehöre ich zu Ihnen, meine schöne *Cousine*, fuhr er fort, und wendete sich zu *Marianen*. Diese, ganz erstaunt über den Ausbruch seiner Freude, konnte kein Wort hervorbringen. Den folgenden Morgen
15 überschickte er einen kleinen verschlossenen Koffer, und kurz darauf ein Billet mit einem Schlüssel, worinn er sie bat, ihn zu öffnen, ohne daß die Wärterinn etwas davon wüßte. Sie eröffnete ihn, als sie allein war, und fand ein schönes silbernes Service, um das, was ihr noch fehlte, vollständig zu machen. Sie war mehr über dieses Geschenk erstaunt, als sie sagen konnte, und indem sie es durchsuchte, fiel ihr folgendes Billet in die Augen:

[107]

„Es würde unanständig seyn, schöne *Cousine*, wenn Ihr Tisch nicht vollständig mit Silber besetzt wäre, und damit die Wärterinn nicht gewahr werde, daß es zu unserm Gebrauch erst heute angekommen ist, so stellen Sie alles in Ihren Schrank. Es wird bis diesen
25 Abend Zeit seyn, es der Luft auszusetzen. Ich erwarte mit Ungeduld den Abend. Hätte ich Ihre Höflichkeit erst erwarten wollen, so würde ich diesen Abend noch nicht bey Ihnen seyn, aber so lud ich mich selbst ein, und ich glaube, wohl gethan zu haben.“

30 Man konnte nichts artigers als dieses Geschenk sehen, und die Art, mit der es gegeben wurde, erhöhte noch seinen Werth. Er versäumte nicht, den Abend zu kommen, und trug selbst zu, was er ein-

[108]

15 kleinen] *kihagyás* 19 was ... machen] *kihagyás*

[44] gát, mintha nem örömet vette volna el azokat, még is titkon igen örült szívében a' vele illy szépen való bánásnak. Szentiláry a' dajka' jelen létében mindég úgy viselte magát mint atyafi, 's minthogy látogatásait későn tette, nem látta, 's nem esmérte meg őtet senki is.

Ilonának az Anyja jobban kezdett lenni, Szentiláry szintén úgy 5
örült azon, mintha a' maga Anyja lett volna, 's Ilona igen kedvesen vette ezt tőle. Szentiláry azt kérdezte, ha van e' már a' jobbulni kezdő betegnek appetitusa az ételhez, mellyre a' dajkától azt a' feletet vette, hogy más nap estvére egy tyúkot fogna számára sütni. Olyan formán hát, így szólla hirtelenséggel, holnap én is vendége leszek Aszszony nénémnek; de Aszszony húgomnak ne legyen gondja a' vatsorára, mondja továbbá, Ilonához fordúlván; holnap én fogok vatsorát adni. Ilona Szentiláry' nagy örömet látván, magán kívül ragadtatott, 's egyet sem tudott szölli. Más nap reggel egy bé 10
zárt ládát küldött Szentiláry, 's nem sokára az után a' kultsal együtt 15
[45] egy levelet, mellyben arra kérte Ilonát, hogy a' dajkának jelen nem létében nyissa fel a' ládát. Ilona fel nyitotta, mihelyt magánosan volt, 's egy egész tsínos asztali készületet ezüst késeket és kanalakat 's a' t. talált benne. Nem győzött ezen ajándékon tsudálkozni, 's midőn a' ládát jobban fel hányta, egy levélre is akadt, melly ezt foglalta 20
magában.

„Illetlen lenne édes Leányaszszony, hogy ha minden asztali készületje ezüsből nem állana, 's hogy a' dajka észre ne vegye az ezüst eszközöknek most lett vetetéseket 's meg érkezéseket, rakjon a' Leányaszszony mindent a' maga almáriomjában. Még ma estvéig meg 25
is lehet, ha szükség szellőztetni. Én nagy nyughatatlansággal várom az estvét. Ha a' Leányaszszony' szívességére várokoztam volna, úgy még ma nem vatsorálhatnánk együtt; de így magam invitáltam magamat a' vatsorára, 's gondolom jól is tselekedtem.”

A' ládában küldött ajándék magában is igen betses volt, még betesebb lett az által, hogy olly szép móddal adattatott. Szentiláry meg 30
[46] tartotta fogadását, el ment mihelyt estve lett, 's maga vitte el, a' mit

8 kezdő] kezd ő

11 Aszszony húgomnak] *Cousine* (78. 12.) 18–19 's a' t.] *betoldás* 26
nagy] *betoldás*

gekauft hatte; er kam zu Fuß in einen grossen Mantel gehüllt, aus Furcht erkannt zu werden. Die Wärterinn drehte den Bratenwender, und unterdessen blieben sie am Bette der Mutter allein. *Mari-
ane* wollte den Zeitpunkt benutzen, und ihm für seine Geschenke
5 danken, aber immer unterbrach er sie, um ihr seine Freude zu be-
zeugen, daß es das erstemal wäre, daß sie zusammen ässen. *Mariane*
entdeckte ihrer Mutter auf den Rath des Geistlichen, wer er wäre, und
sie war erstaunt, daß ein Mann von seinem Rang eine so zarte Liebe
für ihre Tochter haben könnte. Sie erfuhr seine Geschenke, seine
10 Mildthätigkeit für sie, die nicht wenig zu ihrer Genesung beygetra-
gen hatte, und ihre Gesundheit verbesserte sich täglich mehr. Beym
Nachessen gab es keinen glücklichern Menschen als *St. Hilaire*.

Kaum konnte die Mutter das Bette verlassen, so wendete er sich
an sie, um ihre Tochter zu vermögen, das anzunehmen, was er für
15 sie bestimmte. Die Wärterinn suchte er durch einen Vorwand zu
entfernen, und er sprach mit der Mutter im Beyseyn der Tochter.
„Es ist unnöthig,” Madame, sagte er, daß ich Ihnen entdecke, daß
ich Ihre Tochter liebe; ich zweifle nicht, daß sie es Ihnen gesagt, [109]
und daß meine Schritte Sie davon überzeugten. Ich verlange nur
20 auf eine rechtmässige Weise Begünstigungen von ihr. Eine Heirath
ist mein Zweck, aber es erfordert Zeit, bis ich dahin kommen kann.
Ohngeachtet der Liebe, die ich für Sie habe, werde ich mich doch
nie entschliessen, die Ehrfurcht zu verletzen, die ich meiner Mutter
schuldig bin. Sie selbst werden mir beistimmen, daß es nicht mög-
25 lich ist, mit ihr von einer Heirath mit Ihrer Tochter zu sprechen, und
noch weniger ihre Einwilligung zu erlangen. Ich weiß, daß sie be-
schlossen hat, mich zu vermählen, aber ich werde ihr ausweichen,
und niemals jemand anders angehören, als meiner theuren *Maria-*

6 daß ... wäre] *kihagyás* 25 mit ... sprechen] *kihagyás*

vatsorára vásárlott; gyalog ment egy nagy köpönyeget vévén magára, hogy senki rá ne esmérhessen. Míg a' dajka a' petsenyét a' nyárson forgatta, addig magánosan voltak a' beteg' ágyánál. Ilona élni akarván ezen jó alkalmatossággal meg akarta köszönni az ajándékokat; de Szentiláry mindenkor félben szakasztotta őtet, 's mindenkor tsak arról beszéllett, melly szerentsésnek tartja magát, hogy együtt ehetnek. Ilona, a' gyóntató pap' tanátsára meg mondotta volt az Annyának, ki légyen Szentiláry, a' ki is nem győzött eléggé tsudálkozni egy illy fő rendű Úrnak az ő szegény sorsú Leányához való forró szeretetén. Meg tudta Leányától, melly sok jókat vettek ettől az Úrtól, 's melly nagy hűséggel dajkáltotta őtet, 's ezen való örömeben is naponként jobban jobban gyarapodott egészsége. A' vatsora felett senki sem tartotta magát szerentsésebbnek mint Szentiláry.

[47] Alig szállott ki Ilona' Annya az ágyból, azonnal a' hoz fordúlt Szentiláry, 's kérte, hogy bírja reá Leányát annak el fogadására, a' mit néki ajánlani fogna. A' dajkát valamely dologban a' szobából ki küldötte, 's úgy beszéllett Ilona' Annyával, magának Ilonának is jelenlétében.

„Szükségtelen volna az Aszszonynak jelentenem, így szólla, hogy a' Leányát szeretem, nem kételkedem benne, hogy ezt az Aszszony meg nem tudta, vagy leg alább tselekedeteimből is észre nem vette volna. Én a' Leányaszszony' kedvét tsak törvényes úton módon kívánom meg nyerni. Az én tzélom az, hogy ő vele házasságra lépjek, de idő kell a' hoz míg annyira mehetek. Jól lehet az én szerelmem határ nélkül való, mind azon által még sem fogom soha is meg sérteni azt a' tiszteletet, mellyel édes Anyámnak tartozom. Azt az Aszszony maga is által látja, hogy az én Anyámat semmi képpen sem lehetne arra bírni, hogy az Aszszony Leányával való egybe kelésemet jóvá hagyjá. Tudom, hogy az Anyám mennél elébb meg akar

[48]

10 szeretetén] szeretetének 18 jelenlétében] *az eredetiben nincs új bekezdés*

2 hogy ... esmérhessen] aus Furcht erkannt zu werden (80. 1.) 5–6 mindenkor ... beszéllett] um ihr seine Freude zu bezeugen (80. 5.) 9 illy fő rendű] von seiner Rang (80. 8.) 9 szegény sorsú] *betoldás* 20–22 hogy ... volna] daß sie es Ihnen gesagt, und saß meine Schritte Sie davon überzeugten (80. 18.)

nen, darauf kann sie rechnen. Aber von der andern Seite können Sie urtheilen, daß es beschämend für mich wäre, meine Hand einem Mädchen zu geben, die man als Kammermädchen gekannt hätte. Was geschehen ist, ist nicht mehr zu ändern, aber ich beschwöre Sie beide, für die Zukunft einen andern Lebensplan zu entwerfen. Ich habe ihr angeboten, diesen Theil der Stadt zu verlassen, und wiederhole es auch jezt, Ihrer Wärterinn sind Sie bis jezt unbekannt, sie soll nie etwas erfahren, bedienen Sie sich Ihrer, bis Sie ein andres Mädchen und *Marianen* eine Jungfer und einen Bedienten gefunden hat. Ich werde für alles sorgen, was Sie an Meubles und Kleidungen brauchen können, und weil ich sterblich bin, und Sie nach meinem Tode nicht im Stande seyn könnten, diese Lebensart fortzusezen, so ist hier, (indem er drey verschiedene Dokumente vorbrachte), eine Leibrente auf das Rathhaus, die ich auf Ihren Namen erhalten habe; eine andere auf die Gemeine, und eine Wohnung nahe am Thore Bussy, die ich verschrieben habe. Heirathe ich Sie, so fällt mir alles zurück, und sollte mein Tod unsre Plane vereiteln, so haben Sie hinreichend Vermögen, um mit Anstand Ihre Tage zu verleben. Aber, theure *Mariane*, damit Sie sich überzeugen, daß meine Freigebigkeit ohne Eigennuz ist, so bitte ich Ihre Mutter in Ihrer Gegenwart, uns nie zu verlassen, wenn ich bey Ihnen bin. Auch versichere ich Sie heilig, daß ich Sie nicht eher besuchen werde, als bis es Ihnen gefällt, mir die Erlaubniß zu geben, und zwar so selten, daß meine Besuche Ihnen keine üble Nachrede zuziehen werden. Ich werde Sie mit solcher Ehrfurcht behandeln, als wären Sie so weit über meinen Stand, als Sie es wirklich verdienten zu seyn, wenn Ihr Glük mit Ihren Verdiensten übereinstimmte.

[110]

13 verschiedene] *kihagyás* 15 eine ... Gemeine] *kihagyás*

házasítani, de én az ő unszolásait szép móddal el vetem; és soha sem leszek másnak a' férje, hanem az én Ilonámé; ebben bizonyos lehet. De más felől el gondolhatja az Aszszony, hogy ki tsúfolnának engem, ha kezemet olyan személynek adnám, a' kit Szobaleánynak esmértek. A' mi meg történt, azt el változtatni nem lehet; de azon 5
könyörgők mind az Aszszony, mind a' Leányaszszony előtt, hogy ennek utánna más élet' módját kövessenek. Én azt javasoltam a' Leányaszszonynak, hogy hagyja el a' városnak ezen részét, 's most is azt javaslom. A' dajka előtt még mind a' hármunk sorsa esmér- 10
len, ne is esmérkedjék meg sorsunkal soha is; vegyék addig hasznát, míg az Aszszony egy más szolgálót, Ilona pedig egy Szobaleányt, és egy inast nem talál. Én mindent meg fogok szerezni valami házi esz-
közök, házi készületek, vagy ruházatok' nemei szükségesegek lesznek; 's mint hogy én is halandó vagyok, 's az Aszszony és a' Leányasz- 15
szony az én halálom után ezen pompásabb életet, 's annak költségeit el nem győzhetnék a' végre, íme (ekkor két levelet elő vesz) Pest városa' Tanácsánál lévő alkalmas tőke pénzemet, 's a' Hatvani kapuhoz közel lévő házamat az Aszszonynak, és a' Leányaszszony-
nak ezen levelek' erejével által adom. Ha a' Leányaszszonyt el ve- 20
szem, úgy mind a' summa, mind a' ház vissza száll reám, ha pedig szándékomat a' halál meg gátolná, arra az esetre ezen rendelésem szerént holtig mind az Aszszony, mind a' Leányaszszony Úri mó-
don élhetnének. De édes Ilonám, hogy adakozásomnak nemes szív-
ből való származását el hihesse, arra kérem édes Annaaszszonyt, hogy mikor én jelen leszek, soha se hadjon bennünket magán. Azt is 25
szentül fogadom, hogy nem megyek addig látogatására, hanem csak midőn engedelmet adni tetszik, még pedig olly ritkán, hogy az én látogatásaim meg szállásra épen nem fognak alkalmatosságot adni. Minden képpen olly tisztelettel fogok a' Leányaszszonnyal bánni,

11 egy más] egymás

12–13 házi ... készületek] Meubles (82. 10.) 16 két] drey (82. 13.) 17 Pest] *betoldás* 17–18 a' Hatvani kapuhoz] am Thore Bussy (82. 15.)

Können Sie noch an der Reinheit meiner Gesinnungen zweifeln? – Ich gehe aber noch weiter: Sie sind sich selbst überlassen, denn Sie können nicht für Ihr Herz stehen, und wäre ich so unglücklich, daß Sie mir Ihre Hand mit Widerwillen gehen würden, so sind Sie ganz unabhängig, wenn Sie durch das, was Sie von mir erhalten, eine gute Parthie finden. Wenn ich Sie nur glücklich und vergnügt wissen kann, so dünkt mir, könnte ich es auch seyn; im Gegentheile würden mich Gram und Verzweiflung tödten, wenn ich durch meine Hand nicht ganz Ihr Glück so machen, wie ich hoffen kann, daß Sie das meinige machen werden. [111]

Mariane erwartete weder solche Geschenke, noch solche großmüthige Versicherungen, sie war so davon gerührt, daß sie keine Antwort finden konnte. Sie fiel ihm weinend, mit einem gepreßten Herzen zu Füßen. „Sie spotten meiner,“ sagte er, indem er ihre Hand küßte, und sie fest hielt. Aber sie aus Dankbarkeit, oder Liebe, die sie für ihn hatte, oder von einer andern Bewegung geleitet, die sie nicht überwinden konnte, fiel ihm um den Hals, und hielt ihn fest umschlungen. Er erwiderte die Umarmung, und hielt sie, so lang er konnte, in seinen Armen. Sie zog sich beschämt und verwirrt zurück. „Bereuen Sie es nicht, schöne *Mariane*, daß Sie mir zeigten, daß ich Ihnen nicht so gleichgültig bin, als ich es befürchtete. Es war die erste Gunst, die Sie mir zeigten, aber ich bin tausendmal mehr von dem Ausdruck Ihrer Liebe entzückt, als über alles, was Sie mir hätten sagen können. „Ich weiß nicht, ob es recht oder unrecht wäre,“ sagte sie beschämt, „aber obgleich die Handlung gewagt, und selbst frey war, so gestehe ich doch, daß ich sie nicht bereuen kann.“ – „Was bin ich Ihnen nicht schuldig,“ rief er aus, und drückte ihre Hände; aber, [112]

25 obgleich] ob gleich

6 und vergnügt] *kihagyás* 17–18 und ... umschlungen] *kihagyás*

[50] mintha rangjára nézve annyival fellyebb való volna az enyimmél, a' mennyivel fellyebb valónak kellene lennie, ha érdemeivel szerent-séje párosan járna.

Kételkedhetik e' még a' Leányaszszony szándékomnak fedhetet-
lensége felől? – De még tovább megyek: a' Leányaszszony egészen
magára leszz hagyva, mert nem felelhet a' maga szíve mellett, hogy
kit fog az szeretni; 's ha én olly szerentsétlenné lennék, hogy a'
Leányaszszony nékem kezét szíve szerént 's örömet nem adhatná,
tellyes szabadságában fog állani máshoz menni, a' kit a' maga szíve
választhat magának. Akár kivel boldogúlhat a' Leányaszszony, tsak
boldog lehessen, úgy tetszik, lehetetlen leszz nékem is boldognak
nem lennem; ellenben kétségbe kellene esnem, 's meg kellene hal-
nom búmban, ha az én kezem olly boldoggá nem tehetné a' Leány-
aszszonyt, a' millyen boldognak én a' Leányaszszony' társaságában
magamat képezem.

[51] Ilona épen nem várt sem illy ajándékokat, sem illy nemes szív-
ből származó fogadásokat; 's annyira meg volt illetődve, hogy sem-
mit sem tudott felelni. Öröm' könnyullatásai áztatták ábrázatját, 's
nem bírván érzéseinek lobogó lángjával térdre esett jól tévője előtt.
„Tsúfot űz beszédimből a' Leányaszszony ha így tesz” így szóllott
Szentiláry meg tsokolván Ilona' kezét, 's ötet a' földről fel emelvén.
Ilona pedig vagy háladatosságtól, vagy szerelemtől, vagy más ellene
állhatatlan indulattól viseltetvén, a' nyakába borúlt Szentilárynak.
Ez is ötet viszont meg ölelte, 's valamíg lehetett által öelve tartotta.
Ilona mihelyt jobban észre jött szemérmetesen vissza vonta magát.
„Ne bánja meg édes szép Ilonám, monda Szentiláry, hogy hozzám
való hajlandóságának ezen jelét adta. Most mutatta leg elsöben hoz-
zám szerelmét, de én ezerszer jobban örülök a' Leányaszszony' ezen
tselekedetének, mint sem, ha akár mit mondott volna.” – „Nem tu-
dom, jól tettem e' vagy vétettem, felele Ilona el pirúlva, de jól lehet
mérész, 's talám vakmerő is volt tselekedetem, még is meg vallom,
lehetetlen azt meg bánnom.” – Mennyivel nem tartozom a' Leány-

19 nem ... lángjával] mit gepreßten Herzen (84. 13.) 25 mihelyt ... jött]
betoldás

fahren Sie fort, werden Sie die Anerbietungen auch annehmen? „Ich werde alles thun, was Ihnen gefällt,“ antwortete sie, „Ihr Verfahren ist zu schön und scheint mir zu edel, um Mistrauen bey mir zu erwecken. Ich nehme Ihre Geschenke an, um Ihrer nicht unwerth zu seyn, und ich glaube, meine Mutter wird darein willigen.“ „Sie versprechen mir meine Gemahlin zu werden?“ sagte er, und umarmte sie. „So schwöre ich Ihnen auch, daß ich der Ihrige bin, so bald als ich es seyn kann, ohne unser Ansehn zu verletzen, und ich ganz unabhängig bin. Nehmen Sie, sagte er lächelnd, diese Kette, die Sie an mich bindet, und band eine Perlenschnur ihr um den Hals, und diesen Ring, der Sie meiner Treue versichert.“ Sie ließ es ohne Widerstand geschehen, denn es war nicht mehr möglich, sich anders zu benehmen. Gedenken Sie daran, daß es nicht diese Dinge sind, die uns an einander binden, sondern daß es das Herz ist. Er bat sie noch, sich schön einzurichten, und sich gut zu kleiden, und brachte den folgenden Morgen dreimal mehr Geld, als zu ihren Ausgaben nöthig war. Er sagte seiner Geliebten, daß, sobald sie eingerichtet seyn würden, er sie in ihr Haus führen werde, wo er die Hauptwohnung für sie leer gelassen habe, und bat sie, sobald als möglich, ihre jetzige Wohnung zu verlassen.

[113]

Sie blieben auch nicht lange; zuerst änderte *Mariane* ihren Anzug und kleidete sich sehr zierlich. Er sorgte für feine Wäsche, schöne Aufsätze und Spitzen, und für Alles, was ein Mann nur bey einem weiblichen Anzug bedenken kann. Alles war aufs beste gewählt,

aszszonynak! így kiálta fel Szentiláry, meg szorítván Ilona' kezét; de mondja meg azt is, el fogadja e' ajánlásaimat is? – Mindent meg teszek, a' mit az Úr tőlem kíván, felele Ilona; az Úr olly nemes szívvel bánik velem, hogy nem tudok semmi rosszat gyanítani. El veszem az Úr' ajándékait, hogy az Úr' szívességére méltatlan ne legyek, 's reménylem az Anyám sem ellenkezik ebben. – „Azt fogadja hát, hogy házas társom leszel? monda Szentiláry meg ölelvén ötét. Én is e' szerént esküvéssel fogadom, hogy a' Leániaszszonyé lések, mihelyt tőlem ki telhetik, mihelyt betsületemnek sérelme nélkül meg lehet. Ennek bizonyosságául vegye el tőlem a' Leániaszszony, így szóllott továbbá mosolyogva, ezt a' lántzotskát, melly a' Leániaszszonyt velem öszve kösse, 's ezzel egy szép drága gyöngyöt kötött nyakára, 's úgy nem külömben ezt a' gyűrűt is, melly igaz hűségemnek jelensége légyen.” Ilona nem állott ellent, mert már most lehetetlen is volt. „Ne gondolja a' Leániaszszony, így folytató beszédét Szentiláry, hogy egyedül tsak ezek a' külső dolgok kaptsolnának bennünket egymáshoz; éppen nem, hanem szíveink vagynak, és lesznek örökre öszve kötötte.” Az után még arra kérte, hogy szépen ékesítse fel szobáit, szerezen jelesebb öltözeteket, 's a' végre más nap három annyi költséget adott néki, mint a' mennyi szükséges lett volna. Bizonyossá tette szeretőjét a' felől, hogy mihelyt minden ilendő készületekkel bírni fog, azonnal által fogja adni a' már meg ajánlott házat, mellyben a' leg alkalmasabb szobákat ugyan azért ki sem adta bérben, hanem meg tartotta az ő számára. Egyszer 's mind kérte, hogy a' szükséges készületeknek meg szerzésével menél jobban lehet, siessenek.

[53] Nem is sokat késedelmeskedtek Ilona és az Anya; előszer is ruháikat változtatták meg, Ilona igen szép öltözeteket készíttetett. Szentiláry mindenben segítséggel volt, mindenről, a' miről illet [54] szorgalmasan gondoskodott, 's mindent el követett, hogy szere-

21 szeretőjét] szeretőit

17 éppen nem] *betoldás* 18–21 Az után ... volna] *betoldás* 27 és az Anya] *betoldás* 29 mindenben] *feine Wäsche, schöne Aufsätze und Spitze* (86. 22.) 29 a' miről illet] *was ein Mann nur bey einem weiblichen Anzug bedenken kann* (86. 23.)

und sie erhielt dadurch neuen Glanz. Er führte sie in ihr Haus, und sie fand ihr Zimmer sehr angenehm und das Haus schön. Er stellte sie den Bewohnern des Hauses als die Besitzerin desselben vor, denn den übrigen Theil hatte ein Geschäftsmann inne. Vierzehn Tage verstrichen, ohne daß *St. Hilaire* sie besuchte, denn sie sollten zu ihrer Einrichtung Zeit haben, weil er keinen Antheil daran nehmen wollte. Er war vergnügt, als er sie wieder sah, denn er fand, daß nichts weder an Bequemlichkeit, noch an Reinlichkeit mangelte. *Mariane* hatte eine Jungfer und einen Bedienten, und die Mutter ein Mädchen, das für die Küche sorgte. Ein prächtiges Zimmer und schönes Kabinet hatte *Mariane* für sich eingerichtet. Die Mutter hatte ein grosses Zimmer und Vorsal. Auch die Bedienung war gut; die Küche war groß und schön geschmückt, in dieser schief der Bediente. Die Wohnung bestand in sechs Abtheilungen in gerader Linie; man konnte von einem Zimmer ins andere kommen, ohne die Haupttreppe auf den Vorplaz zu betreten. *Mariane* hatte selbst die Thüren ihrer Zimmer, die dahin führten, vermauren lassen, so daß man durch eine Seitentreppe zu ihr kam, die auf den Hof führte, und von der Gallerie durch eine eiserne Thüre getrennt war, die stets verschlossen blieb. Der Hof war auch vom Garten getrennt, den *St. Hilaire* *Marianen* vorbehalten hatte, man konnte aus ihrem Zimmer dahin kommen, ohne den Hof zu betreten. Ohne dieses hatte er auch zwey bedekte Salons im Garten bauen lassen, die schön gemahlt, und mit Sesseln und Tischen geschmückt waren; zwei grüne Lauben waren an beiden Enden des Gartens. Also vereinigten sich die Zimmer der Mutter und Tochter von beiden Seiten; der übrige Theil des Hauses war vermiethet, so daß *Mariane* noch tausend Livres von ihrem Hause einnahm.

Alles, was *St. Hilaire* in diesem Hause erblickte, gefiel ihm, am meisten aber *Mariane*, die weit entfernt, sich ihrer niedrigem Glücks-

14 in sechs Abtheilungen] *kihagyás* 15–16 ohne ... betreten] *kihagyás*
25–26 Also ... Seiten] *kihagyás*

tője mennél szebb fényben tündökölhessék. Az után el vezette, és bé szállította őtet az ajánlott házba. Ilona a' házat igen szépnak, 's a' szobákat igen kellemeteseznek találta. Szentiláry bé jelentette, és bé mutatta őtet, mint a' háznak új birtokosságát az udvarban lakók előtt; mert a' háznak egy részét egy híres Prókátor lakta. Két hétig nem látogatta meg Szentiláry az ő szeretőjét, időt akarván néki engedni a' maga házának el rendelésére, mellyben ő maga semmi részt sem akart venni. Midőn látogatására ment, nem kevesé örült, látván, hogy szeretője' házában minden nem tsak tsínosságot, hanem tisztességes pompát is mutatott. Ilona a' maga számára egy szobaleányt, és egy inast fogadott, az Annya' számára pedig egy szolgálóleányt, a' ki a' konyhára viselt gondot. Egy pompás Szálát, 's egy tsínos mellyék szobát magának készített. Az Annyának egy tágos szobát és egy pitvar szobát adott. A' szolgálat is igen szép móddal ment véghez körülöttük; a' konyha nagy és szép volt, 's abban szokott az inas háltni. A' szobák, a' konyha, és a' kamora egy végben voltak, 's egyikből a' másikba ajtók nyíltak a' kereszt falakon. Két gráditson volt fel járás; de Ilona az elől lévő gráditson ajtaját el rekesztette kőfallal, úgy hogy tsak a' hátulsó gráditson lehetett az udvarról fel menni, mellynek felső ajtaja a' folyósóra nyílt, 's attól vas rostéllyal és rend szerént bé zárva lévő vas ajtóval volt el választva. A' kert is egészen külön volt szakasztva az udvartól, úgy, hogy ki mehetett abba Ilona valamikor akart a' maga szobájából, a' nélkül, hogy az udvar felé kellett volna kerülni. Az elől számlált szobákon kívül, a' kertben is két szépen ki festett, és székekkel 's asztalokkal fel ékesített szobák voltak; a' kertnek két végét pedig két zöld levél szének diszesítették. A' háznak egyéb része ki volt bérbe adva, úgy, hogy Ilona esztendőnként még hat száz forint házi arendát vett bé.

[55] Szentilárynak minden tetszett, valamit a' házban látott, de leg jobban tetszett az ő Ilonája, a' ki előbbeni szegény sorsát egészen le

5 egy híres Prókátor] ein Geschäftsmann (88. 4.) 28 hat száz forint] tausend Livres (88. 27.)

umstände zu erinnern, alle Manieren eines wohlherzogenen, gesitteten Mädchens annehmen lernte. Er bat sie, die Singstunden fortzusetzen, Tanzen zu lernen, einige Instrumente zu spielen, und noch manche andere Vollkommenheiten sich zu erwerben, und es gelang ihr vorzüglich. Sie las viel in ihren müßigen Stunden, auch die Miniatur-Mahlerey gelang ihr, und sie erwarb sich eine grosse Fertigkeit darinn, denn binnen einem Jahr brachte sie es so weit, daß sie das Bild ihres Geliebten mahlte; sie gab ihm auch das ihrige, das sie selbst zwischen zwei Spiegeln gemahlt hatte. Für ihn waren alle ihre Arbeiten bestimmt, die er als Geschenke von gröstem Werth annahm. Alle, die sie in der Nachbarschaft kennen lernten, bewunderten sie. Sie ging wenig aus, theils, um nicht gesehen zu werden, theils, damit *St. Hilaire* sie immer zu Hause finden sollte. Er besuchte sie nicht zu häufig, und nie gab er der Verläumdung eine Blöße. [116]
Fand er sie in Gesellschaft ihrer Hausgenossen, so blieb er, ohne ein besonderes Gespräch mit ihr anzuknüpfen, und dies verhütete, daß man ihnen etwas böses nachredete. Man kann leicht glauben, daß *St. Hilaire* viel Stoff zu Unterhaltungen mit ihr hatte, die sich nicht bald erschöpft haben würden, wenn er seine Absichten erreicht hätte. So viele Vorschläge er ihr aber auch machen konnte, die ein anderes Mädchen schwerlich ausgeschlagen hätte, so war doch bey *Marianen* alles vergeblich. Je grössere Verbindlichkeiten sie ihm schuldig war, je mehr nahm ihre Zurückhaltung zu.

Sie hatte alles, was eine edle Herkunft bezeichnete, auch wurden die Familien, bey denen sie ihre erste Bildung erhalten hatte, für die Schule der guten und feinen Lebensart gehalten. Dieß war aber nicht der Fall bei ihrer Mutter, die nicht so leicht wie ihre Tochter fremde Eindrücke aufgenommen hatte, und die Tochter mußte

10 Arbeiten] Wahrheiten. *Emendálva*.

3-4 und ... erwerben] *kihagyás* 22 alles vergeblich] *kihagyás*

vetkezvén, maga alkalmaztatásában is mindenképpen tudta a' főbb rendű személyek' példáját követni. Szentiláry arra kérte, hogy tanuljon tántzolni, énekelni, Klavikordiumot verni, 's mind ezekben tanító mestereket fogadtatott véle, a' kiknek segítségével tsak hamar gyarapodott is Ilona mindenekben. Üres óráiban sokat olvasott, a' kép írásban is gyakorlotta magát, még pedig olly előmenetelesen, hogy esztendő forgása alatt már szeretője' képét is le tudta festeni. A' maga saját képével is meg ajándékozta Szentiláryt, mellyet két tükörök között festett önnön maga. Minden festéseit szeretője' számára készítette, ki is azokat úgy nézte, 's úgy fogadta el mint megbetsűlhetetlen ajándékokat. Ilona egész szomszédságában mindenek előtt, valakik őtet esmérték, nagy tiszteletben volt. Keveset szokott ki járni, részerént azért, mert nem akarta magát láttatni, részerént azért, hogy Szentiláry akár mikor jőne, mindenkor othon találhatná.

[57] Szentiláry nem járt hozzá igen gyakran, 's nem adott soha is alkalmatosságot a' meg szóllásra. Ha Ilonát valamellyik házbéli lakosának társaságokban találta, ott maradott a' nélkül, hogy valamelly magános beszélgetésre külön ment volna vele, 's ezzel azt nyerte, hogy soha semmi szóban nem keveredett. Könnyen el lehet gondolni, hogy Szentilárynak sok magános beszélgetései lettek volna Ilonával, 's nem lett volna azoknak sem számok, sem végek, ha mindenben az ő kívánsága tellyesedett volna. De bár melly sok féle javaslasokat tett is ő e' végre, mellyekre más leányok örömet reá állottak volna, mind azon által Ilonától soha sem nyerhetett ki mást, hanem tsak ollyan beszélgetéseket, mellyeknek minden jó barátjaik tanúi lehettek. Mennél inkább le volt Ilona kötelezve, annál nagyobb vigyázással és tartózkodással bánt szeretőjével.

Ilonában minden feltaláltatott, a' mi egy fő származású leánytól kívántatik; mert azok a' házak, mellyekben gyenge korában élt és formáltatott, közönségesen a' finumabb erköltsök' oskoláinak tartattak. De egészen más képpen volt a' dolog az Annyával, a' ki épen nem olly könnyen tudta magát az új élet' módjához alkalmaztatni,

1–2 főbb rendű] wohlerzogenen, gesitteten (90.1.) 3 Klavikordiumot verni] einige Instrumente zu spielen (90.3.) 3–4 's mind ... segítségével] *betoldás* 24–26 soha ... lehetnek] *betoldás* 28 fő származású] edle Herkunft (90.24.)

mit Recht befürchten, daß, wenn diese Frau in Affekt käme, sie im Zorn Ausdrücke gebrauchen könnte, die keinen vortheilhaften Begriff von ihr erwecken würden. *Mariane* hatte daher die äusserste Gefälligkeiten für sie, um sie nicht zu reizen, ob sie ihr gleich oft
5 genug unschuldigerweise Anlaß zur Unzufriedenheit gab, weil ihr hohes Alter sie eigensinnig machte. Auch die traurigen Lagen, in denen sie einen Theil ihres Lebens zugebracht, hatten ihren Geist erbittert, und da sie meist unter dem Landvolke gelebt, oder in Paris nur Menschen aus niedrigen Klassen gesehen hatte, so hatte sie
10 wenig feine Sitten.

In kurzer Zeit bekam sie einen Rückfall ihrer ersten Krankheit, und starb. Die letzten Zeichen ihres Bewußtseyns und ihrer Geistesgegenwart wandte sie dazu an, daß sie *St. Hilaire* für seine Güte dankte, und ihm ihre Tochter empfahl. Auch *Mariane* gab sie die Lehren,
15 gut zu bleiben, und sich immer gegen ihren Liebhaber so zu betragen, daß sie weder seiner Achtung, noch seiner Zärtlichkeit verlustig würde. Aber diese Lehre war ziemlich überflüssig, sie selbst fühlte nur zu gut, wie nothwendig es ihr sey, sich klug zu betragen, weil ihr Glück von ihrem Betragen abhieng. Die Mutter wurde
20 anständig begraben. *Mariane* bedachte, daß, wenn sie für sich allein bleiben wollte, ihr Geliebter sie in den Augenblicken aufsuchen könnte, wo er sie allein wüßte, und sie könnte dann vielleicht ihre Grundsätze der Ehre und Klugheit verletzen; sie fühlte, daß die Gegenwart ihrer Mutter, *St. Hilairen* oft in den Grenzen der Ehrfurcht
25 und Achtung erhalten hätte, in denen er vielleicht unter vier Augen nicht geblieben wäre. Sie bat daher ihren Geliebten, ihr zu erlauben, daß sie sich unter den Schuz eines Klosters begäbe, aber sie wußte wohl, daß er das nie zugeben würde, und verlangte das grössere nur um wenigstens den kleinen Wunsch zu erreichen. Dieser Vorschlag
30 machte ihn zittern, und er schlug ihre Bitte ab, doch setzte er hinzu, daß es bey ihr stünde, und sie freie Wahl hätte. Aber da sie nur die-

8–10 und da ... Sitten] *kihagyás* 31 es ... stünde] *kihagyás*

's méltan tarthatott Ilona, hogy, ha az Annyának egyszer vagy más-
szor meg indulása lenne, könnyen olyan szókat ejthetne haragjá-
ban, mellyek alaton sorsban való neveltetését el árulnák. Azért is
mindenben a' leg nagyobb figyelmetességgel igyekezett kedvére jár-
ni, hogy semmi képpen haragra ne ingereltetnék; jól lehet így sem
távoztathatott el minden alkalmatosságot, minthogy a' meg éleme-
dett kor is igen zörgölődővé tette az Annyát. Hozzá járult az is, hogy
a' sok mostoha viszontagságok által igen komorrá lett az ő egész ter-
mészete.

5

Nem sok idő múlva vissza esett ez a' jó Aszszony elébbeni nya-
valyájába, 's meg holt. Életének utolsó szempillantásaiban is Szent-
iláry' jó téteményeit köszönte, 's Leányát annak kegyességében
ajánlotta; Ionát pedig arra intette, hogy jó légyen, 's szeretője eránt
[59] mindenkor úgy viselje magát, hogy mind szeretetét, mind tisztele-
tét állandóvá tehesse. De ez az intés nem igen volt szükséges, mert
Ilona maga is jól által látta, melly igen szükséges légyen magát oko-
san viselni, minthogy minden szerentséje egészen a' maga viseleté-
től függött. Ilona minekutánna az Annyát tisztességesen el temette,
a' maga életének mennél jobb móddal való el rendeléséről gondol-
kodott. Attól tartott, hogy, ha magánosan élne, olyan szem pillan-
tásokban, 's olyan órákban látogathatná őtet szeretője, mellyekben
őtet egyedül találná, és hogy olyankor az okosságnak és betsület-
nek törvényeit könnyen meg sérthetnék; tudta, hogy az Annyának
jelenléte tartotta meg sokszor Szentiláryt a' tiszteletnek és illendő-
ségnek határjai között, mellyeket, ha ketten lettek volna, egyszer is
másszor is által hágott volna. Arra kérte tehát szeretőjét, engedje
meg néki, hadd mehessen valamelly Klastromba bátorságos helyre,
de jól tudta előre, hogy az ezt néki meg nem engedné, 's tsak azért
[60] kíván tőle olly nagyot, hogy egy kissebb kérésére annál könnyebben
reá vehesse. Ionának ezen kívánsága igen meg szomorította Szent-

10

15

20

25

30

2 ejthetne] ejthetné 29 kíván] kivan

3 mellyek ... árulnák] die keinen vortheilhaften Begriff von ihr erwecken
würden (92. 2.) 19–20 a' maga ... gondolkodott] *betoldás*

sen Vorschlag gethan hatte, um seine Einwilligung desto leichter zu dem zweiten zu erhalten, so bestand sie auch nicht darauf, sondern bat nur, daß er ihr erlaubte, sich von ihrer eignen Wirthschaft los zu machen, weil sie gegen ihre Leute mistrauisch wäre, und daß sie
5 in die Kost bey dem Advokaten gehen dürfe, der im Hause wohne. Er lächelte über diesen Vorschlag, weil er die Gründe wohl einsah, und gab es zu. So sehr er fühlte, daß ihn diese Veränderung nicht begünstigte, so vermehrte sich doch seine Achtung für *Marianen*. Er sagte ihr scherzend, er sähe wohl, daß er nicht so wenig zu fürchten
10 wäre, als er selbst glaubte, weil sie es so sorgfältig vermeiden wollte, mit ihm allein zu seyn. Sie gieng in die Kost, und durch die Bekanntschaft, die sie dadurch anknüpfte, legte sie den Grund zu ihrem Glück. *Mariane* that noch mehr, als sich in die Kost des Advokaten zu begeben, sie nöthigte auch die Töchter des Hauses, immer bey ihr
15 zu seyn, und gab ihnen das Zimmer ihrer verstorbenen Mutter neben dem ihrigen, sie mußten auch darinn schlafen, damit sie immer Zeugen ihrer Handlungen um sich habe. Es war eine rechtschaffene gute Familie, mit der sie lebte, zwey Töchter und ein Sohn lebten mit ihren Aeltern, die Töchter waren nicht häßlich und gut erzogen. Die
20 beiden Mädchen wurden immer vertrauter mit ihr, und verliessen sie nicht. Die älteste war Kostgängerin in dem Kloster gewesen, wo Fräulein *Clairval* erzogen worden. Sie kannten sich gut, und hatten eine Art freundschaftliches Verhältniß zu einander. Im Palais Royal begegneten sie sich wieder, ein Regen, der sie plötzlich überfiel, brachte sie einander näher. Da Fräulein *Clairval* wußte, daß jene
25 den Weg nach der Vorstadt St. Germain nahm, bot sie ihr einen Platz in dem Wagen an. Sie nahm es an, und erzählte ihr unterwegs viel von *Marianens* Schönheit, ihrem Verstand und prächtiger Lebensart, aber ohne sie zu nennen. Des Fräuleins Neugierde wurde erregt, sie stieg mit der Tochter des Advokaten aus, als sie an ihr Haus kamen;
30 sie sah *Marianen*, und gleich fiel ihr ein, sich zu besinnen, wo ihr

[119]

[120]

15 verstorbenen] *kihagyás* 25 brachte ... näher] *kihagyás* 25–26 wußte ... nahm] *kihagyás* 27 nahm ... und] *kihagyás*

lányt, ki is arra épen nem álhatott reá, hanem tsak azt felelte, hogy, ha épen úgy akar tselekedni szeretője, ő nem akadályoztathatja. De minthogy Ilona az első kérését tsak azért tette, hogy egy másikat annál könnyebben meg nyerhessen, azért nem is igen vítatta a' dolgot, hanem azt kérte szeretőjétől, engedje meg néki, hadd mondjon le külön és maga részéről való gazdálkodásáról, minthogy tselédjeivel sok veszőtsége volna, 's hadd járhasson a' vele egy udvarban lakó Prókátorhoz kosztra. Szentiláry mosolygott ezen szavaira, mert jól által látta mitsoda okok indították őtet ezen kérésre, 's minden ellenkezés nélkül reá állott kívánságára. Jól lehet látta, hogy a' házi gazdaságnak ezen változtatása épen nem teszi könnyebbé Ilonával kedve szerént való társalkodását, még is lehetetlen volt ezért is nagyobb tiszteletet nem érezni Ilonája eránt. Azt mondotta néki tréfálódva, jól látja már most, hogy ő sokkal hatalmasabb, és rettenetesebb ember, mint maga gondolta volna, minthogy a' szeretője olly igen fél magán lenni véle. Ettől fogva kosztra járt Ilona, 's az által tett esmeretség, vetette meg utóbbi szerentséjének fundamentomát. De még többet tett Ilona; nem tsak kosztra járt a' Prókátorhoz, hanem annak leányait arra is reá bírta, hogy szüntelen ő vele lennének, 's által adta nékik az Annya' szobáit, mellyek a' magáé mellett voltak, ott is hálatta őket, azt akarván, hogy mindenkor legyenek körülötte tselekedeteinek tanú bizonyosságai. A' Prókátornak egész háza népe igen jó lelkekből állott; két leányok és egy férjfi magzat szép egyességben 's szeretetben laktak szüléikkel. A' leányai helyes személyek, és jó nevelésűek voltak. Ezen két személyek mind jobban jobban meg esmerkedtek Ilonával 's szüntelen vele laktak. Ezek közzül a' nagyobbik abban a' Klastromban neveltetett fel, mellyben Báró Karvaly Kisaszszony is első nevelését vette. Ott mind a' ketten egy mással igen meg esmerkedtek, 's attól fogva mindenkor fen tartották magok között a' barátságot. Egykor a' Duna' partján öszve találkoztak, épen midőn hirtelen egy nagy zápor eső jött. Minthogy

8 Prókátorhoz] bey dem Advokaten (94. 5.) 24 szép ... szüléikkel] *betoldás* 30 a' Duna' partján] Im Palais Royal (94. 23.)

diese Gestalt schon begegnet seyn könnte. Auch *Mariane* erkannte sie beym ersten Anblick, verbarg es aber ihrer Gesellschaft. Fräulein *Clairval* konnte immer ihren Augen nicht trauen, als sie aber *Mariannes* Namen hörte, sah sie, daß sie sich nicht betrogen hatte, und es wurde ihr immer klärer, daß es dasselbe Mädchen seyn müßte, die sie bey ihrer Mutter gesehen hatte.

Nach zwei Tagen kam sie wieder zu ihnen, und blieb den ganzen Tag in ihrer Gesellschaft. *Mariane* führte sie in ihre Zimmer, und der Reichthum, den das Fräulein sah, überraschte sie. *Mariane* bemerkte ihr Erstaunen, und sagte, daß sie ihr noch andere Dinge zeigen wollte, und sie öffnete ein Seitenkabinet, wo sie Schmuk von grossem Werth aufbewahrte. Ich möchte Sie einen Augenblick allein sprechen, sagte die *Clairval* zu ihr, über alle die Reichthümer, die sie da erblickte, ganz erfreut. Ich verstehe, was Sie sagen wollen, fiel ihr *Mariane* lachend in die Rede, ich verlange nur Verschwiegenheit, denn alles, was ich Ihnen zeigte, soll Sie auf das vorbereiten, was Sie wissen wollen. Fräulein *Clairval* versprach es ihr, und sie folgte ihr in den Garten. Es ist unnöthig, mich Ihnen zu verbergen, sagte *Mariane*, Sie kennen mich zu gut, aber Sie haben mir Verschwiegenheit gelobt, und auf Ihr Versprechen, will ich Ihnen sagen, wer ich jezt bin, denn gewiß haben Sie schon ein nachtheiliges Urtheil über mich gefällt, das der Wahrheit zuwider ist. Alles, was ich denke, sagte Fräulein *Clairval*, ist: daß Sie vortheilhaft, aber heimlich ver-

16–17 denn ... wollen] *kihagyás* 22 das ... ist] *kihagyás*

Báró Karvaly Kisaszszony' kotsija jelen volt, fel vette barátnéját ma-
gához. Ez haza felé mentekben sokat beszélt Ilonának szépségéről,
okosságáról, 's pompás viseletéről, úgy mind azon által, hogy azt
meg nem nevezte. A' Báró Kisaszszonyban ez a' beszélgetés kíván-
ságot gerjesztett annak a' személynek látására, azért is a' Prókátor' 5
háza előtt meg álván annak leányával együtt bé ment a' házba; látta
Ilonát, 's azonnal úgy tetszett néki, mintha ő azt már az előtt is es-
merte volna; Ilona is meg esmerte mindjárt első tekintetre a' Báró
Kisaszszonyt, de nem vetette azt észre a' jelen lévőekkel. Karvaly
Kisaszszony soká nem mert hinni a' maga szemeinek, de midőn Ilo- 10
nának nevét hallotta, meg győztetett arról, hogy nem tsalatkozott
meg gondolatjában, 's mennél jobban vizsgálta őtet, annál jobban el
hitette magával, hogy ugyan az a' személy volna, a' kit az Attya' há-
zában esmért.

Két nap múlva ismét el ment látogatásokra, 's egész nap nálók ma- 15
radott. Ilona meg mutatta néki szobáit, 's a' Báró Kisaszszony nem
győzött eléggé tsudálkozni a' gazdag készülteken. Ilona látván tsu-
dálkozását, azt mondotta néki, hogy még többet éröket fogna mu-
tatni, 's azzal egy mellyék szobát nyitott fel, mellyben leg betsesebb
drágaságait tartotta. Szeretném, ha egy szempillantásig magánosan 20
beszélgethetnénk, monda Karvaly Kisaszszony, mind jobban jobban
bámúlván annyi drágaságnak látására. Jól értem, mit akar Nagysá-
god mondani, felele Ilona mosolyogva, tsak ezt kívánom, hogy köz-
tünk maradjon a' szó, én mindent meg beszéllek. Báró Kisaszszony
meg ígérte, hogy mindent titokban tart, 's azzal ki mentek ketten a' 25
kertbe. Szükségtelen volna magamat Nagysád előtt el rejtteni akar-
nom, monda Ilona, mert jól esmer engem Nagysád; de minthogy
[64] halgatást ígért, ezen ígéretre támaszkodván, meg mondom azt is, ki
és mi vagyok most; mert egyéb eránt is alig hiszem, hogy már va-
lami rosszszat nem gyanítana rólam Nagysád. Én egyebet nem gya- 30
nítok, monda Karvaly Kisaszszony, hanem hogy Nagysád titkos há-

17 tsudálkozni] tsudálhozni 24 beszéllek.] beszéllek, 30 Nagysád.]
Nagysád:

5 annak ... látására] *betoldás* 13–14 az Attya' házában] *bey ihrer Mutter*
(96. 6.) 24 én ... beszéllek] *betoldás*

heirathet sind. Ich gelobe Stillschweigen, wenn Sie mich Ihres Vertrauens werth halten. Ich bin ein Mädchen, sagte *Mariane*, noch so rein und unbefangen, als in meiner ersten Jugend, und doch ist ein Mann, der mich in diese Lage versetzt hat, in der Sie mich finden. Sie erzählte ihr nun ihre Geschichte weitläufig, worüber das Fräulein nicht wenig verwundert war, und sich einiger Zweifel über *Marianens* Frömmigkeit und Tugend nicht erwehren konnte. Doch versprach sie ihr die strengste Verschwiegenheit, und erkundigte sich genau ihr Haus besuchten. Sie erfuhr nichts, was *Marianens* eigenes Geständniß widersprochen hätte. Sie erfuhr, daß sie keinen Ort besuchte, als nur die Kirche, und nie ohne die beiden Schwestern oder deren Mutter, und daß der einzige Mann, der sie besuchte, *St. Hilaire* sey, und daß er nie eine besondere Unterredung mit ihr habe, ohne daß man sie beobachten könne, auch daß er sehr selten käme. Sie erfuhr, daß *Mariane* sehr streng und eingezogen lebte, ihr Kammermädchen schlafe in einem Zimmer mit ihr, und in dem Zimmer, durch das man zu ihrem Schlafzimmer gelange, die beiden Töchter des Advokaten, so, daß kein Eingang in ihre Wohnung sey, als der, den die Hausleute sehen könnten, die auch jedesmal die eiserne Thüre öffnen müßten, die zu ihr führe. Zwey ganze Jahre nach dem Tode ihrer Mutter lebte *Mariane* auf diese Art fort, bis der Zufall das Glück sie begünstigten. [122]

Die Prinzessin von E. besuchte eines Tages die Messe von Saint Germain, Fräulein *Harcourt*, die noch bey ihr war, begleitete sie. Diese Dame handelte zwei Kronleuchter von Krystall bey einem Kaufmann, ein Stallmeister und ein Page mit zwei Bedienten machten

5 weitläufig] weitläufig

14 ohne ... könne] *kihagyás*

zasságban él valamely Méltósággal. Én mindent titokban tartok, a' miben engemet meg bízni tetszik. Nem élek házasságban, felele Ilona, még most is leány vagyok, még pedig olly tiszta és fedhetetlen életű, mint első ifjúságomban, 's még is igaz, hogy egy férjfi helyhez-tetett engem' az én mostani állapotomba, és Ūri soromba. Itt minden történeteit bővebben el beszéllette, mellyeknek hallására a' Báró Kisaszszony nem kevesé bámúlt, 's akaratja ellen is némely kétségek támadtak benne Ilonának ártatlansága eránt. Azomban szentől fogadta, hogy mindeneket el hallgat, 's melleleg szorgalmatosan tudakozódott másoktól Ilonának élete és társalkodása felől. Nem hal-
lott leg kissebbet is ollyast, a' mi Ilonának vallás tételével ellenke-
zett volna. Nem mondtak egyebet felőle, hanem hogy sehová sem
szokott járni a' Templomon kívül, 's oda is tsak a' Prókátornak le-
ányaival vagy feleségével, és hogy egyedül Szentiláry szokta meg
látogatni, de ritkán, 's ez sem beszél soha is különösen vele, hanem
amazoknak jelen léteben. Továbbá azt beszéllették néki, hogy Ilona
felette nagyon vigyáz minden lépéseire, semmi gyanúságra alkalma-
tosságot nem ad, a' Szobaleánya vele egy szobában hál, 's abban a'
szobában mellyből az övébe lehet menni, a' Prókátor' két leányai
hálnak, úgy, hogy a' maga szobájába semmi ollyas bé menetel nint-
sen, mellyet a' házban lakók nem látnának, és hogy az ő hozzá vivő
grádotsnak vas ajtaját mindenkor a' házban lakók szokták fel nyitni.
Az Annya' halála után egész két esztendeig élt illyen módon Ilona,
mind addig, míg egy különös történet változtatást nem tett.

A' Palatinusné egy országos vásár' alkalmazosságával rándúlt sé-
tálás képpen Pestre, H. Kisaszszonnyal, a' ki még most is udvari
Dámája volt. Mulatságból bé ment egynéhány udvari tselédjeivel
együtt egy boltba holmi drágaságokat vásárolni. Ilona az ő jó ba-

12 sehová] se hová

2 Nem élek házasságban] *betoldás* 5 és Ūri soromba] *betoldás* 15–16
hanem ... léteben] *betoldás* 24 bis ... begünstigen] bis der Zufall das
Glük sie begünstigen (98. 22.) 25–26 egy országos ... Pestre] besuchte
eines Tages die Messe von Saint Germain (98. 23.) 27 Mulatságból] *be-
toldás* 27 egynéhány udvari tselédjeivel] ein Stallmeister und ein Page
mit zwei Bedienten (98. 26.) 28 holmi drágaságokat] zwei Kronleuchter
von Krystall (98. 25.)

ihre Begleitung aus. Ohne sich dieser Begegnung zu versehen, trat *Mariane* in das Gewölbe von ihren Freundinnen begleitet. Sie suchte einen kleinen Spiegel für ihren Geliebten, und ließ sich mehrere bringen, um die Wahl zu haben. Sie war prächtig angekleidet mit goldgestickten Kleidern; Halsband, Ohrgehänge und Ringe, Agraffen von Brillanten, nichts fehlte zu ihrem Anzug, alles war von feinstem Stoff und den schönsten Spitzen. *St. Hilaire* hatte nichts gespart, das schönste, was er auffinden konnte, hatte er ihr als Neujahrsge-
 5 schenk gegeben, und sie trug es so, weil er sie oft darum gebeten hatte. Diesesmal war sie prächtiger als gewöhnlich angezogen, weil er ihr auf der Messe mit einiger seiner Verwandten begegnen wollte, wo es ihm erwünscht war, sie ihnen zufälligerweise zu zeigen. Ein Bedienter folgte ihr und ihre Jungfer. Der Kaufmann, der nur den äussern Schein beurtheilte, nannte sie Frau. Es war der schönste
 15 Spiegel unter seinen Waaren, um den sie handelte. Die Prinzessin von E. kam noch einmal nach seinem Gewölbe zurück, das sie erst verlassen hatte, um ihren Handel in Richtigkeit zu bringen. Die Spiegel fielen ihr in die Augen, sie kam näher hinzu, und erkundigte sich nach den Preisen. *Mariane* erkannte sie und wollte fortgehen, aber sie konnte es nicht, ohne von der Prinzessin bemerkt zu werden, die, ohngeachtet sie dieselbe seit vier Jahren nicht gesehen hatte, und so sehr auch ihr Anzug verändert war, sie doch im Augenblick erkannte. *Mariane* schien bestürzt, und dies trug noch mehr zu ihrer Erkennung bey. Die Prinzessin redete sie an: „Sie sind in einem
 25 sehr kostbaren Aufzug, Madame“ sagte sie, und Sie haben sich sehr verändert, seit Sie von mir giengen. Wer ist Ihr Mann? fuhr sie fort, ohne *Marianen* nur Zeit zu lassen, sich von ihrer Bestürzung zu erholen. „Hätten Sie uns Nachricht von Ihrem Glückswechsel gegeben, wie es schiklich gewesen wäre, wir würden Sie nicht davon abgehalten haben, im Gegentheile, das Fräulein *Harcourt* und alle meine
 30 Leute würden sich mit mir gefreut haben. Aber wer ist Ihr Mann,

[123]

[124]

26 fuhr] „fuhr 27–28 erholen] erholen.“ 28 „Hätten] Hätten

1 Ohne ... versehen] *kihagyás* 6 nichts ... Anzug] *kihagyás* 9 oft] *kihagyás* 16–17 das sie ... bringen] *kihagyás* 21 ohngeachtet ... hatte] *kihagyás* 30 das Fräulein *Harcourt*] *kihagyás*

rátnéival együtt épen ebben a' boltban volt, a' leg drágább kitsiny szabású tükörök közzül egyet szeretője' számára akarván venni, és választani. Felette pompásan 's arannyal ki varrott ruhákban volt öltözve; keszkenője, gyöngye, fülön függői, gyűrűi, kar kötői egy szóval minden készülete nagy pompát mutatott. Szentiláry valamit 5 tsak szépet talált, meg vette néki új esztendei ajándékul, 's ezt kívánta, hogy mind azt viselje szeretője. Ekkor még pompásabb öltözetben volt Ilona mint egyébbkor szokott lenni, mert úgy akarta Szentiláry intézni a' dolgot, hogy ez alkalmatossággal egy bizonyos helyen öszve találkozzanak, 's némelly atyafijainak ötlet történet 10 képen meg mutathassa. Egy inas volt vele és a' Szobaleánya. A' Kalmártól a' ki ötlet nem esmérte, Aszszonynak neveztetett. Épen a' leg szebb tükörön alkudott akkor, mikor a' Palatinusné a' boltba bé ment. A' tükörök szemében tűntek a' Palatinusnénak, 's azért is oda ment, a' hol azok voltak. Ilona azonnal meg esmérte a' Palatinusnét, 's azonnal el akart menni, de nem mehetett a' nélkül, hogy attól észre ne vétetett volna, a' ki is ötlet, bár mint el volt is változtatva öltözete, mindjárt első tekintettel meg esmérte. Ilona el pirúlt, 's az által még jobban meg esmértette magát. A' Palatinusné meg szóllította ötlet: Az Aszszony igen pompás öltözetben vagyon, így szólla hozzája, 's igen el változott, mi olta én tölem el ment. Kinek hívják az Aszszony' férjét? monda továbbá, a' nélkül, hogy Ilonának időt hagyott volna ijedéséből való magába térésére. Ha az Aszszony, a' mint illetet volna nekünk hírt adott volna szerentséjéről, mi nem akadályoztattuk volna, sőt inkább velem együtt minden udvari tselédeim örültek volna jó szerentséjén. De ki lehet az Aszszony' férje, hogy illy fényes pompát tetet feleségével? Ezen szók ki mondhatatlanul meg háborították Ilonát. Én még hajadon vagyok, ezt felelte, tsak nem el ájúlván szégyenletében. „Még hajadon” mondá a' Palatinusné meg vető hangon. „Helyes személy” így szóllott továbbá, 's 30 hátot fordított néki a' leg nagyob meg vetésnek tekintetével, mert

[67] 15

[68] 25 30

1 leg drágább] *betoldás* 4–5 egy szóval ... mutatott] alles war von feinstem Stoff und den schönsten Spitzen (100. 7.) 12 a' ki ... esmérte] der nur den äussern Schein beurtheilte (100. 14.) 13–14 Palatinusné ... ment] Die Prinzessin von E. kam noch einmal nach seinem Gewölbe zurük (100. 15.)

um Sie in einem solchen Glanz auftreten zu lassen?“ – Diese Worte bestürzten sie unaussprechlich. „Ich bin noch unverheirathet,“ sagte sie mit der grösten Verlegenheit. „Noch nicht verheirathet?“ erwiderte die Prinzessin mit einem verächtlichen Ton. „Sie sind sehr artig,“ fügte sie hinzu, und drehte ihr den Rücken mit einem Blick der tiefsten Verachtung zu, denn sie mußte glauben, daß sie zu den öffentlichen Mädchen gehörte.

Mariane blieb wie todt auf demselben Plaz. Sie war in Verzweiflung, daß man sie erkannt habe, und daß sie von der Prinzessin für etwas gehalten werden mußte, was sie doch nicht war. Dieses hatte sie immer gefürchtet. Eilfertig verließ sie das Gewölbe, nachdem sie, ohne weiter zu handeln, dem Kaufmann den Preis, welchen er verlangte, für den Spiegel bezahlt hatte. Die beiden Schwestern, die mit ihr waren, waren sehr über das kurze Kompliment der Dame aufgebracht, die sie nicht kannten. Sie wußten nicht, was sie davon denken sollten, und erstaunten zumal über *Marianens* Bestürzung.

[125]

Diese war wirklich in einem Zustand, der ihr den Tod wünschen ließ, denn die Verachtung der Prinzessin hatte ihr das Leben verhaßt gemacht, und sie verließ die Messe, ohne *St. Hilaire* aufzusuchen. Sie stiegen in den Wagen, auf dem Wege suchte sie eine Entschuldigung bey ihren Begleiterinnen hervor; sie sagte ihnen, sie wäre Hofdame bey der Prinzessin von E. gewesen, welches die Dame sey, die sie gesehen hätten. Sie hätte den Dienst gegen den Willen der Prinzessin verlassen, unter dem Vorwand einer Heirath; sie hätte sich nicht prächtig bey ihr kleiden dürfen, weil sie sehr streng wäre, und nun, da sie von ihr, und reich genug sey, solchen Aufwand zu machen, und da sie Niemandem Rechenschaft von sich zu geben nöthig hätte, so hätte sie ihre Art des Anzugs geändert, und folgte nun ihrer Eitelkeit. Sie wäre bestürzt, setzte sie hinzu, daß die Prinzessin glaube,

[126]

2 sie] Sie

27 und da ... hätte] *kihagyás*

azt kellett gondolnia, hogy Ilona az el vetemedett rossz személyek közé tartozik.

Ilona mint a' meg holt, vagy mintha le lett volna ragadva, egy helyben maradt. Tsak nem el vezett azon való bújában, hogy meg esmértetett, és hogy a' Palatinusnétól olyas minek tartatott, a' mi nem volt. Ettől a' szerentsétlenségtől félt eleitől fogva, 's most véletlenül meg esett rajta. Kevés idő múlva el hagyta a' bóltot, mindeközül minden további alkú nélkül a' tükörért annyit, a' mennyit a' Kalmár kívánt meg fizetett. A' Prókátor' két leányai, kik vele voltak, nem kevés boszondoktak a' Palatinusné' beszédéért, a' kit, mint-hogy udvari pompa nélkül, 's kevés késézőkkel volt, nem esmértek meg. Még jobban tsudálkoztak azon, hogy Ilona olly igen meg volt háborodva.

[69] Igaz is olly állapotban volt ez, hogy halálos veszedelem fenyegette; mert a' Palatinusnétól való meg vettetés keserűvé tette neki az életet, 's haza ment a' vásárból, a' nélkül, hogy Szentiláryt fel kereste volna. Fel ültek a' kotsira, 's mentekben Ilona mentséget keresett magának, 's azt mondotta barátnéi előtt, hogy ő a' bóltba jött Aszszonyáságnak, ki is a' Palatinusné, az előtt udvari Dámája volt, azt a' szolgálatot, annak akarátja ellen férjhez menésnek színe alatt el hagyta; az ötet nem hagyta pompásan járni, ő pedig az ólta, mi ólta abból a' szolgálatból ki lépett, minthogy tőle ki telhetik, elébbeni öltözetét el változtatta, 's már most a' pompára való hajlandóságát szabadon követi. Azon ijedett meg, monda továbbá, mint-hogy a' Palatinusnétól a' Férjhez menés' színe alatt jött el, az pedig most meg tudta, hogy ő még hajadon. Minthogy a' dolognak ezen

3 le lett] lelett 20 akarátja] akarátja

3 vagy ... ragadva] *betoldás* 6-7 's most ... rajta] *betoldás* 10-11 a' kit ... volt] *betoldás*

sie sey verheirathet, und da sie es nicht wäre, so hätte sie sich nun entdekt, daß sie nur diesen Vorwand gebraucht habe, ihren Dienst zu verlassen. Da ihre Erzählung so viel Wahrscheinlichkeit hatte, und alles mit den Worten der Prinzessin von E. übereinstimmte, so glaubten es die Mädchen ganz gutwillig und trösteten sich.

5 *St. Hilaire* kam noch denselben Abend zu ihr, aber sie ließ ihm nicht Zeit, seine Frage anzubringen, warum er sie nicht auf der Messe gefunden habe. Sie gab ihm den Spiegel, und sein Dank war feurig, denn alles, was von ihr kam, war ihm theuer. Aengstlich fragte er, ob sie krank wäre, denn er sah ein ungewöhnliches Feuer in ihren Augen, und eine gewaltsame Anspannung in ihren Zügen. Sie antwortete, daß eine geringe Ursache dieses Uebelbefinden veranlaßt habe, und erzählte ihm, was ihr mit der Prinzessin E. begegnet war.

15 Der Vorfall bekümmerte ihn sehr, zumahl da er sahe, weiche Mühe es *Marianen* machte, ihre Thränen vor ihren Hausgenossen zu verbergen. Der Vorfall erforderte ein Gespräch unter vier Augen, und sie giengen der Kälte ohngeachtet in den Garten.

„Sie sehen, mein Herr,“ sagte sie weinend, „daß es eingetroffen ist, was ich vorher sah. Ich bin entehrt, und ich werde mich nie mehr darüber beruhigen, daß die Prinzessin eine schlechte Meinung von mir hat. Ich liebe Sie, Sie haben ein zu grosses Recht auf meine Liebe, um sie Ihnen zu verbergen, meine Neigung gründet sich auch auf Dankbarkeit. Ihnen bin ich alles schuldig, und Sie sind mir theurer, als die ganze Welt, aber doch nicht so theuer, wie mein guter Name. Ich opfre alles auf, um nicht für ein öffentliches Mädchen gehalten zu werden; ich will meine Aufführung in den Augen der Prinzessin rechtfertigen. Ich will Ihnen alles zurückgeben, was ich von Ihrer Grosmuth empfieng. Ich entsage allen Hoffnungen, die Ihre Güte mir in der Ferne zeigte; aber erlauben Sie, daß ich meinen guten Nahmen rechtfertigen darf. Morgen gehe ich zu ihr, lieber will ich alles entdecken, als für niederträchtig angesehen werden.“

[127]

elő adása igen hihetőnek látszott, 's a' Palatinusné' beszédével igen meg egyezett, azért késérői minden gyanakodás nélkül el hitték.

[70] Szentiláry még az nap estve el ment hozzája, de Ilona nem hagyott néki időt arra a' kérdésre, miért nem találhatta meg ötöt a' vásárban. Által adta néki a' tűkört, 's Szentiláry forrón meg köszönte, mert mindent meg betsülhetetlennek tartott, a' mi ő tőle jött. Nyughatatlanul kérdezte Ilonától, ha nem beteg e', mert látta, hogy szemeiben szokatlan tüzeség volt, 's ábrázatja' vonásai rend kívül ki voltak feszülve. Azt felelte Ilona, hogy az ő bajját egy véletlen eset okozta, 's el beszéllette az egész dolgot, mint járt a' Palatinusnéval. 5 10

Ez a' történet igen meg szomorította Szentiláryt, mert látta, melly igen nehezen tudja Ilona magát a' házbéliek előtt is a' sirástól meg tartóztatni. A' dolog magános beszélgetést kívánt, azért is, az estvéli hívesség sem álván ellent ki mentek ketten a' kertbe.

[71] „Látja az Úr, monda Ilona sírva, hogy bé tellyesedett a' mitől féltem. El vesztettem betsületemet, 's lehetetlen magamat meg nyugtatnom azon, hogy a' Palatinusné olly bal vélekedéssel van erántom. Én az Urat szeretem, az Úr sokkal jobban meg érdemli minden tekintetben az én szerelmemet, mintsem hogy azt el titkolhatnám; az én hajlandóságom egyszer 's mind háladatosságon is fundáltatik. Az Úrnak köszönök mindent, 's az Urat föllyebbre betsülem, mint az egész világot; de annyira még sem, mint jó híremet, nevemet. Kész vagyok mindent fel áldozni; tsak hogy el vetemedett rozsasz személynek ne tartathassam; 's ki kell magamat a' Palatinusné előtt a' gyanúból vernem. Kész vagyok az Úrnak mindent vissza adni, a' mit nemes szívűségéből nyertem. Kész vagyok minden reménységről le mondani, mellyel az Úr' jósága bízattott; tsak hogy jó híremet nevemet vissza nyerhessem. Holnap el megyek a' Palatinusnéhoz, 's inkább mindent meg vallok néki, minthogy előtte betstelen és megvettetett személynek tartattasam.” 15 20 25 30

22 híremet] *betoldás*

Wie ein Blitzstrahl errührte *St. Hilaire* diese letzte Erklärung. „So ist dies alles, was Sie beschlossen haben, *Mariane*,“ sagte er, „Sie wollen mich auf immer verliehren, und vier Jahre einer gegenseitigen Treue können einen kummervollen Augenblick nicht versüßen?“ –
5 „Dieser kummervolle Augenblick wird so lange dauern, als mein Leben,“ sagte sie. „Es ist selbst Ihrer eigenen Ehre wichtig, daß ein Mädchen, die Sie für sich bestimmen, unbeargwöhnt sey, denn dies ist das einzige Gut, was sie Ihnen zubringt. Ach, fügte sie noch hierzu, und fiel weinend in seine Arme: Sie sind es, der mein Unglück wollte, hätten Sie mich nicht veranlaßt, mich so prächtig zu kleiden, so würde ich die Aufmerksamkeit der Prinzessin nicht auf mich gezogen haben, sie würde mich nicht aus der gemeinen Menge unterschieden haben! Ich hätte Ihnen nicht weniger zugehört, und mein guter Nahme wäre so vollkommen, als meine Unschuld. Aber es ist
10 beschlossen, und sollte ich mein ganzes übriges Leben das unglücklichste Geschöpf seyn, und in meine erste Umstände zurück sinken, so würde ichs nicht ertragen, daß man so entehrende Urtheile über mich fällt. Sie möchten mir sagen, was Sie wollten, ich stürbe für Gram, wenn ich Sie nicht eines andern überzeugen dürfte. Ich werde sterben, wenn ich Sie verliehre, aber der Tod ist mir auf gleiche Weise gewiß; erlauben Sie also wenigstens, daß ich gerechtfertigt sterbe, und in den Augen der Welt unschuldig.“

Alles was ihm möglich war, that *St. Hilaire*, um sie zu beruhigen und ihren Entschluß zu ändern; zwey Stunden blieb er bey ihr, er wollte wenigstens versuchen, Aufschub nur um einen Tag zu erlangen, aber sie blieb unbeweglich, und er konnte nichts ausrichten. Sie wollte ihren Zweck erreichen, wollte es dem Zufall überlassen, was daraus werden würde, und wollte nicht länger als den nächsten Tag mehr abwarten. „Warte ich länger,“ sagte sie, „so weiß es das ganze Haus der Prinzessin, Fräulein *Harcourt* hat mich selbst
30 gesehen, und sie werden es ihren Bekannten sagen. Die öffentliche Verläumdung wird mich verfolgen, mich bis in meine Einsamkeit

4 einen] Einen 6 „Es] Es

12 gemeinen] *kihagyás* 27–29 Sie wollte ... abwarten] *kihagyás*

[72] Ilonának ezen utolsó szavai, villám gyanánt hatottak Szentiláry' szívére. „Hát mind ez az, a' mit végzett magában, édes Ilonám, monda Szentiláry, 's négy esztendeig szakadatlan tartó hűségünk nem tud egy keserű szempillantást meg édesíteni.” – Ez a' keserű szempillantás mind addig fog tartani, valamig az életem, monda Ilona. 5
Maga az Úr' betsülete is meg kívánja, hogy az a' Személy, melyet magáénak választott, ment légyen minden gyanútól, mert az egy jó híren és betsületén kívül úgy sem tud semmit is adni magával. Óh, így szóllott továbbá sírva, 's Szentiláry nyakába borúlt: az Úr okozta szerentsétlenségemet, mert ha az Úr illy pompásan nem járattott volna, nem vontam volna magamra a' Palatinusné' figyelme- 10
tességét, 's nem esmert volna az ki a' sokaság közzül! Úgy is az Úré lehettem volna valamint így, 's most az én jó hírem is szintén úgy fogyatkozás nélkül volna, mint ártatlanságom. De el szántam magamat, 's ha szintén egész életemben a' leg szerentsétlenebb teremtés 15
lennék is, 's elébbeni szegénységembe vissza kellene is esnem, még sem szenvedhetném el, hogy rólam olly rosztat gyanítsanak. Akar mit mondana is az Úr, kész lennék búmban meg halni, ha az Urat velem egy értelemre nem tudnám bírni. Meg halok bánatomban, ha az Urat el vesztém; de a' halálom minden esetre bizonyos; engedje 20
meg hát az Úr, hadd halhassak meg úgy, mint betsületes személy, 's hadd tartathassam a' világ előtt is ártatlannak.”

[73] Valami tőle ki telhetett, mindent tett Szentiláry, hogy Ilonát meg nyugtassa, 's ezen el tökéllését meg másítsa; két óráig maradt nála, 's minthogy többet nem tehetett, leg alább azt akarta végbe vinni, 25
hogy szándékanak végre hajtását egy nappal tovább hallaszsa; de Ilona álhatatosan meg maradt fel tétele mellett. „Ha tovább vára-
kozom így szólla, ki fog tudódni a' dolog a' Palatinusnének egész ud-
varában; H. Kisaszszony maga is látott, az is minden esmerőseinek el beszéli a' történetet. A' közönséges rágalmazás az után engem 30
mindenütt fog üldözni, még tsendes magánosságomban sem fog bé-
két hagyni; az által, az Úr' szeretetére is egészlen méltatlan lennék;

12 Úgy] úgy 21 halhassak] hallhassak

16 elébbeni szegénységembe] in meine erste Umstände (106. 16.)

zu entehren trachten; dieses würde mich Ihrer ganz unwürdig machen, aber wenn ich durch mein Geständniß zuvorkomme, so wird das Geheimniß alsdann nicht weiter entdeckt werden, und das Ge-
rede schläft ein, ohne mir Schaden zu thun.“ „Aber,“ sagte ihr *St. Hi-*
5 *laire*, „hoffen Sie, daß man Ihren Worten glaubt?“ – Ich nenne Ihren
Nahmen, sagte sie, Sie sind viel zu rechtschaffen, als daß Sie mich
ins Unglück stürzen sollten. „Aber was werden Sie alsdann anfan-
gen, wenn man weder Ihnen, noch mir glauben wird?“ fragte er. Ach
seufzte sie, und ihre Thränen flossen stärker, hier ist der Punkt, der
10 mich zur Verzweiflung treibt. Glaubte man uns nicht, und Sie woll-
ten mir das Wenige geben, was ich bedarf, so ist mein Entschluß
fest, ich gehe ins Kloster. Sollte ich in der Welt bleiben, nach dem
Verlust meines guten Nahmens und meiner Ehre? Nimmer kann ich
das! [130]

15 „So lieben Sie mich denn gar nicht?“ sagte er ihr – „Beweise ich
Ihnen nicht das Gegentheil, denn liebte ich Sie weniger, würde ich
nicht so für Ihre Ehre besorgt seyn, die an die meinige fest geknüpft
ist. Ich würde aufhören, Sie zu lieben, wenn Sie ein Mädchen zu
Ihrer Gefährtin wählen wollten, die in den Augen der Welt ihren
20 guten Namen verlohren hat, so unschuldig sie auch in der That ist.“

Es war ihm unmöglich, andre Gründe von ihr zu hören, und diese
Beharrlichkeit war der vollkommenste Beweis, daß sie sich in sei-
nem Umgang keine Blösse gegeben; denn hätte sie das, so würde
er es über sie vermocht haben, sie von einem Schritt zurück zu hal-
25 ten, der gegen seinen Willen war, und der von so wichtigen Folgen
für ihn seyn mußte. Ihr einziges Interesse war, ihn zufrieden zu wis-
sen, aber indem sie ihrem Willen folgte, opferte sie ihn ihrer Tugend
auf. Gewiß ists, daß die Empfindlichkeit, die sie ihm über ihren ge-
kränkten guten Namen zeigte, ihm nur noch mehr Bewunderung
30 ihrer Tugend einflößte. Aber er war doch in die größte Verzweif-
lung gebracht; wohl zwanzigmal fiel er ihr zu Füßen, am sie von [131]

15 ihr] ihr”

13–14 Nimmer ... das] *kihagyás* 26 für ihn] *kihagyás* 28–29 gekränk-
ten] *kihagyás*

[74] de ha jó idején mindenekről vallást teszek, úgy az után a' titok nem fog ki terjedni, 's a' rágalmazás meg szűnik, 's nem fog kárt tenni." – „De, monda Szentiláry, azt gondolja e' édesem, hogy el fogják hinni szavát?" – „Az Urat fogom nevezni, felele Ilona; az Úr sokkal nemesebb szívű, mint sem hogy engem gyalázatba keverne, 's hazugságban hagyna." – „De hát akkor mi tévők legyünk, ha egyikünk szavának sem hisznek", kérdé Szentiláry. – Oh így sohajta Ilona, ez az a' bökkenő, melly miatt tsak nem el megy az eszem. Ha egyikünknek sem hinnének, 's az Úr tőlem azt a' keveset a' mennyiből takarékosan el élhetek, meg nem tagadná, tellyes fel tételem az, hogy a' Klastromba mennék. Mi képpen maradhatnék, és mit tennék a' világon, ha egyszer jó híremet nevémet el veszteném? 5 10

„Hát éppen nem szeret e' engemet az én Ilonám" monda Szentiláry. – „Nem az ellenkezőről teszek e' bizonyóságot? felele Ilona; mert ha az Urat kevesebbé szeretném, nem volna olly nagy gondom az Úr' betsületére, melly az enyimmel olly szorosán öszve van köttetve. Nem tudnám az Urat szeretni, ha ollyan leányt akarna feleségül venni, a' ki a' világ előtt el vesztette betsületét, ha szintén ez a' személy ártatlan volna is." 15

Lehetetlen volt Ilonát más értelemre bírni, 's ez az álhatatosság ellene mondhatatlan bizonyósága volt annak, hogy szeretője eránt mindenkor fedhetetlenül viselte magát; mert ha a' kissebbítésre, és meg szóllásra tsak leg kevesebb okot adott volna is, meg tudta volna ötet Szentiláry egy ollyan lépéstől tartóztatni, melly egészen az ő akaratja ellen volt, 's mellynek olly sok fontos következéseit lehetett előre látni. Ilonának fő tzélja mindenkor a' volt, hogy szeretőjének kedvét 's tetszését keresse, de most még azt is kész volt a' virtusnak fel áldozni. Többet is nyert ezzel, mint vesztett, mert Szentiláry atól fogva, mi ólta szeretőjét a' betsülete eránt olly igen érzékenynek látta, még nagyobb tisztelettel vonatattott hozzája. Mind azon által 20 25 30

4 „Az] Az 6 hagyana.] kagyna 7 hisznek"] hisznek 8 bökkenő]
bökenő

5-6 's hazugságban hagyana.] *betoldás* 28 Többet ... mert] *betoldás*

diesem Schritt zurück zu halten, aber er siegte nicht, und es war beschlossen, daß der Schritt, der eine gänzliche Trennung befürchten ließ, nur dazu beytragen mußte, sie auf ewig zu verbinden.

5 Sobald *St. Hilaire Marianen* verlassen hatte, legte sie sich zu Bette und dachte nach, was sie zu thun hatte, aber die Mittel schienen ihr immer schwieriger. Sie fürchtete, die Prinzessin möchte ihr den Zutritt versagen, wenn sie sich zeigte. Sie fürchtete die beleidigende Ausdrücke der Bedienten, die sie auch mit den Augen der Prinzessin ansehen würden. Es fiel ihr ein, sich an Fräulein *Clairval* zu wenden, 10 und sie um die Gefälligkeit zu bitten, ihr einen Dienst zu leisten. Sie wollte selbst zu ihr gehen, aber sie fühlte sich so schwach, daß sie das Bette nicht verlassen konnte. Kaum als es Tag war, sandte sie dem Fräulein einen Wagen und folgendes Billet:

15 „Ein Zufall, der mir gestern begegnete, und den ich nicht vorher sehen konnte, nöthigt mich, Ihre Hülfe zu suchen, um den nachtheiligen Folgen zuvorzukommen, die er nach sich ziehen könnte. Mein Zustand wird Ihnen den Schlag fühlbar machen, der mich auf eine so empfindliche Weise getroffen hat. Sie werden erfahren, daß es nur in Ihrer Gewalt steht, mich zu retten, mir das zu erhalten, was mir 20 nach meinem ewigen Wohl am theuersten ist. Ich kann nichts mehr schreiben. Kommen Sie um Gotteswillen, so bald es Ihnen möglich ist.“ [132]

25 Sie schickte den Wagen mit dem Billet in aller Frühe zu Fräulein *Clairval*. Diese empfing es auch sogleich; der Bediente sagte ihr, daß er geglaubt hätte, seine Herrschaft stürbe diese Nacht, und daß sie sie mit der größten Ungeduld erwartete. Fräulein *Clairval* kannte kein andres Vergnügen, als andern welches zu geben, sie nahm sich daher nur so viel Zeit, um ein leichtes Morgengewand anzuziehen,

25–26 und daß ... erwartete] *kihagyás*

még is közel volt a' kétségbe eséshez, száma nélkül lábaihoz esett 's kérte, másítsa meg szándékát, de hijában! A' volt végezve felölek, hogy az a' tselekedet szolgáljon örökösen való egyesülésekre, a' melly előlről tekintve örökösen való el választással fenyegette őket.

5

Mihelyt Szentiláry el ment, Ilona azonnal le fekütt, 's arról gondoskodott, mi tévő légyen, de hová tovább nehezebbnek látszott szándékának véghez vitele. Attól félt, hogy a' Palatinusné nem ereszti ötet maga eleibe. Attól is tartott, hogy az udvari tselédek előtt tudva van dolga, 's azok vele meg vetéssel fognak bánni. A' jutott eszébe, hogy Báró Karvaly Kisaszszonyhoz folyamodjék, 's annak szívességét és szolgálatját kérje ki ebben a' dologban, maga akart a' hoz el menni, de úgy el volt bádjadva, hogy a' háztól nem mert el távozni. Mihelyt meg virradt, a' nevezett Kisaszszonyért kotsit küldött a' következő levéllel együtt:

10

15

[77] „Egy különös történet, melly rajtam tegnap esett, 's mellyet előre nem láthattam, arra kénszerít, hogy Nagyságodhoz folyamodjam, 's Nagyságod' segedelmét bátorkodjam ki kérni azon ártalmas következtetéseknek el háritására, mellyektől tarthatok. Melly igen fájdalmas sebet ejthetett légyen ez a' tsapás rajtam, az én mostani bádjadságomból is el gondolhatja Nagyságod. Meg fogja látni Nagyságod, hogy tsak a' maga hatalmában áll engem a' veszedelemből ki ragadni, 's nékem azt vissza adni, a' mit örök boldogságom után leg nagyobbra betsülök. Többet nem írhatok. Az Istenre kérem Nagyságodat jöjjen, mihelyt jöhet.”

20

25

Ezen levelet a' kotsival együtt korán reggel el küldötte Báró Karvaly Kisaszszonyhoz. Ez nem sokára vette is, 's az inastól még bővebben meg értette Ilonának bádjadtságát. Karvaly Kisaszszony nem esmért nagyobb örömet, mint másokat meg örvendeztetni, azért is mihelyt fel öltözött, azonnal kotsira ült. Ilonát nagy forróságban, 's olly igen meg bádjadva találta, hogy alig tudott szóllani.

[78]

30

2 A'] a' 26–27 Karvaly] Karvally

1 száma nélkül] zwanzigmal (108. 31.) 4 előlről tekintve] *betoldás*

und stieg in den Wagen. Sie fand *Marianen* in einem heftigen Fieber und grosser Ermattung, so daß sie kaum sprechen konnte.

Alle Anwesenden mußten sich aus ihrem Zimmer entfernen, und nun entdeckte sie dem Fräulein ihre Begebenheit und ihre Unruhe. 5 „Erlaubten es meine Kräfte,” sagte sie, „so würde ich sie nur gebrauchen, um mich Ihnen zu Füßen zu werfen, und Sie zu bewegen, ins Hotel der Prinzessin E. zu gehen, und zu erfahren, was man dort von mir denkt. Sie sollen mich nicht rechtfertigen, wenn es nicht in Ihrem Vermögen steht, aber nur dies bewirken Sie, daß die Prinzessin sich ihres Urtheils enthält, nur diesen einzigen Tag. Sie soll mir nur erlauben, mich selbst zu rechtfertigen, sie soll es nicht verschmähen, mich anzuhören. Die gestrige Aufnahme der Prinzessin verwundet mein Herz grausam, ich kann diesen Auftritt nicht überleben, nur von Ihnen hängt es ab, noch ein Rettungsmittel zu versuchen. Zögern Sie nicht, um Gotteswillen, denn jeder Augenblick macht das Uebel unheilbarer. Gehen Sie, retten Sie mir das, was mir theurer als das Leben ist.” Seufzer und Thränen erstikten und unterbrachen ihre Stimme. Das Fräulein konnte ihr ihren Beystand unmöglich versagen, sie hatte Mitleid mit ihr, und statt die Zeit mit unnützem Trost 10 zu verlieren, stieg sie in den Wagen, und nahm den Weg zum Pallast der Prinzessin E. [133]

Fräulein *Harcourt* war eben aufgestanden, sie war über einen so frühen Besuch sehr verwundert, aber noch mehr als sie die Ursache davon erfuhr: „Wollen Sie *Marianen* das Leben retten?” fragte 25 Fräulein *Clairval*, „denn nur von Ihnen hängt es ab. Sie ist in einem Zustand, der alles Mitleid verdient.” „Was soll ich für so ein verlohrenes Geschöpf thun können?” – „Sie Ihrer Achtung wieder würdigen und sie auch in den Augen Ihrer Prinzessin rechtfertigen,” erwiderte Fräulein *Clairval*. „Ich büрге für *Marianens* Tugend, wäre sie nicht, wofür ich sie halte, so würde ich nicht für sie zu sprechen wagen. Die verächtliche Art, wie die Prinzessin sie gestern behandelte, hat sie so erschüttert, daß ihr der Kummer darüber eine heftige Krank- 30 [134]

10–11 mir nur ... verschmähen] *kihagyás*

Minden jelen lévőknek ki kellett a' szobából menni, 's azután Ilo-
na az egész dolgot 's minden nyughatatlanságát meg beszéllette. „Ha
erőm engedné, így szólla, nem tennék egyebet, hanem Nagyságod'
lábaihoz borúlnék, 's úgy könyörögnék Nagyságodnak, hogy méltó-
táztassék a' Palatinusné udvarába menni, ott meg tudni, mitsoda 5
ítélettel vannak felőlem. Ne mentsen Nagyságod, ha nem lehet, tsak
azt vigye véghez, hogy a' Palatinusné még egy nap tartsa függő-
ben ítéletét, 's méltóztassék engem meg hallgatni. A' Palatinusné-
nak tegnapi beszéde ki mondhatatlanúl meg sebesítette szívemet,
még pedig olyan sebbel, melly halálos lészen, ha tsak Nagyságod a' 10
veszedelemből ki nem ragad. Az Istenre kérem, ne késsék, mert min-
den szempillantás gyógyíthatatlanabbá teszi bajomat. Siessen Nagy-
ságod, tartsa meg, ha lehet, számomra azt, a' mit életemnél többre
betsülök.” Még többet szóllott volna, de a' sohajtások és könyhul-
latások el fojtották beszédét. Karvaly Kisaszszony nem tudta tőle 15
meg tagadni szívességét, könyörületességre indúlt érzékeny szíve, 's
a' helyett, hogy az időt haszontalan vígasztalással vesztegette volna,
mindjárt kotsira ült, 's a' Budai vár fel indúlt a' Palatinusnéhoz. H.
Kisaszszony éppen akkor kelt volt fel, igen tsudálkozott, hogy olly
korán jött látogatója, még jobban tsudálkozott az után, midőn a' lá- 20
togatásnak tzélját meg értette: „Meg akarja e' Nagyságod Ilonát a'
haláltól szabadítani? kérdé Báró Karvaly Kisaszszony, egyedül tsak
Nagyságodtól függ annak boldogsága. Ollyan állapotban van, melly
minden szánakozásra méltó.” – Mit tehetek egy olly el vetemedett
személynek javára? kérdé H. Kisaszszony. – „Azt teheti; és tegye 25
Nagyságod, hogy tartsa tisztességes személynek, 's a' Palatinusné
is bírja eránta kegyesebb ítéletre, felele Karvaly Kisaszszony. Én fe-
lelek Ilona mellett, hogy ő feddhetetlen életű; ha az nem volna, egyet
sem sólnék érette. A' Palatinusnétől való meg vettetés, mellyet teg-
nap tapasztalt, olly igen szívére hatott, hogy bujában le betegedett; 30

13 életemnél] életemnek 18 Palatinusnéhoz] *Az eredetiben új bekezdés kezdődik utána.* (112. 22.)

25 kérdé H. Kisaszszony] *betoldás*

heit zugezogen hat; sehen Sie hier das Billet, was sie mir geschrieben, ich habe ihren dringenden Bitten nicht widerstehen können, ich habe mich verbindlich gemacht, ihre Fürsprecherin zu werden, daß sie sich in Ihren und der Prinzessin Augen rechtfertigen darf.

5 Sie bittet nur um die Erlaubniß, sich zu Ihren Füßen zu werfen. Ich kenne ihre Unschuld.“ „Aber,“ unterbrach sie Fräulein *Harcourt*, „wie reimt sich die Pracht, worinn dieses Mädchen erschien, mit ihrem schuldlosen Leben? denn Reichthum kommt nicht leicht durch so unschuldige Wege.“ „Sie wird es Ihnen selbst erklären, wenn Sie ihr

10 gefällig zuhören wollen,“ sagte Fräulein *Clairval*, „aber dürfte ich wissen, was die Prinzessin darüber denkt?“ „Sie sagte wenig, aber dies wenige läßt alles andere vermuthen, und der ganze Palast weißt die Geschichte.“ „Desto schlimmer,“ sagte die Fürsprecherin, „*Mari-*

15 *ne* wird sich darüber niemals trösten. Könnte man aber doch nicht Mittel finden, daß sich das Gerede nicht weiter fortpflanzte? Retten Sie ihren guten Namen, er ist es werth, gerettet zu werden. Alle Welt wird der Prinzessin Glauben beymessen, sie ist so gut und so großmüthig, und würde es gewiß bereuen, den guten Namen eines Mädchens getrübt zu haben, deren Ehre ihr nicht gleichgültig seyn

20 kann, da sie ihnen einst angehörte, da sie fast in ihrem Pallast erzogen worden.“ – „Die Prinzessin, sagte Fräulein *Harcourt*, wird sich nicht wenig wundern, sie so empfindlich über den Punkt der Ehre zu wissen –“ „Und doch ist sie es, sagte Fräulein *Clairval*, und mehr als Sie es denken. Ich kann es Ihnen nicht genug wiederholen,

25 wenn Sie meine Fürsprache annehmen, ich büрге für ihre Tugend.“ „Dies ist alles gesagt, erwiederte Fräulein *Harcourt*. Auf Ihre einzige Versicherung ist meine Meinung jetzt schon ganz anders, als diesen Morgen noch. Ich will zur Prinzessin gehen und mit ihr sprechen.“

[135]

10 dürfte] dörfte 13–14 „*Mariane*] *Mariane*

16 er ist ... werden] *kihagyás* 27–28 als ... noch] *kihagyás*

méltóztassék nézni ezt a' levelet, melyet ő én nékem írt; az ő szívre ható kérésének nem álhattam ellene, meg ígértem néki, hogy szószóllója leszek, 's ki nyerem néki azt az engedelmet, hogy a' Palatinusné előtt és Nagyságod előtt magát személyniesen menthesse. Nem kér ő egyebet, hanem tsak azt a' gráziát, hadd borúlhasson maga Nagyságtok lábaihoz. Én az ő ártatlansága felől meg vagyok győztetve." – „De mi képp lehet, így szakasztá félben szavait H. Kisaszszony, mi képp lehet azt a' pompát, melyet ez a' leány tesz, az ő ártatlanságával öszve egyeztetni? Mert az olly nagy gazdagság nem egy könnyen gyúlik az ártatlanság' úttján." – – „Ő maga mindent meg fog magyarázni, ha Nagyságod méltóztatik meg hallgatni, mond a' Karvaly Kisaszszony; de hát a' Palatinusné, ha bátorkodom kérdezni, mit ítél felőle?" – „Az kevesett szóllott róla, felele H. Kisaszszony, de abból a' kevésből mindent meg lehetett érteni, 's az egész udvar tudja a' történetet." – „Annál bajosabb és veszedelmesebb a' dolog, monda a' szószólló; Ilona soha sem tudja el felejtteni. De valljon nem lehetne é valami módot találni, hogy a' rosz hír tovább ne terjedjen? Könyörüljön rajta Nagyságod, 's tartsa meg jó hírét, nevét, melyet ki mondhatatlanúl félt. A' Palatinusné' szavát az egész világ el hiszi, az ő kegyessége, és nemes szívüése mindenütt esméretes, 's bizonyosan sajnálni fogná, ha egy ollyan leánynak jó hírében nevében méltatlanul kár esnék, a' kinek betsületét maga is annál inkább szeretheti, minthogy az egy ideig az ő udvarában élt, és tsak nem abban neveltetett." – „A' Palatinusné nem kevesé fog tsudáلكozni, monda H. Kisaszszony, ha meg hallja, hogy Ilona olly igen érzékeny a' maga betsülete eránt." – „Ő pedig igen érzékeny monda a' Karvaly Kisaszszony, még sokkal érzékenyebb, mint Nagyságod gondolhatja. Még egyszer mondom, ha Nagyságod szószóllásomat el fogadja, én felelek ártatlanságáról." – „Ez már sok, felele H. Kisaszszony. Egy illyen szószóllónak hathatós pártfogása egészen meg változtatta ítéletemet, 's elébbeni vélekedésemet. El megyek a' Palatinusnéhoz szóllok vele."

- [81] Kisaszszony, de abból a' kevésből mindent meg lehetett érteni, 's az egész udvar tudja a' történetet." – „Annál bajosabb és veszedelmesebb a' dolog, monda a' szószólló; Ilona soha sem tudja el felejtteni. De valljon nem lehetne é valami módot találni, hogy a' rosz hír tovább ne terjedjen? Könyörüljön rajta Nagyságod, 's tartsa meg jó hírét, nevét, melyet ki mondhatatlanúl félt. A' Palatinusné' szavát az egész világ el hiszi, az ő kegyessége, és nemes szívüése mindenütt esméretes, 's bizonyosan sajnálni fogná, ha egy ollyan leánynak jó hírében nevében méltatlanul kár esnék, a' kinek betsületét maga is annál inkább szeretheti, minthogy az egy ideig az ő udvarában élt, és tsak nem abban neveltetett." – „A' Palatinusné nem kevesé fog tsudáلكozni, monda H. Kisaszszony, ha meg hallja, hogy Ilona olly igen érzékeny a' maga betsülete eránt." – „Ő pedig igen érzékeny monda a' Karvaly Kisaszszony, még sokkal érzékenyebb, mint Nagyságod gondolhatja. Még egyszer mondom, ha Nagyságod szószóllásomat el fogadja, én felelek ártatlanságáról." – „Ez már sok, felele H. Kisaszszony. Egy illyen szószóllónak hathatós pártfogása egészen meg változtatta ítéletemet, 's elébbeni vélekedésemet. El megyek a' Palatinusnéhoz szóllok vele."

9 Mert] mert 10 úttján."] úttján. –" 32 vele."] vele.

16 el felejtteni] sich ... trösten (114. 14.) 19 melyet ... félt] *betoldás* 31 ítéletemet ... vélekedésemet] meine Meinung (114. 27.)

Sie gieng zu ihr, und erzählte ihr alles, was Fräulein *Clairval* ihr gesagt hatte. Die Prinzessin fand soviel Wahrscheinliches in der Erzählung, daß sie das Fräulein zu sich kommen ließ. Sie bestätigte nur noch mehr, was sie der Hofdame erzählt hatte, und gieng bey der Prinzessin noch weiter, indem sie ihr erzählte, was sie selbst von *Marianen* wußte, und als wäre sie selbst auch völlig davon überzeugt; sie versicherte, daß man noch mehr von *Marianen* selbst erfahren würde, und flehte sie nur an, sie nicht zu verurtheilen, ehe sie *Marianen* selbst gehört hätte. Die Prinzessin erlaubte ihr zu kommen, und setzte noch hinzu, daß es sie sehr freue, *Marianen* so empfindlich über den Punkt der Ehre zu wissen, und dieses lasse sie voraussetzen, daß sie sich immer vorsichtig betragen habe. Ich will ihr zeigen, setzte sie hinzu, daß ich jezt schon nicht mehr zweifelhaft über sie sey, Sie sollen ihr erzählen, was Sie eben sehen werden.

[136]

Zu gleicher Zeit gab sie Befehl, daß sich ihr ganzer Hofstaat in ihrem Zimmer versammeln sollte, sie trat zu ihnen und sagte: „Hört, was ich Euch jezt sagen werde. Gestern abend sprach ich übel von einem Mädchen, die einige von Euch wohl kennen, weil sie in meinen Diensten war. Ich war nicht so von ihrer Lage unterrichtet, als ich jezt bin, ich widerrufe also mein Urtheil, das nicht zu ihrem Vortheil ausfiel. Weil ich sie für ein frommes Mädchen halte, deren guter Ruf keinen Vorwurf verdient, so soll das, was ich gesagt haben kann, keinen Eindruck bey Euch machen. Ich bin ganz vom Gegentheil überzeugt, und es würde mir Leid seyn, wenn ich ihr durch einen ungegründeten Verdacht schädlich wäre.“ Diese Handlung der Prinzessin machte tiefen Eindruck, sie that noch mehr, sie trug dem Fräulein *Harcourt* auf, *Marianen* zu besuchen, und ihr selbst zu erzählen, was sie eben gehört hatte, und sie ließ sie noch einladen, so bald es ihre Gesundheit erlauben könnte, sich selbst zu zeigen, und versicherte sie einer gütigen Aufnahme. Beide Fräulein stiegen sogleich in den Wagen, um zusammen *Marianen* zu besuchen, die sie aber nicht allein fanden.

[137]

St. Hilaire, der den Abend vorher sehr von ihrer Tugend erbaut, aber wenig über ihre Gefälligkeit erfreut, sie verlassen hatte, war in aller Frühe zu ihr gegangen, um zu erfahren, was sie beschlossen habe. Er wollte noch alles versuchen, ihren Entschluß zu hintertrei-

El is ment azonnal, 's mindent meg beszéllett, a' mit Karvaly Kis-
aszszonytól hallott. A' Palatinusné oly igen hihetőnek találta a' do-
lognak egész elő adását, hogy a' Báró Kisaszszonyt azonnal ma-
gához hívatta. Ez újra erősítette mind azt, valamit előbb az udvari
Dámának mondott, sőt még többet is tett, mindent meg beszéllett, 5
a' mit maga mások után is Ilonáról tudott, a' miről maga meg volt
győzöttetve; azt mondotta, hogy Ilonától még többet tudhatna meg
a' Palatinusné, 's azon könyörgött, hogy ne kárhoztassa addig, míg
meg nem hallgatja. A' Palatinusné meg engedte, hogy Ilona eleibe
mehessen, 's még azt is mondotta, hogy igen örül Ilonának a' maga 10
betsülete eránt való nagy gondosságán, ugyan azért el hiszi, hogy
[83] elébb is feddhetetlenül élt. Mindjárt meg bizonyítottam, így végezte
szavait, hogy már most sem kételkedem ártatlansága felől, beszélje
meg néki a' Kisaszszony a' mit most mindjárt látni fog.

Ezen szók után parantsolatot adott, hogy minden udvari tseléd- 15
jei az ő szobájában gyűljenek; a' melly meg lévén, így szóllott hoz-
zájok: „Egy különös beszédem van veletek. Tegnap estve roszzsat
mondottam egy leányról, a' kit némellyek közületek jól esmérnek,
minthogy egy ideig az én szolgálatomban volt. Most jobban érté-
semre estek minden környűl állásai, azért is vissza veszem azt a' 20
bal ítéletet, mellyet tegnap róla tettem. Minthogy én ötet egészen
ártatlannak tartom, azért azt a' mit róla mondottam, úgy kell nézni
mintha nem is mondottam volna. Egészen meg vagyok az ő fedd-
hetetlen életéről győzöttetve, 's igen sajnálnám, ha én miattam a'
méltatlan gyanúság által jó hírében nevében kár esnék.” A' Palati- 25
nusnének ezen tselekedete igen szívre ható volt; de még többet tett,
[84] azt bizta H. Kisaszszonyra, hogy látogassa meg Ilonát, beszélje el
maga néki a' mit most hallott, 's hívja ő hozzája, mihelyt jobban lesz,
's tégye bizonyossá, hogy kegyesen fog láttatni. E' meg lévén, mind
a' két Kisaszszony kotsira űlt, együtt mentek Ilonához, de a' kit nem 30
magánossan találtak.

Szentiláry, a' ki az előtte való estve Ilona' virtusának tsudálásá-
val, de nem igen jó reménységgel ment haza, reggel igen korán meg
látogatta szeretőjét, hogy meg értse tőle, mire tőkéllette el magát.
Újra mindent meg akart próbálni, hogy azt attól a' lépéstől meg tar- 35

ben, der sie nach aller Wahrscheinlichkeit auf immer von einander trennen würde. Es lag in seinem Plan, gleichgültig zu scheinen, und sich von ihr aufsuchen zu lassen, aber der Zustand, in dem er sie fand, ließ ihn alle Härte vergessen, die er sich vorgesezt hatte. Das Fieber wurde bey ihr immer heftiger, es machte ihn für sie zittern, und mehr tod als lebendig warf er sich zu ihren Füßen. Ohne eine Silbe hervorbringen zu können, weinten beide. Er hielt beide Hände seiner Geliebten, die er mit seinen Thränen benetzte. In diesem Zustand blieben sie lange, und die beiden Damen fanden sie noch in derselben Stellung. [138]

Mariane schrie laut auf, als sie die Damen erblickte und erweckte ihren Geliebten aus der Traurigkeit, in die er versunken zu seyn schien. Er sprang auf, begrüßte die Frauzimmer so gut, als es in dem Zustande der Zerstreung möglich war. Fräulein *Harcourt* und er waren einige Augenblicke in Verlegenheit, aber Fräulein *Clairval* ließ ihnen nicht Zeit, weiter darüber nachzudenken. Es ist mir gelungen, schöne *Mariane*, rief sie ihr zu, der Besuch des Fräuleins *Harcourt*, den sie auf Befehl der Prinzessin bei Ihnen abstattet, ist davon ein sicherer Beweis. Nur von Ihnen wird es nun abhängen, sich ganz kennen zu lassen, die Prinzessin ist bereit, Sie anzuhören; das Fräulein hat den Auftrag, Sie dessen zu versichern, und Ihnen zu wiederholen, was die Prinzessin gethan hat. Es ist die Handlung einer Heiligen, die die Bewunderung der ganzen Welt verdiente. Sie erzählte ihr hierauf alles, was sie selbst gesehen hatte, und die Güte, die ihr die Prinzessin erwiesen. Fräulein *Harcourt* erzählte nun die Verwunderung der Prinzessin, da sie *Marianen* in solch einem Aufzug erblickte, daß sie nicht anders habe glauben können, als daß sie verheirathet sey, und daß sie, als sie erfahren, daß es nicht so wäre, keinen Grund zu ihrer Entschuldigung in ihrem Herzen habe finden können. Doch habe sie lieber ihre ausschweifende Lebensart nicht sowohl einem bösen Hang zugeschrieben, weil sie *Marianen* immer für ein frommes Mädchen hielt, sondern geglaubt, daß die [139]

2–3 und sich ... lassen] *kihagyás* 17 schöne *Mariane*] *kihagyás* 18 den sie ... abstattet] *kihagyás* 27–28 daß sie ... sey] *kihagyás* 30–31 Doch ... zugeschrieben] *kihagyás*

tóztathassa, mellyről előre nem lehetett mást gondolni, hanem hogy az örökre el fogja őket egy mástól szakasztani. Azt tette volt fel magában, hogy hidegnek vagy leg alább lágy melegnek tettesse magát, de Ilonának betegségét látván, el felejtett minden keménységet, mellyet külső képpen mutatni akart. Ilona forró nyavalyája hova tovább veszedelmesebb lett; Szentiláry reszketett ijedtében, olyan lett mint a' fél holt, 's ágya előtt térdre esvén könyhullatásaival áztatta a' betegnek kezeit. Ebben sok idő telt, 's a' két Kisaszszonyok éppen az alatt érkeztek oda.

[85]

Ilona el kiáltotta magát, midőn őket meg látta, 's az által fel ébresztette szeretőjét a' mélységes szomorúságból, mellyben el volt merülve. Fel ugrott ez, 's a' mint mostani zavarodásában lehetett, meg köszöntötte a' Kisaszszonyokat. Ő és H. Kisaszszony egynehány szempillantásokig nem tudták magokat fel találni; de Karvaly Kisaszszony nem hagyott nekik időt a' gondolkodásra. Szerentsésen jártam, így szóllott ez nagy örömmel, 's H. Kisaszszony' látogatása is bizonyosága annak, hogy szerentsés útam vólt. Tsak a' Kisaszszonytól függ, ha meg akarja e' magát egészen esmértetni, a' Palatinusné kész lesz minden mentségét meg hallgatni; H. Kisaszszony azért jött, hogy ezekről velem együtt bizonyoságot tegyen, 's meg mondja mit tselekedett a' Palatinusné. Olyan tselekedet volt az, melly egy szentnek is ditsősségére szolgálna, 's melly az egész világ' tsudálását meg érdemli. Ekkor mindent meg beszélt, a' mit látott, 's melly kegyességgel viseltetett légyen a' Palatinusné. Az után H. Kisaszszony el beszéltette, melly igen tsudálkozott légyen a' Palatinusné, midőn Ilonát olly pompás öltözetben látta, és hogy midőn hajadon létét értette, nem tudott számára semmi mentséget is a' maga szívében találni, hanem azt gondolta, hogy a' szükség és szegénység talám arra kényszerítették, hogy a' virtusnak nemes érzéseit magában meg fojtja. Hozzá tette azt is, hogy ő eleitől fogva mindenkor jó reménységgel volt Ilona felől.

[86]

3 hidegnek ... melegnek] gleichgültig (118. 2.) 11 mélységes] *betoldás*
11–12 el volt merülve] er versunken zu seyn schien (118. 12.) 28 és szegénység] *betoldás*

Noth sie gezwungen habe, die Gefühle der Tugend in ihrem Herzen zu unterdrücken.

Mariane dankte dem Fräulein *Harcourt* für ihre gütige Gesinnung, sie bat um Verzeihung, daß sie sich vor ihr verborgen habe, und erzählte in *St. Hilaire's* Gegenwart ihre Geschichte, der die Wahrheit davon bestätigte. Sie schloß damit, daß da aller Anschein gegen sie zeugte, sie sich nicht über den Verdacht der Prinzessin verwundern könne, sie glaubte ihn zu verdienen, wenn sie nicht besorgt wäre, der Sache eine andere Wendung zu geben. Konnte ich weniger für einen Mann thun, den ich liebe? fragte sie das Fräulein. Konnte ich ihm die einzige Gefälligkeit versagen, die er forderte, mich so zu kleiden, daß ich seiner würdiger erschien? Alles, was ich hörte, freut mich, sagte Fräulein *Harcourt*. Eine andere, als ich, könnte sich beleidigt finden, sagte sie lachend, daß *St. Hilaire* mich zum Vorwand seiner Besuche nahm; aber die Heftigkeit Ihrer Liebe, Ihre Treue und Ihre Klugheit vereinigen mein Interesse mit dem Ihrigen, kann ich Ihnen nützlich seyn, so werde ich Ihnen jeden Dienst erzeigen, zu dem Sie mich fähig glauben. Ihre Freundschaft erbitte ich mir, auf die meinige können Sie rechnen. Ich will mit der Prinzessin sprechen, und ich hoffe, sie für Sie zu gewinnen. Beruhigen Sie sich also über dieses; es ist nöthig, daß Sie sie selbst sprechen, ich will Sie bey ihr einführen. Die Liebenden dankten ihr herzlich, und versicherten ihr mit Wärme ihre Freundschaft. *St. Hilaire* erbat sich die Verzeihung des Fräuleins, daß er ehemals ihren Namen zum Vorwand seiner Besuche bey *Marianen* brauchte. Sie lachte in einem gefälligen Ton und sagte: daß die Ehen im Himmel geschlossen würden, ehe man sie auf Erden erführe, und ohnedem ist niemand Herr über die Bewegungen seines Herzens. *St. Hilaire* gab *Marianen* ein Zeichen, und diese bat das Fräulein, einen diamantnen Ring anzunehmen, den sie ihr nicht abschlagen konnte. [140]

Die Gesellschaft blieb zum Frühstück beisammen, auch die Frau des Advokaten mit ihren Töchtern kamen zur Gesellschaft, man hatte nichts mehr vor ihnen verheimlicht, das Frühstück war kurz, aber [141]

13 als ich] *kihagyás* 20–21 und ich ... dieses] *kihagyás* 21–22 ich will ... einführen] *kihagyás* 23 mit Wärme] *kihagyás* 26–27 ehe ... erführe] *kihagyás*

Ilona meg köszönte H. Kisaszszony' kegyességét, engedelmet kért arról, hogy magát előtte el rejtette, 's el beszéllette Szentiláry jelen létében egész történeteket, ki is szavainak igazságát mindenben bizonyította. Azzal végezte beszédét, hogy mivel a' dolog' külső színe egészen ellene tett bizonyosságot, nem tsudálja, ha a' Palatinusné előtt 5
 [87] nem gondoskodnék arról, mi képpen lehessen a' dolognak más ábrázatot adni. Tehettem e' kevesebbet azért a' férjfiért, a' kit szeretek? ezt kérdé a' kisaszszonytól. Meg tagadhattam e' tőle azt az egyetlen egy szívességet, mellynél többet tőlem nem kért, hogy olly öltözetben járjak, mellyben ő hozzája méltóbb lehetnék? Mind ezeken, mellyeket hallok, igen örülök, monda H. Kisaszszony. Más leány meg ütköznék azon, monda továbbá nevetve, a' mi én rajtam történt, hogy Szentiláry én velem palástolta látogatásait; de én, mint-hogy egy mást olly forrón szeretik, egy máshoz olly hűséget mutatnak, egyszersmind betsületekre is vigyáztak, szívem szerént jó előmenetelt kívánok; 's ha valamiben javokra lehetek, mindenre ajánlom szolgálatomat. – Ki kérem mind a' kettőjeknek barátságokat, az enyimre számat tarthatnak. A' Palatinusnénál szószóllójok leszek; de szükség, hogy nála magok is megjelenjenek. A' két szeretők meg 20
 [88] köszönték ezt a' szívességet, 's ajánlották barátságokat. Szentiláry engedelmet kért arról a' Kisaszszonytól, hogy az ő nevével palástolta Ilonához való járását. H. Kisaszszony nyájasan mosolygott, 's azt mondotta, hogy a' házasság szerzés Isten' dolga, 's hogy egyéb eránt is senkinek sinsenek hatalmában a' maga szívének hajlandóságai. Szentiláry jelt adott Ilonának, 's ez kérte H. Kisaszszonyt, hogy vegyen el tőle egy gyémánt gyűrűt, mellyet az meg sem vetett. 25

A társaság együtt maradott fölöstökölmi, 's a' Prókátorné is hozzájuk jött két leányival együtt, a' kik előtt semmit sem titkoltak el a' dologból, 's mindnyájoknak igen jó kedvek volt. H. és Karvaly 30

lustig, man saß an *Marianens* Bette. Die beiden Fräulein verliessen die Gesellschaft bald, und *Mariane* blieb mit *St. Hilaire* und den beiden Töchtern allein, doch bat *Mariane* bald sie allein zu lassen, und sie schief ein, da der Kummer, der ihre Krankheit verursachte, der Freude Plaz machte, sich auf eine so glückliche Weise Genugthuung verschafft zu haben.

Am folgenden Morgen fanden sie die beiden Fräulein, die sie besuchten, vollkommen hergestellt. Die Hofdame sagte ihr, daß die Prinzessin sehr ungeduldig sey, sie selbst zu sehen, und *Mariane* versprach den folgenden Tag zu kommen. Sie hielt Wort, sie war einfach und bescheiden gekleidet, aber sehr reinlich. *St. Hilaire* gab ihr seinen Wagen. Wer sie sah, wurde von ihrem Wesen bezaubert. Sie warf sich der Prinzessin zu Füßen, und wollte ihr Kleid küssen, aber sie hob sie auf und blieb 3 Stunden mit ihr allein in ihrem Cabinet. Sie ließ sich die kleinsten Umstände ihrer Geschichte erzählen. *Mariane* fuhr fort, indem sie ihr erklärte, daß es ihr unmöglich gewesen sey, anders zu handeln, wenn sie nicht auf immer unglücklich hätte bleiben wollen, und wie hätte sie dem Glük entsagen können, das sie zu suchen schien? Konnte ich die Geschenke ausschlagen, sagte sie, die mir bestimmt waren, die man mir so freigebig anbot, wenn ich nicht ganz mit ihm brechen wollte? Seine Betheurungen in der Gegenwart meiner Mutter, nie die Ehrfurcht zu vergessen, die er mir schuldig war, seine Bitte an sie, uns nicht allein zu lassen, die beständige Gesellschaft der Töchter des Hauses, wo ich in der Kost bin, die mich seit dem Tode meiner Mutter nicht verlassen haben; die Sorgfalt, die ich hatte, mich niemals mit ihm allein zu finden weder in meinem Zimmer, noch anderswo, wo man uns aus dem Gesicht verlieren könnte, sagt dies alles nicht laut genug, daß ich immer recht lebte? Können meine Gründe nicht gelten, mich so zu betragen, daß ich mir nie Blössen gab, die mir ohne Zweifel mein Glük hätten verscherzen lassen? – Hätte er meine Tugend besiegt,

[142]

3 Töchtern] Schwestern (Schiller 1954, 272.) 9 ungeduldig] ungedultig
27 anderswo] anders wo 30 Blössen] Blösen

1 man ... Bette] *kihagyás* 5–6 sich ... haben] *kihagyás* 18–19 und wie ... schien] *kihagyás* 122.29–124.10 Können ... wollte] *kihagyás*

Kisaszszonyok nem sok idő múlva el mentek, Ilona tsak Szentiláryval, és a' házbéli két barátnéival maradott, de azokat is kérte, hogy hagyják őtet magán; a' melly meg lévén, tsendesen el alutt, minek utána a' nyavalyáját okozó bú olly édes örömré változott volna.

Más nap reggel H. és Karvaly Kisaszszony őtet meg látogatván, 5
egészen meg újjulva találták. Az udvari Dáma azt mondotta néki, 5
[89] hogy a' Palatinusné őtet nagy nyughatatlansággal várja, 's Ilona 5
meg ígérte néki, hogy más nap udvarlására fogna menni. Meg is ál-
latta szavát, igen mértékletes pompát, de annál nagyobb tsínosságot 10
mutató ruhában volt öltözve. Szentiláry a' maga kotsiját adta néki. 10
Valaki látta, minden tsudálta őtet. Térdre esett a' Palatinusné előtt,
's meg akarta tsókolni ruháját; de az fel emelte őtet, két óránál to-
vább beszélgetett véle a' maga szobájában. Az egész történetet a' leg 15
kissebb környűllásokig el beszéltette. Ilona mindent meg vallott 's
meg magyarázta a' Palatinusnének, hogy lehetetlen volt néki más 15
képp tselekedni; ha tsak egész életére boldogtalan nem akart lenni.
Mi képp vethettem volna meg azokat az ajándékokat, így szólla,
mellyekkel engem a' szeretőm kínál, mellyeket olly adakozó kézzel
osztott, ha tsak barátságunkat fel bontani, 's félben szakasztani nem 20
akartam volna? Az ő fogadásai, mellyekkel az Anyám' jelen létében 20
szentűl ígérte, hogy az erántam való tiszteletet soha meg nem sérti,
[90] az ő kérése, mellyel maga unszolta az Anyámat, hogy bennünket
soha magánosan ne hagyjon; a' velem egy házban lakó leányok-
nak szűntelen körülöttem léte, a' kik az Anyám' halála után későn 25
korán mindég velem voltak, az a' különös figyelmetesség, mellyel 25
szűntelen nagy gondom volt arra, hogy szeretőmmel se szobámban,
se másutt, a' hol mások nem láthatnának, külön ne lehessek – mind
ezek vallyon nem annyi bizonyosságok e' arról, hogy feddhetetlenűl
éltem?

26 szeretőmmel] szeretőimmal 29 éltem] *Az eredetiben utána nincs új bekezdés.* (124. 10.)

3 tsendesen] *betoldás* 12 két] 3 (122. 14.) 18 a' szeretőm] *betoldás*

so wäre ich von ihm abhängig geworden, er hätte es nie zugegeben, daß ich einer solchen Prinzessin die Sache anders dargestellt hätte, als sie wirklich war, weil es so grosses Aufsehn gemacht hätte. Er hätte nur seine Befriedigung gesucht, ohne meine Rechtfertigung zu achten. Ohne seinen Beyfall hätte ich nichts thun dürfen; aber Gottlob, daß ich mich ohne meinen Geliebten rechtfertigen kann! Ich opfere ihn selbst der Furcht auf, mich zu verlieren, und erhalte mir ihn dadurch noch zärtlicher, und noch fester von meiner Tugend überzeugt, die nicht den Schatten eines Verbrechens, noch den mindesten Argwohn auf sich lassen wollte. Die Prinzessin mußte ihr gestehen, daß alles zu ihrem Vortheil spreche; sie theilte ihre Empfindungen, und freute sich ihres Glücks. Sie bezeugte ihr ihren Kummer, daß sie sie gekränkt habe, und versprach aus grosser Gutmüthigkeit sich zu ihrem Besten zu verwenden. Sie mußte in ihrem Hotel bleiben, und der Wagen wurde zu *St. Hilaire* zurückgeschickt, denn die Prinzessin wollte sie selbst nach Hause begleiten. Sie hatten noch mancherley zu überlegen, und ihre Gespräche dauerten lange, bey welcher Gelegenheit die Prinzessin auch noch von *Marianen* erfuhr, daß sie nicht von geringer Herkunft sey, sondern von Adel. Die Prinzessin lies Herrn von *Clairval* darüber befragen. Seine Tochter brachte die Antwort, daß er *Marianens* Vater gut gekannt habe, und daß er aus einem sehr alten Hause aus Anjou herstamme, und einer der vorzüglichsten Offiziere seines Regiments gewesen sey. [143]

Die Prinzessin konnte ihre Freude darüber nicht verbergen, sie sagte *Marianen*, daß die Tugend jeden Stand kleidete, aber daß sie doch dem Adel noch mehr Glanz gäbe; sie ließ sich von *Marianen* versprechen, daß sie den folgenden Tag ihren Geliebten zu ihr bringen sollte. Sie stiegen zusammen in den Wagen mit den beiden Fräulein, und die Prinzessin brachte *Marianen* in ihre Wohnung. Sie war neugierig genug auszusteigen, und ihr Zimmer zu sehen; sie unter-

14–16 Sie ... begleiten] *kihagyás* 20–21 Seine ... Antwort] *kihagyás* 23 seines Regiments] *kihagyás* 124.29–126.4 Sie ... erwartete] *kihagyás*

A Palatinusné kéntelen volt meg vallani, hogy mind ezek az okok, mind egyéb környűl állások jó bizonytságot tesznek ő róla; részt vett állapotjában, 's örűlt vele együtt szép szerentséjének. Sajnálotta, hogy hozzá olly meg vetű hangon szóllott volt, 's ajánlotta különös nagy lelkűséggel, hogy igyekezni fog szerentséjét elő mozditani. Sokáig beszélgetett még többekről is vele, a' melly beszélgetés közben az is értésére esett a' Palatinusnének, hogy Ilona nem alá való házból, hanem régi nemes familiából származott, a' Palatinusné ezen tzikkely eránt meg kérdezttette Báró Karvalyt, úgy mint a' kívül Ilona ezen állítását bizonyította. A' Báró azt a' bizonytságot tette, hogy Ilona attyát jól esmérte, hogy az egy Somogy Vármegyei tős gyökeres nemes fámiliából származott, és egy igen derék hadi tiszt volt.

A' Palatinusné nem titkolhatta el ezen való örömét, ezt mondotta Ilonának, hogy a' virtus ugyan minden rendet, és sorsot ékesít, de különösen a' nemességet leg szebb fényben tűndökölteti. Ilonának meg kellett ígérni, hogy más nap szeretűjével együtt meg teszik udvarlásokat.

7–8 nem ... házból] nicht von geringer Herkunft (124. 19.) 8 régi] *betoldás* 11–12 egy Somogy ... fámiliából] aus einem sehr alten Hause aus Anjou (124. 22.) 15 és sorsot] *betoldás*

suchte alles, ließ die drey Frauenzimmer allein, und suchte noch die Hauswirthin und ihre Töchter auf, um sie auszufragen. Bey ihrem Weggehen bestand sie darauf, daß sie *Marianens* Geliebten sprechen wollte, und daß sie sie beide den nächsten Tag erwartete.

5 *St. Hilaire*, begierig zu erfahren, was vorgefallen war, besuchte seine Geliebte noch am Abend, und war entzückt über die gütige Aufnahme der Prinzessin. Es ist nicht alles, fuhr *Mariane* fort, sie will Sie selbst sprechen, und ich mußte es ihr versprechen, Sie morgen zu ihr zu führen. Soll ich eine leere Versprechung gethan haben? [145]
10 – Nein, schöne *Mariane*, ich nehme zu lebhaften Antheil an dem, was Sie angeht, um mich nicht innig über das zu freuen, was eine grosse Prinzessin für Sie thun will. Ich vereinige mit Freuden Ihren Dank mit dem meinigen. Ich werde kommen, Sie abzuholen, bitten Sie Fräulein *Clairval*, daß sie uns begleite. Aber, schönste *Mariane*,
15 so schön Sie in Ihrem Negligee sind, so geben Sie sich doch noch vor den Augen des Publikums, alles, was Ihnen die Kunst noch borgen kann. Ich verstehe Sie, ich werde mich bestreben, Ihnen Ehre zu machen, sagte sie, und Sie sollen mich in einem Glanz sehen, der Sie überraschen wird.

20 Als sie den folgenden Tag ihren Besuch ablegten, empfing sie die Prinzessin auf die freundlichste Art. Nach einer allgemeinen Unterhaltung führte die Prinzessin *St. Hilaire* in ihr Kabinet, wo er ihr alles wiederholen mußte, was sie schon von *Marianen* wußte. Er that es mit einem so leidenschaftlichen Ausdruck, daß er die Prinzessin ganz
25 auf seine Seite brachte. Aber, fragte sie, warum heirathen Sie das Mädchen nicht, da Sie doch in einem Alter sind, wo Sie keiner fremden Einwilligung bedürfen? Dieses läßt mir noch Argwohn über Ihre Absichten. Sie gestehen selbst, daß Sie ihr Vorschläge machen konnten, die ziemlich leichtfertig waren, hoffen Sie nicht am Ende,
30 daß sie sich ergeben müsse? – So dachte ich nicht, grosse Prinzessin, antwortete er, und um Sie zu überzeugen, daß meine Absichten immer rein waren, so möchte ich Sie bitten, *Marianen* in Ihr Hotel aufzunehmen, Sie werden da am sichersten über unser Betragen wachen. Wenn ich *Marianen* keine heimliche Heirath vorschlug, so war [146]

12 für Sie] *kihagyás* 18–19 der ... wird] *kihagyás*

Szentiláry nyughatatlan lévén a' dolognak ki menetelét meg tudni, még az nap estve meg látogatta szeretőjét, 's ki mondhatatlanúl örült, midőn hallotta a' Palatinusné rend kívül való kegyes le botsátkozását. Még nem mondtam meg mindent, monda Ilona, a' Palatinusné az Úrral is akar szóllani, meg kellett ígérnem, hogy holnap mind a' ketten udvarlására leszünk. Nem neheztel e' az Úr ígéretemért? – Nem, édes Ilonám, sokkal közelebbről illet engem minden dolga, mint sem hogy azon véle együtt ne örülnék, a' mit egy olly nagy Fejedelem aszszony tenni akar. Igen is akarom, hogy mind a' kettőnk' háládatossága és köszönete együtt terjesztessék eleibe. Holnap ide jövök, innét együtt mennyünk el, kérjük Karvaly Kiaszszonyt is, hogy jőjjen el velünk. De édes Ilonám, jól lehet mindennapi öltözetében is szép, ne mulasson el még is holnap semmit a' mit a' mesterség meg költsönözhet. Értem, mit akar az Úr mondani, felele Ilona; azon lészek, hogy betsületet vallhasson velem az Úr.

Midőn más nap udvarlásokat meg tették, a' Palatinusné igen kegyesen fogadta őket. Egy kevés beszélgetés után külön szobában hívta Szentiláryt, a' hol mindent újra el kellett beszélleni, a' mit Ilonától hallott. Szentiláry olly forró indulattal szóllott, hogy a' Palatinusné szívét egészen a' maga részére hajtotta. De hát miért nem veszi el az Úr azt a' személyt, ezt kérdé az tőle, holott ollyan korban van az Úr, mellyben alkalmas a' házasságra, és nints az eránt senkitől is függésben. Ez az egy még gyanúsá teszi előttem az Úr tzélyát. Maga is meg vallja az Úr, hogy kívánt ollyanokat is tőle, mellyekben ha engedett volna, vétett volna; talám azt reményli az Úr, hogy utóbb engedni fog az ollyanokban is? – Nem az a' tzélom Felséges Aszszonyom, felele Szentiláry, és hogy tzélom fedhetetlen volta ki tessék, alázatosan esedezem, méltóztassék Ilonát a' maga udvarában venni, a' hol a' mi egymás eránt való magunk viselésünkre leg könnyebb lesz vigyázni. Ha Ilonával titkos házasságra

[92]

[93]

22 alkalmas a' házasságra] *betoldás*

es nur die grosse Ehrfurcht, die ich für meine Mutter habe, die mich davon abgehalten hat. Tausend Vorfälle, denen keine menschliche Klugheit ausweichen kann, würden ihr meine Heirath entdecken. Nicht die Furcht von ihr enterbt zu werden, hält mich zurück, die Güte, die sie immer für mich hatte, verbietet es mir. Die Zärtlichkeit, die sie mir immer bewies, zwingt mich, diese Ehrfurcht nicht zu verletzen, und die ich ihr übel vergölte, wenn ich sie nur im geringsten bekümmerte. Ich wollte lieber immer unglücklich seyn, als ihre Liebe so erwidern. Ich opfere ihr meine Zufriedenheit, aber mein Herz bleibt meiner geliebten *Mariane*. Schon mehrere Heirathsvorschläge that mir meine Mutter, die ich unter verschiedenen Vorwänden ausschlug; dies machte es ihr glaublich, daß mein Herz mit einem Gegenstand beschäftigt wäre, ich gestand es ihr selbst, aber ich nannte ihr meine Geliebte nicht. Ich bat sie, nicht in mein Geheimniß zu dringen, und sie hat mirs auch zugesagt. Nur dieses habe ich ange-
15 lobt, nicht ohne ihr Wissen mich zu verheirathen, und dagegen hat sie mir versprochen, daß sie meiner Neigung nicht Gewalt anthun will; sie hat mir ihr Wort gehalten, und ich bin gesonnen, das meine zu halten. Selbst aus Furcht, daß man meine öftere Besuche bei
20 *Marianen* entdecken könnte, habe ich mich freiwillig aus ihrer Gegenwart verbannt. Ich ließ mehrere Monate hingehen, ohne sie zu besuchen. Ich liebe mit der größten Heftigkeit, aber ich habe keine Hoffnung. Ich kann nicht hoffen, meiner Mutter Einwilligung zu erhalten, um die ich sie nie bitten werde, und ich liebe sie zu sehr,
25 um Wünsche in meiner Brust zu nähren, die gegen die Ehrfurcht stritten, die ich für sie habe.

Die Prinzessin mußte dieses Betragen bewundern, aber sie sagte, daß es ihr Plan wäre, selbst mit Frau von *St. Hilaire* zu sprechen. Nein, rief er aus, und warf sich zu den Füßen der Prinzessin, ich flehe Sie an, keinen Schritt zu thun. Meine Mutter würde ihre Einwilligung geben, Ihre Fürsprache würde ihr kein ander Mittel zulassen,
30 sie würde alles bewilligen, aber es wäre dann doch eine erzwungene Einwilligung, und mein Glück wäre nur unvollkommen, wenn

nem léptem, azt csak azért mulattam el, mivel az Anyámat a' ki ezt ellenzette, nem akartam meg bántani. Az én titkos szövetségem lehetetlen hogy utóbb tudtára ne esnék. Nem attól félek, hogy talám utóbb az örökségből ki rekesztene, hanem az ő hozzám való jósága és kegyessége tartóztat meg. Az ő forró édes anyai szeretete, azt kívánja tőlem 's arra kényszerít, hogy azt a' tiszteletet, mellyel eránta 5
[94] tartozom, semmi képpen meg ne sértsem. Roszszúl fizetném vissza szeretetét, ha őtet csak leg kisebb búval is illetném. Készebb lennék holtig való szerentsétlenségben élni, mint őtet meg bántani. Fel áldozom néki nyúgodalmamat, de a' szívem mindenkor Ilonámé 10
lészen. Az Anyám már sokszor únszolt a' házasságra, de mindenkor külömbkülömb féle színek alatt le mondtam róla; az arra a' gondolatra adott néki alkalmatosságot, hogy talám a' szívem valamelly bizonyos személyhez hajol; meg vallottam ezt néki, de a' személyt nem neveztem meg, kértem, ne únszoljon titkomnak fel 15
fedezésére, mellyet meg is ígért. Csak azt fogadtam meg, hogy tudta nélkül nem lépek házasságra; 's ellenben ő azt ajánlotta, hogy hajlandóságomra nem tesz erőszakot; ő meg állotta fogadását, én is meg akarom az enyimet állani. Attól tartván, hogy Ilonához való 20
gyakori járásom ki tudódhatnék, kész akarva meg ritkítottam látogatásaimat. Néha egész hónapokig sem mentem feléje. A' szerelmem felette nagy, de semmi reménységem sints, hogy tzéomat el érhessem. Nem reménylhetem, hogy az Anyám' meg egyezését ki nyerhessem; mellyre őtet soha nem is kérem; mert sokkal jobban szeretem őtet, mintsem hogy ollyas mit kívánjak tőle, a' mi ellenkeznek azzal a' tisztelettel, mellyel néki tartozom. 25

A' Palatinusné nem győzte Szentilárynak ezen maga viseletét tsudálni, 's azt mondtotta néki, hogy ő maga fogna Szentilárynéval a' dolog eránt szóllani. Könyörgök, ne tselekedje ezt Felsőges Aszszonyom, így kiáltott fel Szentiláry a' Palatinusné lábaihoz borúlván. 30
Egy illy hatalmas párt fogónak közben járására mindenre reá állana az Anyám; de az ő meg egyezése kéntelenségből származnék: 's az én boldogságom csak hijános lehetne, ha csak leg kevesebnyire lenne

20 tudódhatnék] tudóthatnék 20 akarva] akartva

meine Mutter auch nur mit dem kleinsten Widerwillen darein wil-
ligen sollte. Sie sind ein guter Sohn und ein guter Liebhaber, sagte
die Prinzessin, und noch dazu scheinen Sie mir ein rechtschaffener
Mann, aber verlassen Sie sich auf mich, ich werde Sie nicht in Verle-
5 genheit bringen. Gelingt es mir, so sollen Sie mir dafür danken, wo
nicht, und ich sehe, daß ich nicht den Vortheil mit gutem Herzen ge-
winnen kann, so ist nichts für Sie verlohren, und Sie bleiben ohne
Tadel. Es war vergebens, sich ihrem Willen zu widersetzen; sie war
dazu entschlossen, und *St. Hilaire* gieng von ihr ungewiß, ob er sich
10 über eine so mächtige Vermittlerin freuen, oder betrüben sollte, daß
endlich doch seiner Mutter das Geheimniß entdekt würde.

Er suchte *Marianen* auf, als er die Prinzessin verlassen hatte, und
erzählte ihr den Entschluß, den diese gefaßt. Ihre Freude war rüh-
rend, sie konnte sich nicht zurückhalten, und bezeugte sie ihrem Ge-
15 liebten durch tausend Liebkosungen. Auch er ließ ihr seine Freude
sehen, und beide wünschten sich Glück zu der Unterstützung einer
solchen Prinzessin, der Frau von *St. Hilaire* nichts abschlagen könn-
te. Welche Aussicht für zwey Liebende! Sie sahen nun dem Ziel ih-
rer Vereinigung entgegen. Die beiden Fräulein theilten ihre Freude
20 mit aufrichtigem Herzen, und sie umarmten sich wechselweise mit
Thränen in den Augen. Die Prinzessin ließ *Marianen* rufen, und deu-
tete ihr an, daß sie die Bitten ihres Geliebten erfüllen, und sie zu sich
in ihr Hotel nehmen wollte. *Mariane* sagte ihr tausend Danksagun-
gen für ihre Güte, und *St. Hilaire* sprach seit diesem Tag nicht mehr
25 allein mit ihr.

Voll froher Hoffnungen, die glückliche Entscheidung ihres Schik-
sals nun bald erreicht zu sehen, verliessen sich die beiden Lieben-
den. Aber sobald sie sich nicht mehr sehen konnten, schwand ihre
Ruhe. Sie sahen die schöne Hoffnung wie ein Luftbild verschwin-
30 den, das sie freundlich betrogen hatte. *Mariane* konnte sich nicht
schmeicheln, daß die stolze Frau von *St. Hilaire* jemals ihre Verbin-
dung zugeben würde. Sie sah nur nach einer abschlägigen Antwort
dem Aufenthalt in einem Kloster entgegen. Auch *St. Hilaire* war von

[149]

14 sie ... zurückhalten] *kihagyás* 17–18 der ... könnte] *kihagyás*

- [96] is ellenére az Anyámnak. Az Úr nemes szívű fiú, és nemes szívű szerető, monda a' Palatinusné, 's azon fellyül úgy látszik, minden képen is igen nemes szívű ember; de hagyja reám a' dolgot, én azt úgy intézem, hogy az Úrnak semmi bajja se legyen. Ha el érem tzelomat, meg köszöni az Úr tselekedetemet; ha pedig a' dolgot jó módjával nem próbálhatom, az Úr semmit sem vesz, 's mindent úgy alkalmaztatok, hogy az Úr semmiben se vádoltathassék. Szentilárynak minden ellenkező kérése haszontalan volt, a' Palatinusné meg maradt fel tétele mellett, 's Szentiláry szomorúsággal elegyes reménységgel ment el tőle, nem tudván egy illy hatalmas közben járó' ajánlásának örülnön e', vagy azon búsuljon, hogy titka az Annyának tudtára esik. 5
- Mihelyt a' Palatinusnétól el ment, fel kereste Ilonát, meg beszéllette néki a' dolgot. Ilona' öröme ki mondhatatlan volt, 's örömét ezer féle nyájaskodás és hizelkedés által ki mutatta. Szentiláry is örült vele együtt, 's mind a' ketten szerentséseknek tartották magokat, hogy egy olly Fejedelem Aszszony fogta fel ügyöket, a' ki mindent meg tehetett boldogulásokra. Melly boldog reménység vígasztalta most a' két szerető szíveket! Már most közel képzeltek lenni azt a' régen ohajtot szempillantást, mellyben vég képpen egyesülhetnek. H. és Karvaly Kisaszszonyok tiszta szívek szerint örültek a' szerentsésekkel, 's mindnyájan meg ölelték egymást örömtől könyvező szemekkel. A' Palatinusné magához hívatta Ilonát, 's tudtára adta néki, hogy Szentiláry' kivánságát bé tellyesíti ötet, a' maga udvarában veszi. Ilona ezerszer meg köszönte ezt a' kegyességet, 's Szentiláry ettől a' naptól fogva nem szállott többé vele magánosan. 10
- [97] Mikor a' két szeretők egymástól el váltak, tellyesek voltak azzal az édes reménységgel, hogy nem sokára boldog ki menetelét látják dolgaiknak. De mihelyt egymást nem láthatták, el tűnt szívek' nyugodalma. Az a' reménység, melly elébb őket ketsegtette, el enyészett mint valamelly szivárvány szemeik elől. Ilona nem mert magának azzal hízelkedni, hogy a' nagyra látó Szentiláryné az ő öszve kelésekben meg egyezzen. Nem várt egyebet, hanem meg tagadó feleletet, 's nem látott más módot, hanem hogy a' Klastromba menjen. 15
- 20
- 25
- 30

18 Már] már

30 szivárvány] Luftbild (130. 29.)

seiner Seite nicht ruhiger; so lange er seine Geliebte sah, schmeichelte ihm die Liebe nur mit freudigen Hofnungen. Der Besitz eines reizenden Mädchens war alles, was er vor sich sah. Aber als die Einsamkeit ihn andern Betrachtungen Preis gab, fühlte er nur, daß man seiner Mutter Gewalt anthun wollte, indem er sie um ihre Einwilligung durch eine Person bitten ließ, der sie nichts abschlagen durfte. Er fühlte, daß eine so erzwungene Einwilligung ihn nicht wenig strafbar in den Augen einer guten Mutter erscheinen ließ, der er so viel Dank schuldig war, die seine Liebe so sehr verdiente. Er fürchtete den Schlag zu empfindlich, und verabscheute sich, ihr ihre Zärtlichkeit so schlecht zu lohnen. Der gute Sohn gewann es über den Liebhaber, und er überließ sich dem Gefühl seiner Pflicht. [150]

Diese qualvollen Betrachtungen hatten ihn so verändert, daß es seiner Mutter, als er zu ihr kam, nicht verborgen bleiben konnte. Sie fragte ihn, ob ihm etwas fehle, und nahm einen so lebhaften Antheil an seiner Gesundheit, daß er beschloß, sich ganz zu überwinden. Es ist geschehen, sagte er zu sich selbst, ich will nicht mehr daran denken. Die Mutter glaubte, daß ein Fieber plötzlich seinen Kopf angegriffen habe, und daß er sehr übel wäre. Sie that alles, um ihm Erleichterung zu verschaffen. Halten Sie ein, liebe Mutter, sagte er, ich habe keine körperliche Krankheit, mein Geist allein ist beunruhigt. Verzeihen Sie, daß ich nur einen Augenblick darein willigen konnte, Ihnen zu misfallen. Geben Sie Befehl, daß man uns allein läßt, ich werde Ihnen mein Verbrechen gestehen, aber auch zugleich meine Reue. [151]

Als sie allein waren, warf er sich ihr zu Füßen, und blieb so ohngeachtet aller Bemühungen, die sie anwendete, um ihn aufzurichten. Er verbarg ihr nichts von seiner Liebe, und gestand ihr die gan-

2-3 Der Besitz ... sah] *kihagyás* 14 als ... kam] *kihagyás* 21 körperliche] *kihagyás*

[98] Szentiláry sem volt a' maga részéről nyugodtabb elmével, míg szeretőjét láthatta, addig a' szerelem jó reménységgel hízelkedett néki. De minek utánna a' magánosság más elmélkedésekre adott néki alkalmatosságot, el nehezedett a' szíve, 's mind untalan tsak azon tündött, hogy erőszak tétetődik az Anyna szíven, a' midőn egy olyan személy fogja kérni annak meg egyezését, a' kitől semmit sem mer az meg tagadni. Fájt a' szíve mikor el gondolta, melly háladatlanságot követ ő el ez által a' kénszerítés által, egy olyan jó Anya ellen, a' kinek ő olly nagy tisztelettel és háladatossággal tartozik, 's a' ki az ő szeretetét olly igen meg érdemli. Irtózott ettől a' gondlattól 's minden meg vetésre és útálatra méltónak képzelte magát arra az esetre, ha Anyna' szeretetéért illy rúttól fizetne. Végre a' fiú indulat erősebb lett a' szerelemnél, a' kötelesség' szava győzedelmeskedett.

Az efféle gyötrelmes gondolatok annyira meg változtatták őtet, hogy az Anyának is szemébe tűnt el változása. Kérdezte ezt tőle több ízben is, ha van é valami bajja, 's annyit teprenkedett fia állapotján, 's annak egészségén, hogy végre Szentiláry egészen el tökéllente magát buslakodásának el felejtésére. Már meg lett a' mi meg lett, így szólla magához, nem gondolkodom már semmit is róla, egészen ki vetem a' szívemből. Az Anya ezen szókat meg hallván azt gondolta, hogy talám valamelly forró nyavala kerülgeti őtet, 's az zavarja meg az eszt, 's mindent el követett, a' mivel az illyes nyavallát orvosolni lehet. Semmit se aggódjék egészségemen édes Aszszonyanyám, monda Szentiláry, nintsen semmi nyavalyám is, tsak az el-mém nyughatatlan. Meg botsásson Aszszonyanyám, hogy tsak egy szempillantásig is meg egyezhettem egy olyan dologban, melly ellenére vagyon. Küldjen ki Aszszonyanyám a' szobából mindeneket, hadd lehessünk magánosan; meg fogom vallani vétkeket, mellyet már olly igen meg bántam.

[100] Midőn az Anyával magánosan volt, le borúlt annak lábaihoz, 's akár mint édesgette is az Anyna, nem kelt fel mind addig, valamig az egész dolgot el nem beszéllette. Nem titkolt el semmit is szerelme'

32 titkolt] titkolta

16 több ízben is] *betoldás* 21–22 's az ... eszt] und daß er sehr übel wäre (132. 19.)

ze Stärke seiner Leidenschaft. Er erzählte ihr alles, was er für seine Geliebte gethan habe; durch welchen Zufall er die Bekanntschaft der Prinzessin gemacht habe, und alles, was sich dort zugetragen, auch ihr Versprechen, sie für ihn um ihre Einwilligung zu bitten. Er
5 gestand ihr, daß er sich nicht so leicht gleich im ersten Moment von so schönen Hofnungen habe trennen können, aber bald habe das Vergnügen der Reue Plaz gemacht, und diese habe ihn in den Zustand versetzt, in dem sie ihn jetzt erblicke. Thränen erstikten seine Stimme. Er flehte die Mutter um ihre Vergebung an, daß die Prinzessin ihr ein so wenig annehmlisches Kompliment machen würde.
10 Er versprach, nicht mehr daran zu denken, oder zum wenigsten ihr niemals wieder etwas davon zu sprechen, sich zu entfernen, wenn sie es verlange, um der Zeit es zu überlassen, aus seinem Herzen eine Neigung zu reißen, die so wenig ihren Beifall verdiene. Er gestand
15 ihr frei, daß er seit vier Jahren alle Heirathsvorschläge abgewiesen habe, die sie ihm gethan, weil sein Herz gebunden war. Sie sah zu gleicher Zeit seine leidenschaftliche, heftige Liebe für *Marianen* und die tiefste Ehrfurcht für sie. [152]

Die Mutter hatte allen Anlaß, sehr zufrieden mit ihrem Sohn zu seyn, und er hatte, bos einige Heirathsanträge ausgenommen, sonst immer ihren Willen befolgt. Nie hatte er ihre Güte gemisbraucht, und immer ihre Zärtlichkeit mit einer frommen Offenherzigkeit erwidert. Sie ließ ihn ausreden, ohne ihn zu unterbrechen. Sein Zustand flößte ihr Mitleid ein, sie tröstete ihn selbst, und verwieß ihn
20 zur Ruhe. Sie selbst gieng zu Bette in der Ungewißheit, was sie thun wollte, aber noch ehe sie einschlieff, war ihr Entschluß gefaßt.

Ihre Kammerfrau wekte sie mit dem frühen Morgen, um ihr zu sagen, daß ein Page von der Prinzessin E. sie zu sprechen wünsche. Sie ließ ihn ins Zimmer kommen. Er sagte ihr, daß er den Auftrag
30 habe, sie zu fragen, wenn die Prinzessin sie besuchen könnte. Eine wichtige Sache, über die sie selbst mit ihr sprechen müßte, wäre die Ursache ihres Besuchs. Als Frau von *St. Hilaire* erfuhr, daß die Prinzessin schon sichtbar wäre, eilte sie so sehr sie konnte mit ih- [153]

15 seit vier Jahren] *kihagyás* 16–18 Sie ... sie] *kihagyás* 22–23 und ... erwidert] *kihagyás* 31–33 wäre ... wäre] *kihagyás* 134.33–136.1 mit ihrem Anzug] *kihagyás*

dolgában, 's meg vallotta forró indulatját. Mindent meg mondott, mit tselekedett szeretője kedvéért, mi képpen esmérkedett meg a' Palatinusnéval, mit beszéllett az vele, 's mi módon ígérte az az ő közben járását. Meg vallotta, hogy az első szempillantásban nem tudott ellene mondani ezen ígéretnek, melly ötet olly szép reménységgel 5
bízta; de hogy tsak hamar azután meg bánta ezen meg egyezését, és hogy a' bánat az olta szüntelen gyötrötte, 's a' miatt esett ezen mostani szomorú állapotjában. A' könyhullatások el fojtották szavait. Könyörgött az Annyának, hogy botsásson meg néki, ha ő miatta a' Palatinusnétól ollyan dologra kérettetik melly kedve ellen 10
vagyon. Fogadást tett, hogy szeretőjéről többé nem gondolkodik, vagy leg alább nem szól, hogy kész lesz ha úgy kívántatik, el útazni valahová, hogy az idő és a' távúl létel szívéből egy ollyan indulatot ki írthassanak melly az ő jó Annyát meg sérti. Meg vallotta, hogy azért 15
nem lehetett ötet semmi kép is a' házasságra reá venni, mivel szíve már le volt kötelezve.

[101]

Szentilárynének semmi panaszsza sem lehetett még eddig a' fiára, a' ki néki mindenben kedvére járt, azt az egyet ki vévén, hogy a' mint ő kívánta volna meg nem házasodott. Egészen végig békével meg halgatta fia beszédét, a' nélkül hogy azt félben szakasztotta 20
volna. Szánakozásra indult annak állapotján, vígasztalta a' mint lehetett, 's mondotta néki, hogy menjen tsendes szívvel alunni. Ő maga is le fekütt, bizonytalan lévén mit kellessék tselekednie; de tsak hamar, még minekelötte el alutt volna, meg határozta magát.

Más nap korán reggel bé ment hozzá a' komornyiknéja azzal a' jelentéssel, hogy a' Palatinusnének egy inassa kíván vele szóllani. Az inas bé botsáttatott, ki is azt jelentette, hogy a' Palatinusné egy fontos dologban kívánna véle szóllani. Szentiláryné minden késedelem nélkül udvarlására ment a' Palatinusnének. 25

rem Anzug, und ließ sich von dem Pagen ins Hotel der Prinzessin bringen.

5 Sie wünschte längst ihren Sohn verheirathet zu sehen, da das Mädchen, was er liebte, aus einer guten Familie war, so entschloß sie sich, über das Vermögen gleichgültig zu seyn. Ihres Sohnes heftige Liebe rührte sie tief, und seine Ehrfurcht für sie war ihr schmeichelhaft. Sie ließ sich erkundigen, wie er die Nacht zugebracht habe, und sie erfuhr, daß er so sehr unruhig gewesen, und immer geseufzet habe, seit kurzer Zeit schlummere er aber. Sie wollte seine Ruhe nicht
10 stören, und verbot, daß man ihm nicht sage, wo sie hingegangen, weil sie befürchtete, seine Unruhe und Ungeduld zu vermehren.

Die Prinzessin, vorbereitet auf ihren Besuch, wußte ihr für diese Höflichkeit vielen Dank. Sie gieng ihr bis an die Treppe entgegen, umarmte sie, und sie giengen allein in ihr Kabinet. Nach Verlauf von
15 zwei Stunden kamen sie ins Zimmer zurück, und die Prinzessin gab Befehl, *Marianen* zu hohlen. Sie war während der Zeit in keinem ruhigen Zustand. Fast gegen ihren Willen hatte man sie auf Befehl der Prinzessin prächtig angekleidet. Sie war erstaunt, als man sie rufen ließ, und gieng mit einer Schamhaftigkeit hin, die ihrem Ge-
20 sichte eine neue Anmuth gab, und ihr das Herz der Frau von *St. Hilaire* augenblicklich gewann. Kommen Sie näher, *Mariane*, sagte die Prinzessin, die sie bey der Hand nahm, sie fuhr fort, indem sie sie der Frau von *St. Hilaire* vorstellte, hier ist das Frauenzimmer, was Sie verlangten. Sehen Sie selbst, ob Ihr Sohn eine schönere Wahl treffen
25 konnte; Sie werden sie lieben und schätzen, wenn Sie ihre schöne Seele mehr kennen werden.

Mariane war bey diesem Gespräch fast ohne Bewußtseyn. Ich gestehe, sagte Frau von *St. Hilaire*, indem sie sie umarmte, wenn mein
30 Sohn zu verdammen ist, so hat er doch eine schöne Entschuldigung. Ich kenne kein so schönes Mädchen in Paris. Aber doch ists nicht allein diese schöne Aussenseite, sagte sie, indem sie sich zu *Marianen* wendete, der Sie meine Einwilligung zu der Heirath mit meinem Sohn verdanken. Der erste Grund ist die Empfehlung der Prinzessin

[154]

1 von dem Pagen] *kihagyás* 6-7 war ihr schmeichelhaft] *kihagyás* 12-
13 Die ... Dank] *kihagyás*

[102] Szentiláryné már régtől fogva akarta fíját meg házásítani, 's mint-hogy szeretője a' mint értette, jó Familiából való, fel tette magában, hogy az értékre semmit sem néz. Fíjának forró szerelmét látta, 's az a' tisztelet, mellyet ez kivált utólyján ő eránta mutatott, meg hatotta szívét. Tudakoztatta, mint nyugodott az éjtszaka, 's azt mondották 5 néki, hogy igen nyughatatlan éjtszakája volt, tsak hajnaltól fogva szúnyadott el. Nem akarta nyugodalmát félben szakasztani, 's meg parantsolta, hogy senki tudtára ne adja a' Palatinusnéhoz való menetelét, nem akarván ezzel is nyughatatlanságát öregbíteni.

A' Palatinusné igen nagy le botsátkozással fogadta Szentilárynét, 10 's bé vezette magános szobájában. Két óra múlva ki jöttek egy másik szobába, 's a' Palatinusné oda hívatta Ilonát. Ilona szíve tellyes volt nyughatatlansággal és félelemmel. Akaratja ellen a' Palatinusné parantsolatjára pompásan fel kellett öltöznie. Nem tudván mi okból 15 hívattatik; nagy szemérmességgel jelent meg, melly az ő ábrázatjának új szépséget adott, 's Szentiláryné szívét mindjárt első tekéntettel meg nyerte. Jöjjen közelebb Ilona, monda a' Palatinusné, meg fogván a' kezét, 's azután Szentilárynéhoz fordúlván, ím hol vagyon, így szólla, az a' személy, a' kit az Aszszony látni kívánt. Mondgya 20 meg az Aszszony, választhatott volna e' szebbet a' fíja; bizonyosan fogja ezt az Aszszony szeretni és betsúlni; ha szép lelkét még jobban meg esméri.

Ilona tsak nem magán kívül volt, mikor ezeket hallotta. Meg valam monda Szentiláryné, hogy, ha a' fíjam vétkes, leg alább igen 25 szép mentsége van. Én egész Buda városában nem esmérek nálánál szebb leányt. De mind azon által nem tsupán a' külső szépség bír engemet arra, így szólla továbbá, Ilona felé fordúlván, hogy fíjamnak ezen házasságában meg egyezzek. Fő képpen egy olly nagy lelkű szószóllónak közben járása, és jó bizonyság tétele győzött meg en-

2 a' mint értette] *betoldás* 10 igen ... botsátkozással] bis an die Treppe entgegen, umarmte Sie (136. 13.) 13 és félelemmel] *betoldás*

von E. und Ihre Tugend und Frömmigkeit, dafür sie mir Bürgin ist. Danken Sie ihr, so viel Sie können; auch die Unterwerfung und die Ehrfurcht, die mir mein Sohn immer zeigte, kommen in Anschlag. Ich hoffe, Sie werden mir gleiche Gefühle im Herzen bewahren, und ich werde es nicht bereuen, Sie in meine Familie aufgenommen zu haben. Nur Thränen waren *Marianens* Antwort. [155]

Die Prinzessin gieng einen Augenblick in ihr Kabinet, um Rosenkranz zu holen. Da *Mariane* sich mit der Mutter ihres Geliebten allein sah, benutzte sie den Moment und warf sich zu ihren Füßen, weil sie es nicht in der Gegenwart der Prinzessin thun durfte. Sie küßte ihrer künftigen Schwiegermutter die Hände, sagte ihr die wärmsten Danksagungen, und gelobte ihr Achtung und Ehrfurcht, die der nichts nachgeben sollte, die ihr Sohn für sie fühlte. Frau von *St. Hilaire* wollte sie mit Gewalt aufheben, und die Prinzessin fand sie noch in dieser Stellung, sie zeigte ihre Freude darüber, und küßte *Marianen*, indem sie sie aufhob. Ich habe gern, sagte sie, daß Sie mich überzeugen, daß Sie der Güte der Frau von *St. Hilaire* nicht unwerth sind. Frau von *St. Hilaire* mußte den Rosenkranz aus der Hand der Prinzessin annehmen, der ein fürstliches Geschenk war. Sie wußte, daß Fräulein *Harcourt* war genöthigt worden, einen diamantenen Ring anzunehmen, und wollte dadurch nichts schuldig bleiben. – Sie konnte nicht aufhören, ihre Freude zu bezeugen, daß sie zu dem Glück von Beiden so viel beigetragen habe, und erklärte, daß sie für die Hochzeit sorgen wollte. *Mariane* wird Ihrem Sohn keine Aussteuer bringen, sagte sie, indem sie sich zur Mutter wendete, aber ich verpflichte mich, dafür zu stehen sey es durch meinen Kredit oder den meiner Freunde. Ihr Sohn kann auf meinen Schuz rechnen, und vielleicht wird er früher davon überzeugt, als er es selbst denkt. [156]

Den Nachmittag gieng Frau von *St. Hilaire* mit *Marianen* und den beiden Fräulein in das Zimmer ihres Sohnes, der noch im Bette war, und sich sehr übel befand. Seine Krankheit dauerte einige Monate.

1 und ... Frömmigkeit] *kihagyás* 11 ihrer künftigen Schwiegermutter] *kihagyás* 13 die ... fühlte] *kihagyás* 15–16 und ... aufhob] *kihagyás* 26–27 sey ... Freunde] *kihagyás* 28 vielleicht] *kihagyás*

[104] gemet; 's az érdemel hát leg nagyobb háladatosságot. Az a' tisztelet és engedelmisség is, mellyel a' fjjam hozzám mindenkor viseltetett, hathatósan ösztönözött. Reménylem, hogy a' menyem is hasonló indulatokat fog erántam szívében tartani, hogy nem lesz soha is okom meg bántani ezen mostani tselekedetemet, mellyel ötet házám népe 5 közzé bé veszem. Ilonának minden felelete tsak könyhullatások voltak.

A' Palatinusné bé ment egy kis időre egy külön szobába, hogy onnét egy füzet gyöngyöt hozna ki. Látván Ilona, hogy szeretőjének Annyával magánosan vagyon, élt az alkalmatossággal 's Szentiláryné lábaihoz borúlt, a' mit elébb a' Palatinusné jelenlétében nem mert tselekedni. Meg tsókolta annak kezeit, ezerszer köszönte kegyességét, 's szentül fogadta, hogy az ő tisztelete határ nélkül való lesz. Szentiláryné erővel fel akarta ötet emelni, 's épen akkor lépett bé a' Palatinusné, 's azon való örömét jelentette. Szeretem, így szólott, édes Ilonám, hogy azon reménységemet, mellyel jó maga viselete felől vagyok, már is kezdi bé tellyesíteni. Azután által adta [105] Szentilárynének a' gyöngyöt, melly Fejedelemhez illő ajándék volt. Tudta, hogy H. Kisaszszonynak egy gyémánt gyűrű ajándékozott, 's nem akart adós maradni. Nem győzte azon való örömét jelenteni, hogy a' két szeretők boldogságát olly szerentsésen elő mozdította, 's meg ígérte, hogy a' lakodalmat ő tartja ki. Ilona nem visz magával gazdagságot, így szólla Szentilárynéhez; de én kötelezem magamat, hogy azt ki fogom pótolni. Az Aszszony' fija számat tarthat párt fogásomra, 's rólam elébb fogja az tapasztalni; mint maga gondolja. 25

Dél után Szentiláryné Ilonával, 's egyszersmind H. és Karvaly Kisaszszonyokkal együtt a' fija szobájába ment, a' ki még akkor is az ágyban feküdt 's igen rosszszúl volt. Az ő betegsége egynehány hó-

3 a' menyem] Sie (138. 4.) 9 egy füzet gyöngyöt] Rosenkranz (138. 7.)

Mariane pflegte ihn treu, und verließ ihn selten. Sie betrug sich auf so eine schöne Art mit Frau von *St. Hilaire*, daß sie ihre Neigung und Liebe ganz gewann, und diese selbst den Aufschub der Hochzeit mit Ungeduld beklagte.

5 Dieser Zeitpunkt kam endlich. Sie blieben bey der Schwiegermutter, die *Marianen* anbetete, und sich in kurzer Zeit eben so wenig von ihr trennen konnte, als *St. Hilaire* selbst. Sie war eine der glücklichsten Frauen, und besaß das Geheimniß, von allen, die ihr nahten, geliebt zu werden. Die Prinzessin blieb ihre treue Freundin, und interessirte sich immer lebhaft für ihr Glück, durch ihre Verwendung
10 gelangte *St. Hilaire* zu ansehnlichen Ehrenstellen. [157]

Wer fühlt nicht, daß *Mariane* nun den Zufall segnet, der ihr auf der Messe von Saint Germain so große Beschämung und Verlegenheit verursachte, weil daraus ihr Glück hervorgieng.

4 Ungeduld] Ungedult

9 blieb ... Freundin] *kihagyás* 12–13 auf ... Germain] *kihagyás*

napokig tarott. Ilona igen hűségesen dajkálkodott körülötte, 's igen ritkán ment el mellőle. Szentiláryné eránt olly szépen viselte magát, hogy annak szeretetét és hajlandóságát egészen meg nyerte, és az várta leg nehezebben az egybe kelésnek idejét.

[106] Végre az idő el érkezett. Az új házasok Szentiláryné házában maradtak, a' ki Ilonát mind jobban jobban meg szerette s utóbb szintén úgy nem tudott el lenni a' nélkül, mint a' fija. Ilona egy lett a' leg szerentsébb Aszszonyok közzül, 's mindenekkel tudta magát szeretetni, valakik őtet esmérték. A' Palatinusné mindenkor különös kegyességgel volt eránta, 's annak pártfogása által Szentiláry nem sokára fő hivatalokra lépett. 5 10

Kitsoda nem látja által, hogy Ilona már most azt a' szempillantást áldja, melly őtet egykor úgy meg szégyenítette, minthogy abból származott az ő boldogsága.

Mutatók

Irodalom

Johann Christoph Adelung (1811). *Grammatisch-kritisches Wörterbuch der Hochdeutschen Mundart*. I–IV. kötet. Wien: Bauer.

[Anonim] (1790). Leipzig: B. Hamann Leonore Schmidt. Bd. 2. Nach Richardsons Pamela. Von Franz Ehrenberg. *Allgemeine Literatur-Zeitung*. 2. kötet, 182. szám. 729–730.

[Anonim] (1794). Leipzig: B. Hamann Leonore Schmidt. Nach Richardsons Pamela. Von Franz Ehrenberg. *Allgemeine Literatur-Zeitung*. 2. kötet, 173. szám. 511–512.

[Anonim] (1795). *Catalogus librorum, ad diversas facultates pertinentium, publica auctione distrahendorum*. Pest.

Bacaulard d'Arnaud (1794). *Érzedény mesék*. Ford. Harsányi Sámuel. Sopron.

Bacaulard d'Arnaud (1781). *Épreuves du sentiment*. I. kötet. Paris.

Barcza József (1966). Egy felvilágosodáskori magyar főúri könyvtár árverése. *Magyar Könyvszemle*. 82.2. 145–152.

Barbara Becker-Cantarino (2000). *Schriftstellerinnen der Romantik*. München: Beck.

Bíró Ferenc (1962). Péczeli József könyvtáráról. *Magyar Könyvszemle*. 78.4. 326–333.

William Darrell (1732). *Il Gentiluomo istruito*. Ford. Francesco Giuseppe Morelli. Padova.

- Debreczeni Attila (szerk.) (2004). *Első folyóirataink: Magyar Museum*. I–II. kötet. Debrecen.
- Florid Diepold, Johann Lindauer (1786). *Catalogus novorum librorum*. Buda.
- Aloys Doll (1784). *Catalogus novorum librorum*. Pozsony.
- Aloys Doll (1788a). *Neue National-Lesebibliothek*. Pozsony.
- Aloys Doll (1788b). *Catalogus novorum librorum*. Pozsony.
- Dugonics András (1898). *Az arany pereczek*. S. a. r. Bellaagh Aladár. Budapest: Franklin Társulat.
- Enyedi Sándor (1986). Kis János és Aranka György levelezése. *Irodalomtörténeti Közlemények*. 90.1–2. 166–180.
- Faludi Ferenc (1991). *Faludi Ferenc prózai művei*. I–II. kötet. S. a. r. Vörös Imre, Uray Pirooska. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Fest Sándor (1917). *Angol irodalmi hatások hazánkban Széchenyi István fellépéséig*. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia.
- Fried István (1974). Kis János klasszicizmusához. *Soproni Szemle*. 28.4. 348–352.
- Fried István (1979). Stílustörekvések a XVIII. század végén. Kis János almanachjai. *Irodalomtörténeti Közlemények*. 83.5–6. 577–588.
- Gálos Rezső (1911). Kis János és a német költészet. *Egyetemes Philológiai Közlöny*. 35. 449–468.
- György Lajos (1928). Die Übersetzungen deutscher Romane und Erzählungen in der ungarischen Literatur (1772–1836). *Ungarische Jahrbücher*. 8.1–2. 52–86.
- György Lajos (1941). *A magyar regény előzményei*. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia.
- Hazai Tudósítások*. (1806–1808.)
- Hermann Zoltán (2005). „mint Völegénynek, úgy mégyek a' Halál' Angyalának elejébe”. Hamupipőke és Fanni. *Palimpszeszt*. 24. szám.
- Ludwig Ferdinand Huber (szerk.) (1793–1803). *Flora*. Tübingen.

- Kazinczy Ferenc (1891). *Levelezése*. II. kötet. S. a. r. Váczy János. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia.
- Kazinczy Ferenc (1892). *Levelezése*. III. kötet. S. a. r. Váczy János. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia.
- Kazinczy Ferenc (1893). *Levelezése*. IV. kötet. S. a. r. Váczy János. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia.
- Kazinczy Ferenc (1895). *Levelezése*. VI. kötet. S. a. r. Váczy János. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia.
- Kazinczy Ferenc (2009). *Fordítások Bessenyeitől Pyrkerig*. S. a. r. Bodrogi Ferenc Máté, Borbély Szilárd. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó.
- Britt-Angerla Kirstein (1997). *Marianne Ehrmann. Publizistin und Herausgeberin im ausgehenden 18. Jahrhundert*. Wiesbaden: Deutscher Universitäts-Verlag, 1997.
- Kis János (szerk.) (1797). *'Sebbe való Könyv*. Pozsony.
- Kis János (szerk.) (1806). *Flóra*. I–II. kötet. Pest.
- Kis János (1845–1846). *Kis János Superintendens' Emlékezései életéből maga által feljegyezve*. I–II. kötet. Sopron.
- Werner Koller (2004). Der Begriff der Äquivalenz in der Übersetzungswissenschaft. In Harald Kittel et al. (szerk.). *Übersetzung = Translation = Traduction*. 1. kötet. Berlin, New York: Walter de Gruyter. 343–354. (HSK, 26/I)
- Labádi Gergely (2007). Az olvasó pásztor. A könyv médiuma a felvilágosult népnevelésben. *Erdélyi Múzeum*. 69.3–4. 61–76.
- Labádi Gergely (2009). Fordítást olvasni. Kis János *Kupás Lőrintz és Ilona[.] annak lánya* című elbeszélésének egykorú kontextusai. *Irodalomtörténeti Közlemények*. 113.6. 681–708.
- Jean-Beaptiste Ladvoat (1795–1797). *Ladvoat apátornak [...] Historiai dictionariuma*. Ford. Mindszenti Sámuel. I–VI. kötet. Komárom.
- Magyar Kurír*. (1786–1834).

- Christoph Meiners (1789). *Anweisungen für Jünglinge zum eigenen Arbeiten, besonders zum Lesen, Excerptiren, und Schreiben*. Hannover.
- Christoph Meiners (1798). *Meiners Kristóf oktatása, miképpen kellesék az Ifjaknak haszonnal dolgozni, kivált magokat az olvasásban kifejlesztésben és írásban gyakorolni*. Ford. Kis János. Győr.
- Andreas Meyer (1776). *Wie soll ein iunges Frauenzimmer sich würdig bilden?* Erlangen.
- Andreas Meyer (1783). *Barátságos oktatás*. Pozsony, Buda.
- Mindenes Gyűjtemény*. (1789–1792.)
- Albrecht Neubert (1986). A fordítás pragmatikai aspektusai. Ford. Terts István. In Bart István, Klaudy Kinga (szerk.). *A fordítás tudománya. Válogatás a fordításelmélet irodalmából*. Budapest: Tankönyvkiadó. 274–289.
- Albrecht Neubert (2004). Equivalence in translation. In Harald Kitzel et al. (szerk.). *Übersetzung = Translation = Traduction*. Band 1. Berlin, New York: Walter de Gruyter. 329–342. (HSK, 26/I)
- Gaby Pailer (2009). *Charlotte Schiller. Leben und Schreiben im klassischen Weimar*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Pucz Antal (szerk.) (1807). *Flóra*. 3. kötet. Pest.
- Friedrich Schiller (1954). *Schillers Werke. Erzählungen*. S. a. r. Heinrich Borchardt. Weimar: Hermann Böhlau Nachfolger. *Nationalausgabe*, 16.)
- Friedrich Schiller (1961). *Schillers Briefwechsel. Schillers Briefe*. S. a. r. Lieselotte Blumenthal. Weimar: Hermann Böhlau Nachfolger. (*Nationalausgabe*, 30.)
- Friedrich Schiller (2000). *Schillers Briefwechsel. Briefe an Schiller*. S. a. r. Andreas Wistoff. Weimar: Hermann Böhlau Nachfolger. (*Nationalausgabe*, 38/II.)
- Charlotte Schiller (2014). *Literarische Schriften*. S. a. r. Gaby Pailer. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft. 2014.
- Wolf Schmid (2008). *Elemente der Narratologie*. 2. kiadás. Berlin.

- Soós István (1987). Kis János levelei Döbrentei Gáborhoz. *Soproni Szemle*. 41.2. 128–141.
- Qw (1792). Leonore Schmidt. Nach Richardsons Pamela von Franz Ehrenberg. *Allgemeine deutsche Bibliothek*. 107. kötet. 2. darab. 446–447.
- Tóth Orsolya (2002). A nagyszerű kritikus és a kis(szerű) poéta. Kis János és a kortárs kritika. *Jelenkor*. 45.7–8. 818–826.
- Vörös Imre (1994). Faludi Ferenc és a *Gentiluomo istruito*. Írói egyéniség a Nemes ember és a Nemes asszony fordítási hűtlenségeinek tükrében. *Irodalomtörténeti Közlemények*. 98.1. 19–31.
- Wéber Antal (1959). *A magyar regény kezdetei*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Ulrike Weckel (2006). The Brief Flowering of Women’s Journalism and Its End around 1800. In Ulrike Gleixner, Marion W. Gray (szerk.). *Gender in Transition. Discourse and Practice in German-Speaking Europe, 1750–1830*. Ann Arbor: The University of Michigan Press. 184–201.
- Johann Michael Weingand, Johann Georg Köpf, (1774). *Catalogus universalis librorum omnigenae facultatis*. Pest.

Névmutató

A mutató A' Magyar Páméla és forrása című bevezetés, valamint az irodalomjegyzék névanyagát tartalmazza egyetlen kivétellel. Kis Jánost nem vettem fel a mutatóba, mivel gyakorlatilag a bevezetés minden oldalán utalok rá.

Adelung, Johann Christoph

36, 145

Aranka György 14, 16, 17, 20,

21, 22, 23, 24, 25, 146

Arnaud, Bacaulard d' 145

Arnaud, Bacaulard d' 12, 38,

39, 40

Barcsay Ábrahám 17

Barcza József 12, 145

Báróczi Sándor 17

Bart István 148

Batsányi János 15

Becker-Cantarino, Barbara

27, 145

Beleznay Sámuel 12

Bellaagh Aladár 146

Bessenyei György 17

Bíró Ferenc 12, 145

Blumenthal, Lieselotte 148

Bodrogi Ferenc Máté 147

Borbély Szilárd 147

Borcherdt, Heinrich 148

Campe, Joachim Heinrich 16

Claudius, Georg Carl 13, 14,

145, 149

Cotta, Johann Friedrich 24,

25, 27

Csáky Emánuel 10

- Csehy József 23
Cserey Farkas 10
- Darrell, William 11, 145
Debreczeni Attila 15, 146
Diepold, Florid 12, 146
Doll, Aloys 12, 146
Döbrentei Gábor 18, 149
Dugonics András 37, 38, 39, 146
- Ehrenberg, Franz *lásd*
 Claudius, Georg Carl
Ehrmann, Marianne 24, 147
Enyedi Sándor 14, 16, 17, 21, 22, 23, 146
- Faludi Ferenc 9, 11, 146, 149
Fest Sándor 9, 10, 146
Fielding, Henry 14, 28
Fried István 9, 25, 146
- Gálos Rezső 13, 146
Gellert, Fürchtegott
 Christian 40
Gleixner, Ulrike 149
Gray, Marion W. 149
Gyöngyösi István 11
György Lajos 9, 10, 24, 26, 146
- Harsányi Sámuel 38, 39, 145
Hartleben Konrád Adolf 23, 24
Hermann Zoltán 33, 146
Huber, Ludwig Ferdinand 146
- II. József 28
- Kazinczy Ferenc 9, 10, 13, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 23, 24, 33, 147
Kirstein, Britt-Angerla 24, 147
Kiss István, id. 15, 16, 18, 19
Kiss István, ifj. 18, 19, 25
Kittel, Harald 147, 148
Klaudy Kinga 148
Koller, Werner 30, 147
Kotzebue, August von 15, 16
Kozma Gergely 22
Köpf, Johann Georg 12, 149
Kultsár István 21, 23
- La Roche, Sophie 40
Labádi Gergely 13, 30, 147
Ladvocat, Jean-Baptiste 13, 147
Lafontaine, August von 16
Lesage, Alain René 14
Lindauer, Johann 12, 146
- Marmontel, Jean 12
Meiners, Christoph 14, 17, 148
Mészáros Ignác 37
Meyer, Andreas 11, 148
Mindszenti Sámuel 12, 147
Morelli, Francesco Giuseppe 145
- Nagy István (Szerencsi) 11
Neubert, Albrecht 30, 148
- Orczy Lőrinc 17

Pailer, Gaby 27, 28, 29, 35,
148

Patzkó Ferenc Ágoston 12

Péczeli József 12, 145

Pope, Alexander 10

Pucz Antal 24, 148

Racine, Jean 10

Reimarus, Elise 39

Richardson, Samuel 10, 11,
12, 13, 14, 26, 28, 38, 39, 40,
145, 149

Rouquette, Maïeul 40

Schedius Lajos 14

Schiller, Charlotte 26, 27, 28,
148

Schiller, Friedrich 26, 27, 28,
41, 148

Schmid, Wolf 35, 148

Smollett, Tobias 13, 14

Soós István 18, 149

Széchenyi István 146

Szirmay Antal 13

Terts István 148

Tóth Orsolya 9, 149

Török Sophie 10

Unger, Johann Friedrich 27

Uray Piroska 146

Váczy János 147

Voltaire 12, 28

Vörös Imre 11, 146, 149

Wéber Antal 9, 149

Wéber Simon Péter 22

Weckel, Ulrike 24, 149

Weingand, Johann Michael
11, 149

Wistoff, Andreas 148

Wolzogen, Caroline von 27

Kis János A' Magyar Páméla

A' Magyar Páméla irodalomtörténeti értékelése meglehetősen egyöntetű: túlságosan megkésett, az eredeti elbeszéléstechnikai újítását nem megőrző átdolgozás. Ha a forrás Samuel Richardson *Pamelája*, e vélemények alighanem helytállóak. Ám ha kiderül, hogy Kis János valójában egy egykor népszerű német folyóirat két-három évvel korábbi számában megjelent elbeszélést követ, akkor újra kell gondolnunk, mit tudunk a 18–19. század fordulója magyar irodalmáról, a *Pamela* utóéletéről és Kis János szempontjairól. Jelen kiadvány *A' Magyar Páméla* és forrása párhuzamos kiadásával, valamint a bevezető tanulmánnyal erre tesz kísérletet.

